

e t n i k i d o k u m e n t i

**IZVJEŠTAJ ETNI KE KOMANDE U ŠIBENIKU OD 1. SIJE NJA 1944.
KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O NEDISCIPLINI I
ANARHIJI U ETNI KIM REDOVIMA U ŠIBENIKU¹**

etni ka komanda u Šibeniku

Br. SI.

1. januara 1944.

Prilike u Šibeniku

Komandantu Dinarske etni ke oblasti, Položaj

Samo par dana aktivnog promatranja prilika u etni kim redovima u Šibeniku, koje vršim kao zastupnik komandanta etni ke komande u Šibeniku uverilo me je, da u pomenutim redovima vlada upravo ne uvena nedisciplina i anarhija. etnici dolaze u Šibenik iz svih mogu ih krajeva bez propusnice pa ak i bez etni kih legitimacija. Upitani zašto su došli ovamo iznose mnoge razloge kao na primer poslao me je taj i taj da vidim to i to, da na em i donesem ono, da posetim toga i toga. Redovno se sa ovim lutaju im etnicima dogodi to da se prilikom svog ulaska u Šibenik uopšte ne javljaju etni koji komandi. Ovo istina ine, ali tek onda kada ogladne, ili kada im dodija lutanje po Šibeniku, pa im je potrebno, da ova komanda izda propusnicu da mogu odlutati.

Potpisani nije ni malo sklon da trpi anarhiju, koja je do sada vladala u Šibeniku, ve je rešio, da odmah sada po preuzimanju dužnosti, stane najenergi nije na put nedisciplini i anarhiji u etni kim redovima u Šibeniku.

Odlu io sam da prvo, po nem sa legitimisanjem svakog etnika koji e do i u Šibenik. Svakog onog koji ne bude snabdeven ispravnom legitimacijom i ta nom propusnicom da u razoružati i predati nadležnim vlastima na postupak.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 1/5-15, k. 245.

Molim za odobrenje prednjeg mog rešenja kao i da se isto stavi na znanje svim etni kog jedinicama i da se svakom etniku koji po ma kakvom poslu dolazi u Šibenik po nare enju i odobrenju prepostavljenih starešina, stavi u zadatku da se javi ovdašnjoj etni koj komandi i da se komandantu isto izloži u kratko cilj svog dolaska u Šibenik.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Zast. komandanta, poru nik
Franc S. Kova

Dostavljeno: Kdtu etni kog
Sektora Severne Dalmacije, etni kog
odreda Skradin i etni kog odreda
Konjevrate.

BROJ 509

**IZVJEŠTAJ SPIRE LUKI A I NIKOLE STOJS AVLJEVI A OD 2. SIJE-
NJA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O BORBI
PROTIV DIJELOVA 19. NOV DIVIZIJE I SURADNJI S NIJEMCIMA¹¹**

Komandantu Dinarske oblasti

P o l o ž a j

Izveštavam komandanta o radu i situaciji u ovim krajevima, dana 30-XII-1943 g. ujutru u 6 i 30^h napadnuta je bila 2 eta Podmiljska od snage partizana od ostataka 6, 19 i 3 sjevernodalmatinske divizije, koje su raspolagale sa snagama od 6 bataljona.² Koncentracija ovih ostataka bila je u Gubav evu Polju. Neprijatelj je bio okupirao sve kote; i to: Maglaj, Šupljo Brdo, Sepi a Brdo,³ Debelo Brdo, Voda Mila, Jelovi Vrh, Ljut, Lisištu, Golu Milu, Vodicu,⁴ Pena, Kosu Lipovu i kotu P. Muda⁵ i sve iznad sela Vagana i Podmile. Okupirata je bila i glavna ta ka Gradina kod Crkve. Dobili smo jake udarce od neprijatelja sa svih strana, tako da smo ipak uspjeli istoga dana proterati neprijatelja iz sela Podmile, Vrpolja i Labusa, okupirali smo kotu P. Muda, Vodicu i Pola Mila. Borba je vena od jutra 6 i 30^h pa sve do uve e 7 i 30 h.

I pored svih naših udaraca neprijatelj nije htio odmah ostupiti pošto je imao ve e gubitke ranjenih i mrtvih i to: ustanovljeno je da Partizana istoga dana palo 20 mrtvih i 30 ranjenih po svršetku borbe koje smo dobili ta ne podatke. A od naših gubitaka bilo je svega 4 ranjena i 2 teže i 2 lakše ranjena, koji su istoga dana upu eni u bolnicu u Kninu.

¹ Original u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, prijepis u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 5/3, k. 153.

² Vidi dok. br. 20.

³ i 4 Ova mjesta na geografskoj karti nisu prona ena, vjerojatno su lokalni nazivi.

⁵ Popova muda

Od strane Nema ke komande⁶ nismo dobili jake pomo i zato što je istoga dana vo ena borba u Plavnu, a tako e isto vršena je operacija u Srbu selu Doljani i Dobro Selo.⁷ O borbi Doljani i Dobrosela nismo dobili do danas nikakvih podataka iako smo ih tražili. Koliko komandant nije izvešten o borbi okoline Srba bi e izvešten u budu em izveštaju. Da smo raspolagali s ja im snagama kao što nismo borba bi bila svršena u drugom smislu.

Rad Jakova Budimira jeste slede e: sada u ovim trzavicama i bez vlaš u podneo je ostavku suglasno s urom Mari em i ho e da preda komandu ovih odreda uru Mari u, a na koje mi ne pristajemo, a koje smo i ovako izjavili pred Njema kom komandom na Otri u usled borbe do danas nije ništa riješeno. Pojedini ljudi iz dana u dan iz Zrmanje i Rasti eva dolaze i traže od nas, da im skinemo teror i plja ku Mari a, a koje mi nismo u stanju napraviti, zato što još ni do danas ne postoji jedinstvena Komanda Brigade Kralja Petra II.

Po tražnji vašeg nare enja od 7-XII-43 god.⁸ u suglasnosti s ostalim starešinama etni kim uspostavili smo seoske odbore koji funkcionišu. Opštinske i etni ke odbore ne možemo uspostaviti zato što ometaju drugi. Opštinski odbor pre par dana bio uspostavljen i po eo da radi, ali nakon par dana kasnije pohapsio je ih uro Mari i razoružao, a dalje od njih neznam ništa jer sam zauzet s drugim poslom.

Izveštavam komandanta, da su Mari i primili hranu od Njemaca dana 5-XII-43 god. a kao što su i ranije likvidirali i uzimali od sirotinje i od mlinu uzimaju i sada u suglasnosti Jakova Budimira i Spase Pupavca. Zito koje se likvidira od mlinu i sirotinje tera se u Knin. Molim Komandanta ukoliko je mogu e, da im se ovo plja kanje spre i jer u protivnom izazva e revolt u jedinicama u ovim krajevima pošto i ovdje sirotinja traži pomo koja joj se nemože ukazati usled prljavih dela pojedinih ljudi.

Verovatno da Komandant ne e do i ovamo pre praznika ali ga molimo da do e posle Praznika što pre da se jedanput stvar sredi.

estitamo vam sretne praznike, da ih u zdravlju i veselju provedete, a druge da bolje do ekate i u boljem smislu, onako kako bi Vi želeli.

S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!

Primite pozdrav od Spire Luki a⁹ i Nikole Stojsavljevi a.

2-1-1944 god.

Položaj

⁶ Na tom podru ju bile su jedinice njema ke 373. legionarske divizije.

⁷ Borbe protiv etnika i Nijemaca vodila je Sedma brigada Devetnaeste divizije NOVJ.

⁸ To nare enje Redakcija nije pronašla.

⁹ Luki je jedan od organizatora etni kih jedinica u rajonu Gra aca.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ETNI KOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE
OD 2. SIJE NJA 1944. KOMANDANTU ETNI KE KOMANDE ŠIBENIK
O NAPADU PARTIZANA NA ETNIKE U PLASTOVU I VELIKOJ
GLAVI¹**

Štab etni kog Sektora
Sjeverne Dalmacije
Broj Službeno
2 januara 1944

Komandantu etni ke Komande Šibenik

Na dan 29. XII 43 u 5.15 asova partizani su izvršili napad na naše položaje u Plastovu i Velikoj Glavi.²

Snage i raspored: U Plastovu nalazilo se je 120 etnika, a u Velikoj Glavi 55 etnika. Partizani su napali sa snagom od oko 3 bataljona odnosno oko 600 ljudi. etnici su bili rasporeni po kuama u blizini položaja desetina. Ve inom su to bili novomobilisani etnici.

Tok borbe: U 5.15 asova stražari su primjetili partizane u neposrednoj blizini i dali znak za uzbunu. etnici su izletili na položaje i nastala je borba prsa u prsa po mraku i gužvi. Videći da su opkoljeni, komandant položaja potporu nik Relja Rajković naredio je probijanje u pravec Skradinskog polja. Snažnim zaletom jedan je dio etnika uspio da se probije, dok je jedan dio ostao prikriven i blokirani. Oko 20 ljudi je zarobljeno, a poginulo je 6 etnika. Jedinice koje su se nalazile u Skradinskom polju i to Zlatiborski i Splitsko-Šibenski etnički Odred u Rima inama Glamočka Brigada, imajući ulju borbu krenuli su u pomoći i na putu su naišli na etnike koji su se povlačili ili gonjeni od partizana. Izvršili su protinapad koji je bio snažan rešen po svaku cenu, da deblokiraju blokirane etnike u selu Plastovu i Velikoj Glavi. Prvi je napad uspeo i zaista su stari položaji zauzeti tako da je ak oslobodeno 15 etnika koji su već bili u rukama partizana. Partizanima je stalno pristizala pomoći kamionima. U protinapadu zarobljeno je 4 partizana i 1 partizanka, 1 puško mitraljez i 5 pušaka. Ukupni gubici etnika su 10 poginulih, 7 zarobljenih i 12 ranjenih. Izgubljeno je 11 pušaka i 1 puško mitraljez. Partizanski gubici su: 17 mrtvih i 5 zarobljenih, 1 puško mitraljez i 5 pušaka.

Potporu nik Relja Rajković kontuzovan je za vrijeme probijanja. Po dosadanjim podatcima ispred su se nalazili oko 2000 partizana a stalno pristizajući iz Like i ostrva. Sada se nalaze na položajima u Biogradu inama i Skradinskom polju vršeći i patrolisanje po selu Sonkoviću, Velikoj Glavi i Plastovu.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničkih, reg. br. 4/3, k. 153.

² Vidi knj. dok. br. 369.

Naše jedinice imale su vrlo malen broj municije, tako da je svaki borac od 30—50 metaka, za teške mitraljeze bilo je oko 500 metaka, a granata za baca e uopšte nije bilo. Broj utrošene municije iznosi oko 2000 puš anih metaka.

Komandant
*Nikoli*³

BROJ 511

PISMO KOMANDANTA ETNI KOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE OD 11. SIJE NJA 1944. KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI O KRIVICI PORU NIKA RADONJICA ZA RAZBIJANJE SPLITSKO-ŠIBENSKOG ETNI KOG BATALJONA¹

STAB ETNI KOG SEKTORA
SJEVERNE DALMACIJE

Br. si.

11. I 1943.

Tuži por. Radonji a.

KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI.

Za vrijeme kada se Splitsko Šibenski bataljon nalazio na dužnosti u Vrpolju bio je borac toga bataljona por. Radonji po potrebi službe raspore en u Šibenik. Neodre enoga dana tražio je da mu se da dozvola da ide u Split da dovede u bataljon još nekoliko boraca iz Splita koji su voljni da do u etni ke redove. Dozvolu za odlazak u Split dobio je od strane Komande mesta u Šibeniku potpisana od strane kapetana Kitarevi a.² Me utim, por. Radonji Vjekoslav zloupotrebio je dozvolu koju je dobio na osnovu njegove lažne izjave da e dovesti nove borce, na taj na in što je preko odobrenog vremena ostao u Splitu povukavši sa sobom još 40 boraca Splitsko-Šibenskog bataljona te na taj na in stvorio negodovanje kod tog bataljona. Može se smatrati da je pr. Radonji tim svojim postupkom prvi krivac za docnije raspadanje napred navedenog bataljona i da je to sve inio svesno i namerno kao pripadnik Ljotin-eve partije.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant, vojvoda
edo,⁴ v. r.

³ Nikola

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-10/248.

² Nikola

³ Vidi dok. br. 512 i knj. 9, dok. br. 171.

⁴ Radomir eki - edo

IZVJEŠTAJ ŠTABA ETNI KOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE
OD 11. SIJE NJA 1944. KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE
OBLASTI O RASPOREDU SPLTSKO-ŠIBENSKOG ETNI KOG BA-
TALJONA¹

STAB ETNI KOG SEKTORA
SJEVERNE DALMACIJE
Br. si.
11. I 1943. god.

Tuži p. por. Prostrana
Draška.

KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI

Dosadašnji Komandant Splitsko Šibenskog bataljona p. por. Prostran Draško veliki je krivac za raspad svoga bataljona² iz sledeih razloga:

1. Po izjavi ostatka boraca Splitsko Šibenskog bataljona za vreme dok se bataljon nalazio na položaju u Vrpolju, nije se nalazio nikada na položaju sa svojim borcima u Vrpolju, nego je stalno vodio neke politi ke razgovore po Šibeniku, tako da je na položaju bio samo dva dana za 3 meseca.

2. Dozvolio je i sam se bavio politikom stvorivši na taj na in zlu krv i politi ke borbe u bataljonu koje su najkrivlje za raspad toga bataljona.

3. Kada je došao sa ve prepovoljenim bataljonom pod moju komandu u Skradin lažno me je izvestio o brojnom stanju bataljona ne hote i me izvestiti da se bataljon i dalje osipa.

4. Izvešten sam a i li no sam se uverio da je pred borcima svojim držanjem i govorom potpomagao raspadanje bataljona, izjavivši pred njima da on potpuno odobrava što borci napuštaju svoju jedinicu jer nemaju zašto da se bore. Kako je imenovani pripadao Ljoti evoj politi koji grupi vrlo verovatno je to sve namerno inio kako bi po savetu svojih vode ih krugova te borce odveo u Srbiju gde bi stupili u dobrovolja ke bataljone.

5. Kada je završio sa svojim razornim radom bez i ijeg odobrenja i ne izvestivši nikoga napustio je svoju jedinicu u Skradinu i otišao u nepoznatom pravcu, te se sada ve 4 dana nalazi u begstvu.

Zbog napred iznetog molim da se imenovani uhapsi i protiv njega povede sudski postupak po napred navedenim ta kama.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant, vojvoda:

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-10/247.

² Vidi dok. br. 511, napomenu 3.

IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAILOVIĆA U VREMENU OD 1. DO 14. SIJEČNJA 1944. GODINE"

13. januara 1944. godine

[...]

Br. 691 od Dal-Dala.² Br. 661 od 13. I. Nastavak.³ Gotovo su sasvim napušteni od 11 i civilnog stanovništva. Prema nekim podacima izgleda da 114. divizija,⁴ koja ovamo pretstavlja glavnu snagu, se seli u Italiju. Prema drugim podacima sve ove trupe su u pokretu radi išenja gornje Like,⁵ koje će uslediti kroz šest dana. Prema trećim podacima izgleda da se iz severne Dalmacije i južne Like li⁶ sasvim povlače.

Br. 692 od Dal-Dala. Br. 662 od 13-I-. Nastavak. Tvrđi se, da su se saveznici počeli iskrcavat na neka ostrva u Jadranu.⁷ Ja verujem da ne napuštaju ovu teritoriju, jer ne bi bilo logično, s obzirom na postojeću situaciju. Ipak možda se je nešto krupno desilo, što mi ovamo ne možemo znati. Povlačenjem Nemaca iz ovih krajeva, dinarska grupa⁸ našla bi se usamljena i ... Nastavak.

Br. 693 od Dal-Dala. Br. 663 od 13-I-. Nastavak. U teškoj situaciji u kojoj bi sav teret borbe protiv komunista morala primiti na sebe, pod tim terorom slomila bi se, jer je pritisak crvenih tako jak da ga po cenu žrtava teško držimo na jednu stranu mi, a na drugu li.⁹ Obaveštavam o prednjem i molim za eventualna objašnjenja, te upustvo i narečenje.¹⁰ Kraj Dal-Dala.

1 Original (tipkan na pisacem stroju, u rukopisu) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničkih, k. 276, reg. br. 111.

2 Vojvoda Milošević, uji, komandant Dinarske etničke oblasti.

3 U prethodnom nastavku depeša uji izvještava o povlačenju njemačkih trupa iz Šibenika, Splita i Zadra, kao i bombardiranju ovih mesta od strane savezničkih zrakoplovnih snaga.

4 i 5 Odnosi se na njemačku 114. pješadijsku diviziju koja se preko Like i Hrvatskog primorja prebacivala u Italiju vidi dok. br. 1, napomenu 2.

6 i 9 Šifra 11 odnosi se na njemačke jedinice.

7 O dolasku saveznika na dalmatinske otoke vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.

8 Riječ je o etnicima Dinarske etničke oblasti.

10 Draža Mihailović je 14. siječnja odgovorio uji u da Nijemci neće ni u kom slučaju napustiti Dalmaciju i Liku, već vrše koncentraciju trupa za dejstvo protiv NOVJ u Lici i zapadnoj Bosni. Suggerirao mu je da se već poveže sa etnicima u zapadnoj Bosni (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničkih, k. 276, reg. br. 1a), depeše 410—412).

IZVOD IZ NAREDBE BR. 3 KOMANDANTA DINARSKE ETNI KE OBLASTI ZA 14. SIJE NJA 1944. U POVODU PLJA KE, KRA A I TERORA NAD NARODOM I NJEGOVOM IMOVINOM*

IZVOD IZ NAREDBE POV. BR. 3

Komandanta Dinarske etni ke oblasti za 14 januar 1944. g.

XXII.

DOZVOLE ZA KRETANJE civilnog stanovništva za privatne potrebe radi prelaska iz sela u selo, iz opštine u opštinu, iz sreza u srez, izdava e predsednici etni kih odbora koji e vršiti ovu dužnost pod li nom odgovornoš u da se lica kojima se izdadu dozvole ne kre u po selu ili radi špijunaže koja bi išla u korist našeg neprijatelja. Zabranjujem kretanje stanovništva uopšte od 8 asova uve e do 6 asova ujutro. U ovo vreme mogu da se kre u samo vojni ke patrole ili jedinice po specijalno određenim zadacima i nare enjima prepostavljenih starešina.

XXIV.

MUNICIJA. Do municipije teško dolazimo. Ona se naj eš e pla a dragocjenom krvlju naših boraca. Zato oni koji troše uzaludno municipiju prestavljaju naše neprijatelje prema kojima treba preduzeti najstrožije kazne. Stediti metak za neprijatelja i korisno ga upotrebiti u borbi to je osnovno pravilo za svakoga borca. Oni koji troše uzaludno municipiju, upropaš uju najdragoceniju našu imovinu. Oni koji uzaludno pucaju, uz nemiruju našu vojsku i izazivaju nepotrebnu uzbunu i uz nemirenost na podru ju korpusa. Radi toga e se preduzeti najstrožije mere prema svima onima koji zlo upotrebljavaju municipiju koja im je dodeljena za borbu protiv neprijatelja. Komandanti brigada preko nižih etni kih starešina moraju da zavedu strogu kontrolu o potrošnji municipije. Svaki desetar, vodnik i komandir ete, mora imati spisak svoga ljudstva sa broj anom oznakom municipije kojom je svaki borac zadužen pojedina no. Za svaki potrošeni metak mora dati opravdanje i objašnjenje, zašto i gde je potrošen. Treba imati u vidu da iza naših le a ne trube fabrike koje izra uju municipiju za nas.

XXV.

PLJA KA, KRA A I TEROR NAD NARODOM I NJEGOVOM IMOVINOM. U poslednje vreme zauzela je takvog maha od strane pojedinih samovoljaca u nekim jedinicama da ono predstavlja najve u sramotu naše

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 7/3, k. 153.

organizacije. Oni koji plja kaju i terorišu svoj narod nisu dostojni da se nazovu sinovima našeg naroda, nisu dostojni da nose oslobođila ki karabin u svojoj ruci, a najmanje su dostojni da budu lanovi naše organizacije koja je nikla u narodu baš radi toga da se zaštiti narod i njegova imovina od plja kaša, terorista i nasilnika ovoga svijeta. Trijebiti plja kaše i teroriste, progoniti ih i uništavati, to je jedan od osnovnih zakona naše borbe. Njima nema niti može biti mesta ni u našim vojni kim jedinicama, ni u našem narodu. Njihovo dostoјno društvo mogu da budu samo ustaše i partizani. Radi toga ih treba trijebiti i uništavati kao ustaše i partizane. Komandant 501 korpusa kao i komandanti svih podre enih mu brigada preduze e najstrožije mere izricanjem smrtnih presuda i kazni prema svima onima koji se ogreše o narod i njegovu imovinu. To od nas zahteva interes našeg naroda, to nam diktiraju i ciljevi naše borbe.

XXVI.

PIJANCENJE I KOCKA uzela je maha kao neka strašna zaraza u našim jedinicama i u selima po narodu. U tom pogledu mnogi naši borci, a nažalost i pojedine starešine spustile su se na stepen životinia. DoV se naše narodne mase povijaju pod teškim udarima sudsbine, dotle pojedinci preljestavaju na kocki stotine hiljada nov anica i podriju se sa vinom. Da bi se ovom zlu stalo na kraj od danas zabranjujem svako to enje alkoholnih pi a u svim javnim lokalima i privatnim zgradama. Vlasnici alkoholnih pi a i proizvo a i ista mogu da prodaju samo za privatne potrebe i orilevaju strankama koje e to nositi svojim ku ama. U gostonama i javnim lokalima niko ne sme da se zadržava radi pi a i lokanja alKohola. I sama prodaja za privatne svrhe vrši e se od 8 asova ujutro do 5 asova posle podne. Svi lokali i gostione bi e zatvoreni od 5 asova posle podne do 8 asova ujutro. Prekršioce ovog nare enja za prvi slu aj kazniti oduzimanje 50% od celokupne koli ine alhoholnih pi a sa kojima raspolaže. U ponovljenom slu aju oduzeti mu sve alhoholno pi e sa su em i posu em sa kojim raspolaže. Oduzeto pi e, su e i posu e prevesti u magacin korpusa, odakle e po nare enju komandanta korpusa biti upotrebljeno za potrebe vojske. Svi prestavnici vojnih i civilnih vlasti na podru ju korpusa bi e mi odgovorni radi ta nog izvršenja ove naredbe. Isto tako zabranjujem i kocku i bilo kakove hazardne igre u svim javnim i privatnim zgradama. Po specijalnim patrolama organizovati hapšenje kockara kao i kulevljenika u ijim se ku ama kocka vrši. Sprovoditi ih u zatvor i kažnjavati ih sa zatvorom od 15—90 dana o njihovom ruvu i kruvu. U slu aju kakove zapljene novca kod kockara, celokupna svota pripada onoj patroli koja je izvršila zapljenu i otkrila kockare.

(M. P.)²

**PISMO FRANCA KOVA A OD 16. SIJE NJA 1944. VOJVODI UJI U O
RASULU U ETNI KIM REDOVIMA U SKRADINU¹**

Prepis
Šibenik 16. januara 1944.

Brate vojvodo,

Primio sam vaše pismo br. si. od 4. ov. mj. Tekst ta ke 3 odmah sam službenim aktom dostavio na znanje komu treba.

15. ov. mj. posjetili su me bra a Ignatije Ležaji i Nikoli Nikola iz Skradina. Dok od brata Ignatija Ležaji a, radi toga što je jama no iz straha pred bombardovanjem neobi no žurio iz Šibenika, nisam saznao ništa detaljnijeg (samo se sa nekoliko rije i požalio na o ajno stanje u etni kim redovima Skradina i uop e na teritoriji etni kog Sektora Sjeverne Dalmacije (brat Nikoli Nikola koji potpisuje akta pod štampiljem Štab etni kog sektora sjeverne Dalmacije i etni ki odred u Skradinu ispod rije i »za Komandu« ili »-Komanda« pri ao više toga što se sve može svesti na sljede e:

a) U napred pomenutim etni kim redovima vlada pravo rasulo. etnici (ne samo borci ve i komandno osoblje) bježe iz svojih jedinica u svim mogu im pravcima. Discipline nema nikakove.

b) Brat vojvoda edo² i njegovi pomo nici na terenu, izgleda, nije u stanju da sprije i ovo rasulo.

c) Krivicu za ovakvo stanje treba tražiti u vješto stvorenim intrigama iji temelj Nikoli u nije poznat i u nesposobnosti vojvode ede za organizaciju i komandovanje jednom ve om etni kom formacijom.

d) Partizani su na teritorij etni kog sektora sjeverne Dalmacije po snagama i ljudstvu u upadljivoj nadmo nosti a po organizaciji naro ito. Ovo i neuspjeh etni kih akcija prvo u evrskama³ a potom u Vel. Glavi i Plastovu⁴ pove ava demoralisanje u etni kim redovima.

e) Ovome bi se, po mišljenju brata Nikoli a Nikole moglo stati donekle na kraj da je vojvoda edo blagovremeno preuzeo potrebne mjere. On me utim pored toga što ništa nije preuzeo nije o stvarnom stanju pot injenim jedinicama izvještavao ni svoje prepostavljene starješine t. j. vas a spre avao je gdje god je stigao drugu bra u na terenu koja su imala namjere da vas o tome izvjestite. Ja sam za ovakovo derutno stanje doznao tek sada i odmah vas o tome izvještavam.

Brat Nikoli Nikola kazao mi je tom prilikom još to:

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 9/3, k. 153.

² Ra omir eki - e o, komandant Zlatiborskog etni kog odreda.

³ i 5 Vidi dok. br. 21 i 512 i knj. 9, dok. br. 171.

⁴ Vidi dok. br. 510.

Da e on kao mnoga druga bra a u koliko se stanje u najskorije vrijejeme, udom, ne popravi (u mogu nost stanja on uop e ne vjeruje) napustiti teren i otpovoditi u Srbiju.

Da izgleda da brat vojvoda edo nije daleko od ovakove namjere.

Kona no vas izvještavam da se brat potporu nik Prostran Draško nalazi ve duže vremena u Šibeniku (tako er i njegov brat Bata). Izgleda da je i on zbog napred opisanog stanja napustio svoju jedinicu (Splitsko-šibenski etni ki odred) koja je tako er u potpunom rasulu⁶ i nema namjere da se vrati na elo iste dok svemu li no ne razgovara s vama.

Meni je prilikom bombardovanja Šibenika na dan 3. ov. mj. potpuna uništen stan i skoro sve u istome. Porodica i ja sre om smo ostali živi i ne povre eni.

Bombardovanje (svakodnevno) u Šibeniku u posljednje vrijeme, sre om po nas koji živimo u gradu upereno je isklju ivo na isto vojne objekte, koji dobro stradaju. Daj Bože da tako i dalje bude. Grad i narod u gradu i suviše je stradao ve do sada.

Pozdravlja vas

brat

*Franc S. Kova , s. r.
potporu nik*

BROJ 516

**PISMO PROPAGANDNOG OTSJEKA ETNI KOG 502. KORPUSA
OD 18. SIJE NJA 1944. PROPAGANDNOM OTSJEKU DINARSKE
ETNI KE OBLASTI O HAPŠENJIMA U KNINU¹**

Propagandnom otsjeku
dinarske . o.²
Kosovo

Topolje 18. I 44.

Danas su grahovljaci otpo eli sa hapšenjem svih partizana što su bili prekjue na sastanku. Koliko se uje da im je glavni cilj bio pri izlasku Njemaca da stvore revoluciju u samom Kninu. Broj uhapšenih e rasti sve više. Kod njih se doznalo da imaju veliki broj sklonjenog oružja i municije a ak imaju mnogo puškomitraljeza. U lanstvu ovih ima mnogo i hrvatskih oficira i podoficira koji bi u revoluciji igrali važnu ulogu.

Partizani su napustili Strmicu. U planini se vodi još pomalo bitka ranjenih ni mrtvih još dosad nema. Jutros sam dobio izvještaj iz Vrbnika koji glasi:

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 11/3, k. 153.

² etni ke oblasti

Oni puškomi trajezi što se nalaze u selu da su to ukradeni puškomitraljezi koje su neki ukrali njema koj vojsci. Oni nemaju nikakve namjere da zloupotrebe to oružje i da ga stave u službu li no u svoje selo a drugom nikom u tu e ruke. A neki simpatizeri imaju kako se uje 1 ili 2 puškomitraljeza skrivena ali mislim da to nije ta no. Ubudu e u se stati da doznam još više nego sam ti pri a. Do i koji dan i održi sastanak sa onim što si pri a i održi nam teoriju kako da postupimo jer ovi e te svi slušati. Samo mi ne volimo da nam niko zna šta radimo ti budi tamo pa pošalji cedulju šta da radimo i reci zakolji zakla emo a reci da treba i na i la u mi emo i i. Ja ti kažem to ti je tako sve kako pišem. Nas e biti oko 15, nabavi nam oružje što se nalazi u selu i u goru.

Zdravo

Peso 5.

Ovaj izvještaj sam pro ita i pisa u ti ako ho eš kako se desilo da ovi o e da osnuju komitski odred. Imadu tamo neke lutalice da lutaju koje nesmiju do i ku ama pa prave nered u selu. Još selo Bobado³ diše komunisti kim duhom, šalju papir, šibice, duvan, papiri e, robu, vunu, odje u obu u svaki dnevnu vezu vrše sa Mokrim Poljem. Ja u nastojati da i tamo bacim 1 ili 2 ovjeka da ga obi u nekoliko puta pa da vidim kako diše. Nebudeli rane ja u poslati ovaj novi komitski odred pa u ga dobro zaodjeti i zaobuti pa nek ekaju Titu.

Sto sam ti pisa ju e da razgovaraš sa islednikom da se sporazumim sa njim jer imam ja ja u vezu nego on. Pa da sasluša one plja kaše koji gledaju da se natrpaju tu e muke a nerazabiru koje nego navrziliga iti[. . .]«

Dragi Periša primi mnogo pozdrava i piši eš e tvoj

Boško, v. r.

Propagandni otsek d. k. o.
502 korpusa
Topolje

Primljeno 18./I 44.

Kosovo

³ U originalu ne itljivo napisano. Selo pod ovim imenom nije na eno na geografskoj karti.

⁴ Ne itljivo

**LPUTSTVO VOJVODE UJICA OD 20. SIJE NJA 1944. ZA SPROVO-
ENJE VOJNO-CETNICKE ORGANIZACIJE¹**

Prepis

**POVJERLJIVO UPUTSTVO ZA SPROVO ENJE VOJNO ETNI KE
ORGANIZACIJE.**

Vojno etni ka organizacija sprovodi se po pravilima i propisima bivše jugoslovenske vojske prilago enim gerilskim i saobraženim današnjoj vojno politi koj situaciji.

Najmanja vojno- etni ka jedinica jeste trojka, a najviša armija.

Trojka, desetina, vod, eta, bataljon, brigada, korpus.

Trojku sa injavaju tri borca, od kojih je jedan vo a trojke.

Desetinu sa injavaju tri trojke od kojih je devet boraca i deseti de-setar ili vo a desetine.

Vod sa injavaju pet trojki t. j. 15 ljudi i šesnaesti vodnik.

Cetu sa injavaju tri voda po 16 ljudi — 48 ljudi, te komandir ete i nacionalni povjerenik ete, t. j. 50 ljudi.

Bataljon sa injavaju tri ete po 50 ljudi — 150 ljudi.

Tri bataljona sa injavaju brigadu jednako 450 ljudi, u brigadama još štabna eta 50 ljudi jednako 500 ljudi.

U štabskoj eti ljudstvo je raspore eno na bolni arske desetine, vodove za vezu, kuvare, komordžije itd.

Tri do devet brigada sa injavaju korpus.

U pogledu vojni ke organizacije na podru ju III. Dalmatinskog kor-pusa,² komandant korpusa dobit e usmeno detaljno uputstvo koje e ka-snije biti i pismeno dostavljeno.

U glavnom pitanje vojne organizacije na ovom podru ju sprovodit e se u etapama i to :

1) Popis i organizacija vojnih obveznika od 18 do 50 godina, iš enje teritorija od komunista, prikupljanje statisti kih podataka o brojnom stanju i naoružanju svih jedinica i uvo enje u dužnost nižeg komandnog kadra.

2) sprovo enje detaljne vojne organizacije, razvrstavanje ljudstva u teritorijalne, manevarske, operativne i lete e jedinice, organizacija i održavanje kurseva za vojnu obuku, vo a trojka, desetara, vodnika, koman-dira i komandanata bataljona, uspostava vodova za vezu, sanitetske služ-be i obaveštajne, koja mora da funkcioniše od prvog po etka stvaranja vojne organizacije.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 13/3, k. 153.

² Vidi dok. br. 529.

3) Pokreti organizovanih vojnih jedinica za iš enje unutarnjih i spoljnijih neprijatelja na podruju korpusa, oblasti itd.

Pored ovog pismenog uputstva da e se i usmeno, kako je gore nazna eno, dok se kona no ne dostavi drugo opširno i detaljno.

20. januara 1944. g.

Komandant voj. etni ke oblasti
vojvoda
M.³ uji , s. r.

Štambilj (okrugli Štab dinarske
etni ke divizije — Deneralstab)

BROJ 518

**PREGLED RASPOREDA I BROJNOG STANJA JEDINICA ETNI KOG
SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE NA DAN 22. SIJE NJA 1944.
GODINE¹**

ETNI KA KOMANDA U ŠIBENIKU

Br. služb.

22. januara 1944.

P R E G L E D

jedinica etni kog sektora Sjeverne Dalmacije sa podacima o:

- a) nazivu jedinice
- b) mjesto stanovanja
- c) brojnom stanju: oficira
 - podoficira
 - vojnika
- d) naoružanju
- e) podre enom odnosu
- f) borbenom zadatku

I

- a) ŠTAB ETNI KOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE
- b) Skradin
- c), e) i f) bez podataka;

³ Mom ilo

¹ Prijeđpis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 28/4, k. 153.

II

- a) ETNI KI ODRED SKRADIN
- b) Skradin
- c) oficira :—
 - podoficira: 4
 - vojnika: 191
- d) 191 pušaka
 - 3 mitraljeza
 - 1 revolver.
- e) Aussensteile Ic der F. P. Nr. 57806²
- f) uništavanje komunista

III

- a) ETNI KI ODRED KONJEV RATE
- b) Konjevrate
- c) oficira :—
 - podoficira: 3
 - vojnika: 109
 - bolni arka: 1
- d) 110 pušaka
 - 1 mitraljez
 - 1 revolver
- e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806.
- f) ometanje komunisti kih akcija i osiguranje puta Šibenik—Konjevrate.

IV.

- a) SPLITSKO ŠIBENSKI ETNI KI ODRED
- b) (za sada) Skradin
- c) oficira: 2
 - podoficira: 4
 - vojnika: 48
- d) 52 puške,
 - 1 teški mitraljez
 - 4 puškomitraljeza
 - 2 revolvera
- e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806
- f) Uništavanje komunista i etni ka propaganda.

V.

- a) ZLATIBORSKI ETNI KI ODRED
- b) (za sada) Skradin

² Obavještajno odjeljenje, vjerojatno njema ke 264. pješadijske divizije u Drnišu.

- c) oficira: 1
podoficira: 5
vojnika: 56
- d) 58 pušaka
2 mitraljeza
12 revolvera
- e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806
- f) uništavanje komunista.

VI.

- a) GLAMO KI ETNI KI ODRED
- b) (za sada) Skradin
- c) oficira :—
podoficira: 3
vojnika: 104
- d) 106 pušaka
8 mitraljeza
19 revolvera
- e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806
- f) Uništavanje komunista.

Krenuo prema Kninu³

VII.

- a) etni ka posada KRKA
- b) elektri na centrala kod slapa reke Krke
- c) oficira :—
podoficira :—
vojnika 91
- d) 91 puška
4 mitraljeza
1 baca
3 revolvera
- e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr 57806.
- f) uvanje elektri ne centrale i vodovoda.

Vili.

- a) ETNI KA KOMANDA U ŠIBENIKU
- b) Šibenik
- c) oficira: 2
podoficira: 3
vojnika: 15
bolni arka: 1

³ Sa strane dopisano crnilom.

- d) 9 pušaka
- e) Ic Aussensteile der F. P. Nr. 57806
- f) veza izme u njema kih vojnih jedinica u Šibeniku i jedinica etni kog sektora Severne Dalmacije.

Posredovanje u snabdjevanju izme u jedinica navedenih u prednjem stavu, i

staranje oko ranjenih i bolesnih etnika i etnika rekonvalescenata.

P r e p i s.

29. II. 1944.

Po napred navedenom danas dolazi neka izmjena, a sve izmjene koje uslijede bi e dostavljene naknadno.

BROJ 519

IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAJOVICA U VREMENU OD 15. DO 31. SIJE NJA 1944. GODINE¹

23. januara 1944. godine

[...]

Br. 1089 od Dal-Dala.² Br. 705 od 17-I-. Nastavak. Iz Šibenika Dr. Zdravko Grubiši³, Krešimir Samodol, mir⁴ Peran Ljoti evci otputovali su za Beograd pre deset dana sa namerom, da prime instrukcije od Ljoti a⁵ i Nedi a⁶ i da se ovamo povrate sa ve om grupom intelektualaca i boraca, te otpo nu neku akciju i organiziraju po uputima i nare enjima Ljoti a i Nedi a, pod zaštitom li.⁷ Nastavak.

Br. 1070 od Dal-Dala. Br 706 od 17-I-. Nastavak. Sa njima je otputovao Košta Mirkovi kao naš obaveštajac, koji se po mom nare enju ubacio u njihovu grupu, kao njihov prividan prijatelj, da bi na taj na in mogao da nas obavesti o njihovim burgijama po Beogradu. Oni se još nalaze u Beogradu, a od kako su stigli tamo radio Beograd pomenuo je nekoliko puta rad naše dinarske grupe. Nastavak.

Br. 1071 od Dal-Dala. Br. 707 od 17-I-. Nastavak. Sada ovamo kruže vesti o dolasku nekih Nedi evih divizija, koje su navodno ve preše Drinu, te priklju enju Bosne, Hercegovine i Crne Gore Srbiji. Ove vesti zvani no podržavaju li⁸ a pronose ih simpatizeri Nedi evi i Ljoti evi kojih ovamo

1 Original (tipkan na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, k. 276, reg. br. 12/I (knjiga XLIV).

2 Vojvoda Mom ilo uji , komandant Dinarske etni ke oblasti.

3 Slavko Grubiši

4 »mir« originalu. Pogrešno dešifrirano. Treba: Miroslav.

5 Dimitrije

6 Milan

7, 8, 10, 11, 14, 16 i 18 Nijemaca

nema mnogo, a na elo kojih se je stavio nesretni vojvoda Mane Rokvi⁹, koji sada potpuno stoji u službi i pod zaštitom li.¹⁰ Nastavak.

Br. 1072 od Dal-Dala. Br. 708 od 17-I-. Nastavak. Zadržavaju i sasvim neprijateljski stav prema nama. Ovaj bezumni ovek nema mnogo boraca sa sobom, najviše oko 200 boraca, koji stoje pod zaštitom li^{11*1} i u njihovim garnizonima. Preduzeo sam sve potrebne mere da odvojam ljude od njega i o svemu obavestim našu javnost, koja izražava svoje najveće ga enje nad njegovim ovakvim držanjem. Nastavak.

Br. 1073 od Dal-Dala. Br. 709 od 17-I-. Nastavak. Za poslednjih mesec dana nemam nikakve veze sa Drenovi em,¹² i Mitranovi eva¹³ stanica prestala je da radi. Putnici koji sa kolonama li¹⁴ stižu iz Banje Luke pri aju 0 borbama partizana koji su uspeli da prodrnu u grad¹⁵ i pobiju mnoge nacionaliste. U po etku grad je branilo samo 450 vojnika li.¹⁶ Nastavak.

[...]

Br. 1075 od Dal-Dala. Br. 711 od 17-I-. Nastavak. Oficiri iz 501 korpusa kapetan Vojislav Popi, kapetan Pavle Stanimirović i potporu nici

uro Vunduk i Jovan Stefanović posle oslobojenja Splita¹⁷ od partizana otputovali su za Split da se raspitaju za sudbinu svojih familija. Doznao sam da su iz Splita sa kolonama li¹⁸ preko Mostara sa familijama otselili za Srbiju, o čemu Vas izveštavam. Nastavak.

Br. 1076 od Dal-Dala. Br. 712 od 17-I-. Nastavak. Kapetan Alfirevi Voiimir radi iste stvari otputovao je za Split, gde mu je se potpuno izgubio trag, te se ne zna za njegovu sudbinu.

Radi isporuke depeše gospodinu Mulali[u] za muslimanske pravake na Krajini¹⁹ u Bihaću, nisam mogao li no otputovati. Tako sam poslao kao našeg opunomoćenog delegata majora Kapetanovića²⁰ i profesora Voju Došenoviću. Nastavak.

Br. 1077 od Dal-Dala. Br. 713 od 17-I-. Nastavak. Oni će isporučiti i uređiti sa muslimanskim prvacima sve što ste naredili radi ega sam im dao potrebne instrukcije i ovlašćenja. Oni će sa njima tamo održati konferenciju i doneti potrebne konkretne odluke o daljem zajedničkom radu 1 borbi, a u duhu Vašeg naređenja i instrukcije. Nadam se da će ovaj posao uspešno završiti. Nastavak.

Br. 1078 od Dal-Dala. Br. 714 od 17-I-. Nastavak. Profesor Došenović i ostati u Bihaću u kao naš nacionalni poverenik, da organizuje obaveštajnu službu i nacionalnu propagandu, podržava vezu sa muslimanima i dostavlja nam izveštaje. Kapetana Marka Crnjenicu, po Vašem naređenju uputio sam na rad u Bosanski Novi i Dvor na Uni. Sa njima sam uputio i potrebnu ekipo ljudi boraca i stručnjaka za obaveštajnu službu, službu veze, organizaciju i propagandu.

[...]

9 Vidi knj. 9, dok. br. 436.

12 Uroš, komandant Bosansko-krajiškog korpusa

13 Borivoje

15 Napad na Banja Luku je izvršen 31. prosinca 1943. godine.

17 O oslobođenju Splita, rujna 1943. god., vidi knj. 8.

19 Cazinska krajina

20 Mio rag

PISMO NACIONALNOG POVJERENIŠTVA MOSE KE ETNI KE BRI-GADE OD 25. SIJE NJA 1944. PREDSJEDNIKU DRNIŠKE OMLADINE ZA ORGANIZIRANJE RAVNOGORSKIE OMLADINE¹

Nacionalno Povjereništvo

Mose ke brigade Zitni

Br. službeno /44

od 25/ januara 1944. god.

Z I T N I C

**S A M O S L O G A S R B I N A
S P A S A V A !**

Bratu

Bala u Jovi predsjedniku Drniške omladine

D R N I Š !

U vezi naredbe Komandanta Dinarske Oblasti br. 3 mora se pristupiti odmah organizovanju Ravnogorske omladine. Stoga ti se nare uje da u etvrtak na sv. Savu prikupiš srpsku Drnišku omladinu kako mušku tako i žensku od 8—18 godina. Ujedno kad ih budeš pozivao popisi ih da bi znao koje izostao. Molim te obavijesti svakog da posle ne bude izgovora da nisu znali.

Krajnje je vrijeme moraše ve raditi. Na tom prvom sastanku dodjeli emo dužnosti i po eti sa radom. Mislim da bi najbolje bilo da se sastanak održi u eliji ako nema bolji mogu nosti za ve u prostoriju.

Sastanak e se održati na sv. Savu u 2 sata poslije podne.

S Verom u Boga za Kralja i otadžbinu!

**Nacionalni Povjerenik:
Manojlovi Vojislav, v. r.**

PREGLED AKCIJA ZLATIBORSKOG ETNI KOG ODREDA NA POD-RU JU SJEVERNE DALMACIJE U VREMENU OD 13. LISTOPADA 1943. DO 27. SIJE NJA 1944. GODINE¹

Na traženje »Zlatiborskog etni koga odreda² etni ki odbor u Skradinu, izdaje mu slede e:

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Diimacie — Split, reg. br. et. **1-796.**

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 29/4, k. **153.**

² Potvrdu o aktivnosti svog odreda u sjevernoj Dalmaciji tražio je njegov komandan Radomir eki - edo pred svoj odlazak iz Dalmacije. On je u ožujku 1944. godine krenuo u Vrhovnu komandu Draze Mihailovi a, vidi dok. br. 560.

U V E R E N J E

Da je »Zlatiborski etni ki odred« detašovan od strane štaba »Dinarske divizije« a po nare enju izaslanika glavne komande potpukovnika A imovi a,³ da se spusti u primorje radi organizacije etništva.

Pomenuti odred došao je na teritoriju Šibenik ke opštine na dan 8. oktobra 1943. godine, gdje je na dan 9. oktobra 1943. godine uspostavio etni ku komandu u Šibeniku.

Na dan 11. oktobra 1943. god. ušao je »Zlatiborski etni ki odred« u sastavu jednog dela Petrova kog etni kog odreda pod komandom etni kog vojvode Radomira eki a.

Na dan 13. oktobra 1943. god. ovaj odred izvršio je iš enje i protjerivanje neprijatelja u selu Konjevratima, održat narodu nacionalni zbor i završena organizacija etni koga odreda u selu Konjevratima i uspelo se organizovati oko 150 boraca.

Od 14—21. oktobra 1943. godine organizacija Skradina i sela Favasovi.

Na dan 21. oktobra 1943. g. izvršio je Zlatiborski etni ki odred uspješnu operaciju u selima: Sonkovi u, Prokljanu, Piramatovcima, Bribiru i Bribirskim Mostinama.

Na dan 23. oktobra 1943. god. izvršena je operacija u selima: Culisi , Dubravicama, Velikoj Glavi, Plastovu i Bratiškovcima.

Na dan 2. i 3. novembra 1943. godine, pod Komandom štaba Zlatiborskog etni kog odreda sa prikomandovanim Glamo kim etni kim odredom izvršeno je ponovno proterivanje neprijatelja iz sviju gore navedenih sela na teritoriji Skradinske opštine, osvojenje evrsaka i Bribirske Glavice.

Na dan 9. decembra 1943. god. iš enje i organizacija sela Varivoda.

Na dan 11. decembra 1943. g. nakon dolaska Splitsko Šibenskog bataljona, nastavljeno iš enje sela Goši a, Dobropoljaca i Brguda, nakon što je ostavljena ja a posada u evrskama i Bribirskoj Glavici.

A sa ostalim delom etnika vojvoda eki je produžio za Benkovac, pošto je po novoj formaciji imao svoj sektor od reke Krke pa do Zrmanje.

Na dan 13. decembra 1943. god. ovaj štab poslao je 80 boraca iz Benkovca u poja anje evrskama i Bribirskoj Glavici. Na dan 16. decembra 1943. god. napad neprijatelja na posadu u evrskama i posle deseto avsne borbe naši odredi su se povukli.

Na dan 25. decembra 1943. god. vojvoda eki sa ostalim ljudstvom povratio se u Skradin.

Na dan 29. decembra 1943. god. napad partizanskih snaga na položaje Velika Glava i Plastovo gdje su u roku od pola sata bili razbijeni etni ki odredi, a naša poja anja su stigla u roku od pola sata i neprijatelj je u jednom asu bio razbijen i proterat.

Na dan 24. januara 1944 god. štab Zlatiborskog etni kog odreda organizirao je napad na jake partizanske snage u selu Bratiškovcima i Gorici, gde je uspio neprijatelja potu i.⁴

³ Mladen Zujovi -A imovi , komandant etni kih jedinica Dalmacije, Like i zapadne Bosne. U danima kapitulacije Italije, rujna 1943, pobegao u Italiju a zatim u Kairo. Vidi knj. 8.

⁴ Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

Na dan 27. januara 1944. god. ponovno proterivanje neprijatelja i zauzimanje Bribirske Glavice.

Na dan 2. februara 1944. god. izvešten je u Skradinu na elnik štaba Dinarske etni ke Divizije kapetan Mijovi⁸, da nema nikakve veze sa Ravnim Kotarima, i vojvoda eki je odlu io da sa jednim lanom štaba krene u inspekciju. Na dan 4. februara 1944. godine krenuo je sa potporu nikom Pavlom Tomi em, gde su se zadržali do 26. februara 1944. god. Zbog toga što je opet prekinuta veza sa Skradinom. Po njihovom povratku iz Ravnih Kotara, vojvoda eki je dobio razrešnicu od strane Komandanta Dinarske Divizije Mom ila uji a. Napustili Skradin 18. marta.⁹

Na sektoru Severne Dalmacije iza njihovog odlaska ostavili su u Buvkovici 500 organiziranih etnika a u Ravnim Kotarima oko 2.000 etnika.

ETNI KI FUNKCIONERI:

- 1) por. Vlad? M. udi k-t brigade
- 2) Veselim Dobrota, nac. pov. brigade
- 3) Mladen⁸

BROJ 522

PISMO ANTE KOVA A IZ SKRADINA OD 31. SIJE NJA 1944. FRANCU KOVA U O STANJU U JEDINICAMA ETNI KOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE¹

Skradin 31-1-1944 godine

Bratu poru niku Francu Kova u.

Pismo privatnog karaktera.

Vama kao svom najboljem vodi u kroz ovih posljednjih mjeseci ho u da se isповijedim i prikažem itavu situaciju onaku kakvu jest.

1) Narod s kojim smo došli u kontakt je potpuno komunisti ki zadojen.

2) Metode koje su primjenjivali ovdje etnici su negativne, evo zašto: nastupali su sa plja kom, nosili su sve mogu e predmete. Bez ikakova razloga su tukli ljude po selima pa ak vršili i silovanje.

3) Komandno osoblje je nesposobno i ima najviše krivnje za sam neuspjeh, riba od glave smrti.

4) Slabost politi kih predstavnika, nemaju u narodu nikoga, pa dapa e narod ih mrzi, zbog njihove prljave prošlosti.

5) Mržnja pojedinih oficira izme u sebe, zakulisna igra.

5 Novak

6 Vidi dok. br. 560.

7 Vladimir

8 Prezime ne itljivo.

1 Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistonjskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 12/4, k. 153.

Skradin 31-1-1944 godine

V 504

Pismo poručniku Franцу Kovačiću

Upravljačkoj kancelariji

Vidite na emu se temelji ovaj sektor, ovi posljednjih dana mi je
u par dana ja Vas mogu kada ovdje gospoda, tako u ih nazvati za-
branjuju, misle da u i ja napustiti ovaj divni sektor!

Uz to, učinkujući su primjenjivili ovje betnici su negativno, nešto
nešto, ali i pozitivno, pokušavajući u svu moguću predstavu, bez ikakve ranič-
nosti, da mi se učini liga po selima, ja uk vrišli i silovanje.

Kako nemo mogu, je nesposobno i ima najviše krivnje za emu neus-
pjeh, ribe od glave amđi.

Ali, slobodost policijskih predstavnika, nemaju u narodu nikoga, pa dapaće
narod in mriji, zbor u njihove prijave proplosti.

Skradinske pojedinice oficira između sebe, zakulisna liga,

ali i dana se temelj javaj sektor, ako se situacija ne popravi
ja Vas molim da me odavle povadete, kažem uam da čušte Vama skupa pa di
bil, užde se učinje propagandni odsjek u svoje ruke pa nekako guram, selim
što je učinje da letke koji se nalaze u onom velikom stolu, oni mi

po učinju naređenju moraju sam svakih 15 dana doći u Šibenik, radi kurir
u Šibeniku, što mogu kada ovdje gospoda, tako u ih nazvati za-
branjuju, misle da u i ja napustiti ovaj divni sektor!

Molim Vas da onu motor biciklu koju je Bora vozio pošaljete meni da bi
mogao svaki drugi dan dolaziti u Šibenik radi veze, koja je baš danas vrlo
važna. Ja ga znam sam li no voziti i ja u ga uvati, samo Vi s njim skupa p-
ošaljite jedno popratno pismo s kojim ete naglasiti emu i kome je namijenjen poslati motor-bic.

Ako možete doći da vidite kakva je situacija najbolje bi bilo.
Molim Vas da ovo pismo ne kazujete svima, jer ovdje bi ona uvrijedjena
lica saznala obračunala.

Bratinski pozdrav P. Pukovniku Guzecu i njegovoj familiji!

akademijer i Vašoj familiji!

S Verom u Boga za Kralja i Otdažbinu

Brat Četnik
Kovač Ante
M. M. 1944
183

Faksimil dokumenta broj 522

Vidite na emu se temelji ovaj sektor, ako se situacija ne popravi
u par dana ja Vas molim da me odavle povu ete, kažem vam da u s
Vama skupa pa di bilo. Ovdje sam uzeo propagandni odsjek u svoje ruke
pa nekako guram. Molim Vas da mi pošaljete one letke koji se nalaze
u onom velikom stolu, oni mi mnogo trebaju.

Po Vašem naređenju morao sam svakih 15 dana do i u Šibenik, raci
kurirske veze, ali šta mogu kada ovdje gospoda, tako u ih nazvati za-
branjuju, misle da u i ja napustiti ovaj divni sektor!

Molim Vas da onu motor biciklu koju je Bora vozio pošaljete meni da
bi mogao svaki drugi dan dolaziti u Šibenik radi veze, koja je baš danas vrlo
važna. Ja ga znam sam li no voziti i ja u ga uvati, samo Vi s njim
skupa pošaljite jedno popratno pismo s kojim ete naglasiti emu i kome
je namijenjen poslati motor-bic.

Ako možete do i da vidite kakva je situacija najbolje bi bilo.
Molim Vas da ovo pismo ne kazujete svima, jer ovdje bi ona uvrije-
ena lica samnom obra unala.
Bratski pozdrav P. Pukovniku Gumzeju² i njegovoj familiji!
Tako er i Vašoj familiji!

S Verom u Boga za Kralja i Otadžbinu

Brat etnik
Kova Ante

BROJ 523

**NAREDBA KOMANDANTA DINARSKE ETNI KE OBLASTI OD 1.
VELJA E 1944. O IMENOVANJU FRANCA KOVA A ZA KOMANDAN-
TA SKRADINSKE ETNI KE BRIGADE I NJEGOVIM ZADACIMA¹**

**NAREDBA POV. BR. 4
KOMANDANTA DINARSKE ETNI KE OBLASTI ZA 1. FEBRUAR
1944. GODINE.**

I.

Po ukazanoj potrebi službe ODRE UJEM :

Za komandanta Skradinske brigade II. Dalmatinskog Korpusa kape-
tana g. FRANCA KOVA A dosada zastupnika komandanta etni ke ko-
mande u Šibeniku.

Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi narodnog uitelja VESE-
LINA DOBROTU.

Za predsednika etni kog odbora na podruju iste brigade brata
GNJA TIJU LEZAJICA.

II.

Novo postavljenom komandantu brigade kapetanu gospodinu FRAN-
CU KOVA U stavlja se u dužnost:

1. — Da odmah po prijemu ove naredbe prikupi sve naoružane borce
sa podruja Skradinske opštine te da iste svrsta u vojni ke jedinice i kod
istih zavede najstrožiji vojni ki red i disciplinu.

2. — Da izvrši postavljanje nižih starešina u brigadi prema njihovim
vojnim zaslugama i sposobnostima.

3. — Da sa ovako formiranim jedinicama vrši iš enje teritorije svoje
brigade nastoje i da u najkraje vreme bude o iš ena celokupna terito-
rija brigade od komunista.

² Josip

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, irilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta,
arhiva etni ka, reg. br. 27/3, k. 153.

4. — Da se apsolutno i na opšte zadovoljstvo izvršavaju svi zadaci koji budu stavljeni u zadatak pomenutoj brigadi u koliko se ne bi kosili sa interesima naše borbe.

5. — Da sproveđe vojni ku organizaciju i kod svih sposobnih boraca na podruju brigade koji za sada još nisu naoružani i da nastane da se isti sto pre naoružaju.

6. — Da uspostavi i stalno održava kurirsku vezu sa etni kim štabom u Kosovu kome po mogu nosti svakodnevno dostavljati izveštaje vojno-politi ke prirode i radu na terenu.

Sva ostala uputstva za rad dobi e usmeno na licu mesta od Na elnika Štaba ove oblasti.

III.

Novo postavljenom nacionalnom povjereniku bratu VESELINU DOBROTI stavlj se u zadatak :

1. — Da obrazuje nacionalnu propagandu i obaveštajnu službu na celokupnoj teritoriji brigade.

2. — Da u svojoj nadležnosti a u sporazumu sa komandantom brigade u svima jedinicama i selima brigade postavi pomo no osoblje za sprovo enje nacionalne propagande i obaveštajne službe.

3. — Da paralelno sa izveštajima koji dostavlja komendant brigade i nacionalni poverenik dostavlja izveštaje etni kom štabu Dinarske etni ke Oblasti u Kosovu o svima opažanjima i radu delokruga nacionalne propagande i obaveštajne službe.

IV.

Novo postavljenom predsedniku etni kog odbora bratu GNJATIJIU LEZAJICU stavlj se u dužnost:

1.— Da u svim selima brigade obrazuje seoske etni ke odbore a iz tih seoskih etni kih odbora da obrazuje Brigadni etni ki odbor.

Dužnost brigadnog etni kog odbora bi e:

a) Da vrši prikupljanje hrane za operativne jedinice i stara se o njihovoj ishrani.

b) Da sprovodi nacionalnu i anti komunisti ku propagandu i

v) Da rešava sva pitanja i sporove civilne prirode na podruju opštine.

V.

Ova naredba stupa na snagu odmah a detaljnija uputstva da e na licu mesta Na elnik Štaba Dinarske etni ke Oblasti koji e li no do i na teren i uputiti sve gore pomenute starešine u dužnost.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

(M. P.)

Dostavljeno Komandi sektora Se-
verne Dalmacije i komandi Šibenika.

KOMANDANT, VOJVODA,
M.² uji, v. r.

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG BATALJONA MOSE KE ETNI KE BRI-GADE OD 1. VELJA E 1944. KOMANDANTU MJESTA ŠIBENIK O SUKOBU ETNI KIH PATROLA S PARTIZANIMA KOD DUBRAVE¹

Stab 3 bataljona
Mose ke brigade
Broj službeno
1. februara 1944. god.
KONJEV RATE

Prepis

Izvještaj : Komandantu mjesta Šibenik.

Dana 31. I 1944. godine poslao sam moje patrole da izvide teren prema Dubravi i Danilo Kraljicama, kada su moje patrole izašle na Veliki Krtolin sa Maloga Krtolina napale su ji partizanske patrole, pošto su moje patrole bile nejake morale su da ostupe, a istoga dana dobio sam izvještaj od povjerljivih lica da se nalazi u Dubravi jedan partizanski bataljon, a u isto dobio sam naredbu da etnici nemogu zailaziti u hrvatska sela niti smiju, a to je dobro sa tim bi ve manje dolazilo se do incidenata izme u istih, ali kao što Vam je poznato da je iz ovih sela puno ljudstva otišlo u partizane, pa kada se nebi ova sela sa ni ije strane kontrolisala oni bi se koncentrisali u jedno hrvatsko selo u kome nema ustaša niti milicije njihove, pa prema tome bilo bi dobro da to više puta naprave raciju kroz Hrvatska sela sami Nemci ili sa nama, pošto su moje patrole istoga dana našle kod tromilje na palu jednu presudu jednoga fratra koji je rodom iz Šibenika, a sada je župnik u Lišanima fra Andrija Zja i , koji je osu en na smrt od N. O. V. od 15. januara 1944 god. a sudi ga stalni vojni sud Komande Šibenik.

Prednji izvještaj dostavlja se sa molbom na nadležnost.

Sa, vjerom u boga za kralja i otadžbinu!!!

Komandant, poliz. zv.
Pet.² M. Kaši , s. r.

Okrugli pe at: » etni ki odred
KONJEV RATE«

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-7/101.

² Petar

**IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIKA CETINSKE ETNI KE
BRIGADE OD 2. VELJAČE 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU 501.
KORPUSA O NAMJERAMA PARTIZANA DA NAPADNU VRLIKU¹**

Nacionalni povjerenik
Cetinske brigade
Br. službeno
2. II. 1944. god.
Vrlika

Predmet: Izvještaj.

**NACIONALNOM POVJERENIKU 501 KORPUSA
Kosovo**

Ju er su partizani u Laktacu održali zbor, na kojem je komandant IX brigade Savo Kekez² održao govor i proglašio mobilizaciju od 18—50 godina starosti. Rekao je: »Ako ne ete u partizane, idite u ustaše i etnike, ali znajte da smo mi u roku od tri dana biti u Vrlici i da se Vam preostati samo u Drniš na Njemačku marmeladu.«

Koncentrisanje partizana od Koljana i Laktaša do Zasioča i Zelova sumnjivo je. Ili zaista pripremaju napad na Vrliku, ili imaju namjeru prebacivati se za Primorje i to bi im služilo kao zaštita. Da se oni napasti Vrliku sa strane te na kojoj se oni sada nalaze, ne mogu vjerovati, ali bi ovi mogli smetati dok se napad izvrši sa koje druge strane. Ako to zaista imaju initi, onda se nas vjerovatno napasti od Uništa i Dinare. Vrlika ku krajini kad bi mislili držati, oni bi napali, a ako im je cilj prebacivanje u Dalmaciju i Primorje, onda već imaju Segin most i oko njega zaštitu. Oni imaju namjeru opblažati i mobilizirati, tako da smo proturutiti vijest kod ovog naroda, a to je i vjerovatno tako.

Sinoć nas je ustaški komandant u Vrlici izvjestio, da se u Maovi koj Razvali nalazi 300 partizana, da ih je njegova patrola vidila kako idu kolonom i ustavili se kod Maovi kih staja u Svilaji, a to je 6 km. pred Maovicama. Komandant brigade je izdao naređenje za pretres Svilaje treće em bataljonu za jutros u 6 sati, a do tog vremena je cijela brigada bila u pripremi. Svilaja je po naređenju odmah pretresena, ali se na snijegu nije akni trag poznavao. Držanje ustaša i ovakve njihove vijesti su nas bacale u sumnju, da i oni, nešto namjeravaju, a vijest da oni moraju napustiti Vrliku nam je bila povod da tako mislimo, te je Komandant tajno naredio da se pazimo i od njih. Međutim sve je prošlo u redu i miru.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-9/196.

² Sava Kesar, komandant Devete brigade Dvadesete divizije NOVJ.

Ju er je umro u Cetini Preo anin uro, starac od oko 90, koji je sa kraljem Petrom I Oslobodiocem u estvovao u borbama u Crnim Potocima. Drugih novosti nema.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Nacionalni povjerenik,
N. Zukano^v, v. r.

BROJ 526

IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIKA CETINSKE ETNI KE
BRIGADE OD 3. VELJA E 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU 501.
KORPUSA O DOLASKU NJEMA KE PRVE BRDSKE DIVIZIJE U
VRLI KU KRAJINU¹

Nacionalni povjerenik
Cetinske brigade
Br. službeno
3-II-1943 god.
Vrlika

Predmet: Izvještaj.

NACIONALNOM POVJERENIKU 501 KORPUSA
K o s o v o

Razlog, što do sad nisam slao izvještaje u redu jest taj što nisam znao komu da ih šaljem, jer sam dva prva izvještaja poslao na brata Perišu Dobrijevića, kako je i rečeno na omladinskoj konferenciji, a da nisam dobio od njega ništa, iako je obećao, da će na prvi izvještaj odgovoriti. Kad sam dobio od Vas narečenje za određivanje bataljonskih povjerenika, pitao sam komu u slati izvještaje i danas ste me izvjestili, da ih šaljem Vama, što i inim.

Sto se pak tiće Adanovića Marka, njega se može uzeti za povjerenika u prvom Bataljonu.

U Vrliku krajini su 24 prošlog mjeseca došle Nemačke trupe, odnosno jedna divizija »Alpini«² koja se vraća sa istočnog fronta od Staljinograda, Kavkaza i Krima, preko Rumunije, Bugarske, Srbije, Crne Gore, Hercegovine i Bosne u Sinj za Vrliku i dalje za Knin i Zadar. Na tasmom tih trupa, partizani koji su se nalazili u Ježevici, Koljanima, Braćevu

1 Kopija originala (tipkanog na pisanem stroju, cirilicom) u arhivu Instituta za historiju radnog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-4197.

2 Odnosno se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 338, 341, 347, 348, 349, 445 i 527.

Docu i Laktacu, su se prebacili u Bosnu, bez borbe ikakve i Nemci su tu prolazili slobodno.

Prvi dan su Nemci popunili sva sela Vrli ke krajine i zano ili a pošto su imali veliki broj konja, to su od seljaka uzimali sijeno i žito za njih, tako da su mnogi seljaci ostali bez žita i bez sijena. Vojnici su tako er uzimali meso, vino i rakiju i neke potpuno oslobođili od toga. Seljaci su se obra ali kod nas za intervenciju i mi smo, ukoliko smo mogli, spasavali odlaze i njihovim komandantima i protestuju i. Narodu smo onda govorili, da su Nemci došli radi partizana i da sve to što se plja ka jest krivica partizana, a partizani nisu ni zapucali na njih i ako se bore protiv okupatora i nazivaju se »Narodnim Oslobodiocima« a mi smo vas spasavali i dosad, spasavaemo sad i mi vas jedino možemo spasiti i u budu e, jer smo mi jedini istinski borci za narod svoj i narod zaista dolazi do zaklju ka da su partizani narodni upropastioci, a ne oslobodioci.

Partizani su 30 pr. mj. došli opet u ubrice i Bra ev Dolac i tu su bili do jutros, a jutros u 4 sata su Nemci u ja ini jednog bataljona sa 10 tenkova otišli za Ježevi , ubrice, Priviju, Bra ev Dolac i Vješti a Goru, a odatle akcijom do Prolomske Drage.

Dolaskom Nemaca u Vrliku, digli su nos i ustaše, te ih se može na svakom koraku viditi s puškom, a kad smo vodili borbu, mogli su se na prste izbrojati. Došao je njihov predsednik opštine Brajkovi , da organizuje opštinsku upravu u Vrlici, a govore da e im do i i žandarmi. Ju er i danas ustaše iste kancelariju i nadaju se nekom njihovom majoru (bojniku), da e do i u kontrolu.

U Otši u su otkriveni neki partizanski saradnici i upu eni su u Kosovo kod islednika. U Cetini su neki, koji su upu eni za lete u brigadu, otišli u zeleni kadar, koje je Komandant mesta opomenuo da se vrate ili da e biti kažnjeni oduzimanjem imovine.

Kod naših boraca je moral na visini, kad bi to bilo braniti ovu krajину, a kad treba i i dalje, oni se bune. Slabo su disciplinovani, ali se sad po elo raditi i na tom.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Nacional, povjerenik

**IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIKA CETINSKE ETNI KE
BRIGADE OD 4. VELJAČE 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU 501.
KORPUSA O DOLASKU NJEMAČKE VOJSKE U VRLIKU I NAMJE-
RAMA USTAŠA DA USPOSTAVE SVOJU VLAST¹**

Nacionalni povjerenik
Cetinske brigade
Br. službeno
4. februara 1944 god.
Vrlika

Predmet: Izvještaj.

NACIONALNOM POVJERENIKU 501. KORPUSA
Kosovo

Nemci² i dalje uzimaju sijeno i slamu uz priznanicu, a poneki Nemac, Talijanac ili Rus,³ bez znanja predpostavljenih starešina, oplja ka: meso, vino i slično. Danas je kako Nemci kažu, krenula njihova akcija na partizane od Sinja, Obrovca i Livna prema zapadu, a u Vrlici su rekvirirali stanove za trupe koje sutra imaju doći u Vrliku, iji je dolazak vjerovatno u vezi s ovom akcijom. Danas je baš en most na putu Vrlika—Sinj (20 km od Vrlike), a da se ne zna ko ga je bacio. Most su pioniri odmah napravili i već se preko njega saobraća.

U Vrliku su stigli hrvatski žandarmi na elu sa jednim njihovim p. poručnikom, a za komandira stanice, određen je narednik Finguš, koji je i ranije bio na tom položaju u Vrlici. Komandant brigade im je rekao, da ne smiju istupati kao kakva vlast, dokle on ne vidi, da su dobili zato odobrenje od Nemaca, te je odmah preko telefona zvao Liperta⁴ i obrazložio stvar, nastojao i mu prikazati, da će u initiji veliku grešku ako dozvole Hrvatima vlast u Vrlici, na što je Lipert odgovorio da će sutra ili preko sutra doći da uredi tu stvar. Hrvati tako će prijeći, da su dobili od Nemaca odobrenje za pozivanje Srba u vojsku.

Partizani se najbliže nalaze u Bračevu Docu, a juče su došli i na Uniške Doce. Tu ih ima oko trideset i to im je vjerovatno prestraže.

Naši borci drže iste položaje kao i do sada. Pošto se Svetosavska proslava nije mogla održati na Sv. Savu, smetnjom Nemačke vojske, to je komandant brigade izdao danas naređenje za proslavu u Nedelju 6. o. m.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisacem stroju, u riječkom) u Arhivu Instituta za historiju radnog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1—9/198.

² Vidi dok. br. 526, napomenu 2.

³ Odnosi se na ruske zarobljenike uključene u njemačke borbene jedinice.

⁴ Poručnik Lipert, njemački obavještajni oficir

opominju i narod da u estvuje u što ve em broju i na taj na in manifestujemo našu nacionalnu svijest, pred našim neprijateljima. U Litiji e u estvovati i brigada, u koliko ne bude nikakve opasnosti.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Nacionalni povjerenik,

BROJ 528

IZVOD IZ KNJIGE POSLATIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAJOVICA U VREMENU OD 23. SIJE NJA DO 4. VELJA E 1944. GODINE¹

23. januara 1944. god.

[...]

- 662 Dal Dal.² Veza Vaš br. 665—698.³ Vrlo dobro ste izveli manevar napada na komuniste u dolini Cetine. Samo manevrima i napadima komunisti se mogu tu i. Nastanite da od zaplenjenog oružja poja ate svoje odrede. Pohvalujem rad lete e Šatorske brigade i 3. bataljona Cetinske brigade, kao i 1. i 2. bataljon Kosovske brigade. Nastavak.
- 633 Dal Dal. Nastavak. Ukažite borcima na juna ku smrt Nikice u uza i Dušana Beri a i istaknite njihov slu aj za primer ostalim borcima. Zaplenjenu arhivu od komunista iskoristite za propagandu protiv komunista i ukažite narodu na ciljeve njihove borbe. Više e njih pokositi bolest i glad nego li narod. Produbljujte odnose srpskog i hrvatskog stanovništva na jugoslovenskoj osnovi i bratskoj saradnji. Nastavak.
- 664 Dal Dal. Nastavak. Producite sa akcijom iš enja komunista po planu kako ste predvideli. Ponavljam njih ete uništiti samo napadom i manevrima. Nastanite da preko naših ljudi u Sušaku i Trstu da naše oficire upu uju u odred u Liku kod Vas i u zapadnu Bosnu. Izvestili smo vladu o ruševinama u Zadru, Šibeniku i Splitu. Kraj.

1 Original (pisan olovkom, irilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, k. 276, reg. br. 3/1.

2 Vojvoda Mom ilo uji , komandant Dinarske etni ke oblasti.

3 Rije je o izvještajima koje je putem depeša uji uputio Vrhovnoj komandi 17. sije nja 1944. u njima se govori o »sojenzivim« njema kih trupa i etnika protiv jedinica 20. divizije NOVJ u Dalmaciji (vidi dok. br. 75, 149, 346 i 348). uji, pored ostalog, izvještava: »u toj ofanzivi u estvovalo je sa komunisti ke strane 7.000 boraca, a sa nase 5.000, od kojih je samo 1.000 u estvovalo u glavnoj bitci u dolini reke Cetine, izme u Svilaje, Kozjaku i Dinare«. Dalje, izvještava o sastavu jedinica NOVJ, njihovoj opremi, naoružanju i vezama sa saveznicima, o borbama Mose ke, Cetinske, Šatorske i dva bataljona KnnwVp brigade u dolini rijeke Cetine krajem orosinca 1943. i po etkom sije nja 1944. napominju i da su u toj borbi sudjelovale i njema ke trupe za koje kaže »... u pola enju do ekali ih U (sfira za Nijemce orimjedba redakcije) razjurili u pravcu Livanj-

poginuo Nikica Cu uz, komandant bataljona Cetinska brigade itd. (Arhiv V. 1., arhiva etni ka, k. 276, reg. br. 12/1).

24. januara 1944. god.

[...]

- 678 Dal Dal. Primljene Vaše depeše od br. 699—717. Nastanite da što više oja ate našu organizaciju i stvorite što više oružanih odreda. To je najbolja garancija za naš rad i uspeh. Preduzeo sam potrebno za prikupljanje oficira. Uini u sve što budem mogao da Vam pošaljem oficire. Znam da Vam ide teško snabdevanje novcem. Ako imate nekoga da pošaljete u Srbiju. Javite mi, pa bi Vam po njemu poslao nešto novaca. Nastavak.
- 679 Dal Dal. Nastavak. Javite mi za Kostu Mirkovi a gde bi mogli prona i u Bgdu. Nedi eve snage još nikuda nisu pošle iz Srbije. Nastanite da uti ete na Milana Rokvi a da ne zauzima neprijateljski stav prema nama. Ima on dosta drugih neprijatelja protiv kojih se može da bori. Nastavak.
- 680 Dal Dal. Nastavak. Gledajte da odvojite ljudstvo od njega. I nama se odavno ne javlja Mitranovi eva stanica. Izgleda da su komunisti kod Banja Luke pretrpeli veliki poraz. Nemamo nikakvih podataka za oficire o kojim ste javili u depeši 711 i 712. Održavajte što tešnju vezu sa majorom Kapetanovi em i Vojom Došenovi em i izveštavajte nas o situaciji u Biha u i na Krajini. Kraj.

28. januara 1944. god.

[...]

- 789 Dal Dal. Neki Peran,⁴ rođen u Sinju ili Grahovu došao u Beograd sa delegacijom od 10 lanova. Navodi da je Vaš jaki saradnik. U Valjevu održao predavanje i mnogo napao našu organizaciju a nro ito oficire. Za sebe rekao da je još pre rata bio »zboraš«. Kaže da je i sada sa popom uji em. Otputovao natrag. Ovo je verovatno neki od onih za koje ste nam javili da su došli u Beograd.⁵ Prednje primite znanju.

BROJ 529

NAREDBA KOMANDE DINARSKE ETNI KE OBLASTI OD 7. VELJAJE 1944. ZA FORMIRANJE ETNI KIH KORPUSA I POSTAVLJANJU RUKOVODILACA U ETNI KIM BRIGADAMA DRUGOG DALMATINSKOG KORPUSA¹

N A R E D B A P O V . B R . 6

Komandanta dinarske voj. etni ke oblasti za dan 7. februara 1944. god.

I.

Na osnovu Uredbe o položajima i nadležnostima u Vojski, Mornarici i Vazduhoplovstvu, te ukazanoj potrebi službe, radi što sigurnijeg izvrša-

⁴ Miro Peran. Vidi knj. 9, dok. br. 436.

⁵ Vidi dok. br. 519, napomenu 4.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 43/3, k. 153.

vanja operativnih zadataka, uspostave službe veze, obavještajne službe, nacionalne i antikomunisti ke propagande — Dinarsku voj. etni ku oblast razgrani avam na 6 sektora gdje e se na svakom sektoru, iz dosadašnjih i novoformiranih jedinica, formirati korpus u duhu naših pravila sa organizacijom vojnih i civilnih vlasti radi što bolje zaštite našeg naroda i njegove imovine te uspešnije borbe protiv neprijatelja.

II.

Dinarska oblast, prema tome bi e organizovana u 6 korpusa i to:
I. Bosanski korpus koji obuhvata teritoriju srezova Bos. Grahovo, Livno, Glamo i teritoriju ispostave Drvar, II. Bosanski Korpus, koji obuhvata teritoriju srezova Bos. Petrovac, Bos. Krupa, Biha , Cazin, Novi i Dvor na Uni. I. Li ki korpus obuhvata teritoriju srezova Gra ac, Lapac i Udbina. II. Li ki korpus obuhvata teritoriju od granice I. Li kog korpusa i II. Bosanskog te dolinom reka Une i Kupe prema Sušaku. I. Dalmatinski korpus obuhvata teritoriju izme u reke Cetine i Krke od Dinare do Jadrana. II. Dalmatinski korpus obuhvata teritoriju izme u reke Krke i Zrmanje odnosno Velebita od Mokrog polja i Radu i a do Jadrana. Na ovom podruju do kraja meseca februara ima da se sproveđe potpuno vojno etni ka organizacija i organizuje civilna vlast.

III.

Da bi se to postiglo što brže i što lakše, teritoriju II. Dalmatinskog korpusa, s obzirom na geopoliti ke prilike i saobra ajne veze delim na 9 sektora i to: benkova ki, zadarski, obrova ki, biogradski, skradinski, evr-sa ki, kistanjski, bjelinski i krupski.

IV.

Za ozna ene sektore kao pretstavnike i nosioce vojne i civilne vlasti postavljaju:

Kao savetodavno telo NACIONALNI KOMITET za II. dalmatinski korpus :

- 1. Aktivnog majora Momila Medicijana,**
- 2. Protojereja Stevana Prostrana,**
- 3. Brata Dušana Rnjaka i**
- 4. Brata Lazara Mati a.**

Ianovi nacionalnog komiteta II. dalmatinskog korpusa jesu istovremeno i lanovi nacionalnog komiteta vojno etni ke Dinarske oblasti.

Oni e razvijati svoj rad prema priloženom povjerljivom upustvu koje im se uz ovu Naredbu dostavlja pojedina no pod slovom A.

V.

Za vršioca dužnosti komandanta II. dalmatinskog korpusa odre ujem: aktivnog majora Mom ila Medicijana.

Dodeljujem na rad u štab II. dalmatinskog korpusa administrativnog porunika Jovana Prostrana i vojnog inovnika brata Nedeljka Pavasović a koji e istovremeno biti poverljivi kurir za prenos pošte i održavanje stalne veze izme u štaba II. dalmatinskog korpusa i štaba Dinarske voj. et. Divizije. Za nacionalnog poverenika u štabu II. dalmatinskog korpusa odre ujem brata Dušana Rnjaka.

VI.

Za komandanta BENKOVA KE brigade odre ujem aktivnog kapetana Petra Klicova. Za pretsednika etni kog odbora u istoj brigadi odre ujem brata Uroša Kati a. Dužnost nacionalnog poverenika u ovoj brigadi vrši e brat Dušan Rnjak dok taj posao ne bude prenesen i stavljen u dužnost novom licu koje e odrediti i postaviti nacionalni komitet korpusa o emu e mi se podneti izvještaj.

Teritorija benkova ke brigade obuhvata za sada slede a sela: mesto Benkovac, Benkova ko selo, Biljane Gornje, Korlat, Bukovi , Kula Atlagi a i Kožulovac.

VII.

Za vršioca dužnosti komandanta ZADARSKE brigade odre ujem brata Prostrana S. Draška. Za njegovog pomo nika žand. narednika Kneževi a Nikolu, za nacionalnog poverenika u istoj brigadi u itelja Nikolu Pupavca. Za predsednika etni kog odbora u istoj brigadi odre ujem brata Nikolu J. Prostrana.

Teritoriju Zadarske brigade za sada sa injavaju slede a sela: Smil i , Islam, Kaši , Biljane Donje, Veljani, Suhovare, Zemunik Gornji, Smokovi , delovi Donjeg Zemunka, Murvica, Poljica i Crnog.

VIII.

Za vršioca dužnosti komandanta OBROVA KE brigade odre ujem narednika Milorada Stegnjaji a, za nacionalnog poverenika u istoj brigadi odre ujem brata Dušana Desnicu i njegove pomo ne organe bogoslova Dmitra Dra u i sveštenika Gari a Vladimira. Pošto prou e pitanje lanova nacionalnog komiteta II. dalmatinskog korpusa odredi e pretsednika etni kog odbora u obrova koj brigadi, uesti istog u dužnost i o tome podneti izvještaj potpisanim.

Teritorija obrova ke brigade obuhvata za sada slede a sela: Knin, Zelengrad, Bilišane, Kunovac, Obrovac, Zaton i okolina i Muškovce.

IX.

Za komandanta BIOGRADSKE brigade odre ujem poru nika Vojislava Marasa. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi u itelja Boška Kati a a za pretsednika etni kog odbora sveštenika Dušana Raškovi a.

Teritorija biogradske brigade obuhvata za sada slede a sela: Ceranje, Miranje, Pristeg, Jagodnja Gornja i Donja, Lišane, Tinj, Zapužane.

X.

Za komandanta SKRADINSKE brigade odre ujem kapetana Franca Kova a. On e istovremeno biti vojni instruktor u brigadama evrsa koj i kistanjskoj. Za nacionalnog poverenika u skradinskoj brigadi odre ujem u itelja Veselina Dobrotu a za pretsednika etni kog odbora brata Ignatiju Ležai a, koji e istovremeno pomo i organizovanje etni kog odbora u eversa koj brigadi.

Teritorija skradinske brigade obuhvata sela: Skradin, Bratiškovce, Velika Glava, Plastovo, Gorice, Cista Mala, Kakanj.

XI.

Za komandanta EVRSACKE brigade odre ujem p. poru nika Ruđnaji a Iliju. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi Vojina Maleševi a, a za pretsednika etni kog odbora brata Petra Marti a.

Teritorija djevrsa ke brigade za sada obuhvata slede a sela: evrske, Varivode, Ostrovicu, Bribir, Smrdelji, Zažvi .

XII.

Za komandanta KISTANJSKE brigade odre ujem žand. narednika Jovana Bjelobrka. Za pomo ne organe u brigadi narednika Koju Vučasinovi a i Jovana Dane Macuru. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi jeromonaha Savu Gnijatovi a, a pretsednika etni kog odbora brata Nikolu Dubaji a.

Teritorija kistanjske brigade obuhvata za sada slede a sela: Kistanje, Ivoševci, Rudele, Cu evo, Kolašac, Biovi ino selo i Modrino selo.

XIII.

Za zast. komandanta BJELINSKE brigade odre ujem žand. narednika Luku Kosti a. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi školskog nadzornika Vojislava Maleševi a, a za predsednika etni kog odbora sveštenika Aleksandra Sko i a.

Teritoriju bjelinske brigade za sada sa injavaju slede a sela: Bjelina^ Per i i, Medve a, Nuni , Dobropoljci i Brgud.

XIV.

Za komandanta KRUPSKE brigade odre ujem žand. p. poru nika Obrada Bjanka. On e istovremeno biti vojni instruktor i za bjelinsku bri-

gadu. Za nacionalnog poverenika u krupskoj brigadi odre ujem studenta Milana P. Zeli a, sa pomo nim organima Boško T. Pani i sveštenik Milorad Dobrota. Za pretsednika etni kog odbora u istoj brigadi odre ujem brata Todora Pani a iz Zegara.

Teritoriju krupske brigade za sada sa injavaju slede a sela: sv a sela na desnoj obali reke Zrmanje koja je obuhvatila do sada brigada sem Muškovaca, Zagar sa okolnim zaseocima, te Ervenik sa okolnim zaseocima.

XV.

Komandant korpusa i komandanti brigada sproveš e vojni ku organizaciju i akciju po priloženom poverljivom uputstvu koje se uz ovu Naredbu prilaže pod slovom B. Komandant korpusa u svojoj nadležnosti postavi e sve ostalo niže komandno osoblje u brigadama. Pri tome obratiti naro itu pažnju na izbor ljudstva koje mora da raspolaže svim vojni kim vrlinama te nacionalno ispravni kako bi mogli da posluže kao primjer i ugled svima ostalim borcima.

XVI.

Komandant korpusa pri Štabu korpusa kao i u štabovima brigade obrazova e preke voj. etni ke sudove ija se uredba pod slovom V dostavlja uz ovu naredbu te e u svemu postupiti po istoj.

XVII.

Nacionalni poverenici u štabu korpusa kao i u štabovima brigada sproveš e svoj nacionalni posao kao pomo ni organi komandanta korpusa i komandanta brigada prema poverljivom uputstvu koje se prilaže uz ovu Naredbu pod slovom G radi organizacije nacionalne i antikomunisti ke propagande te obaveštajne službe, pridržavaju i se u svemu priloženog poverljivog uputstva.

XVIII.

Nacionalni komitet III. dalmatinskog korpusa sproveš e organizaciju etni kih odbora kao pomo nih organa vojne organizacije prema priloženom povjerljivom uputstvu koje se prilaže uz ovu naredbu pod slovom D. Kad se ta organizacija sprovede potpuno na podru ju korpusa, nacionalni komitet dostavi e potpisnom po brigadama spisak ljudstva koje sa injava pojedine odbore u brigadama.

XIX.

Nacionalni komitet II. dalmatinskog korpusa odredi e jednu sestr u intelektualku koju e komandant korpusa svojom naredbom postaviti za pretsednicu KOLA SRPSKIH SESTARA, na celokupnom podru ju korpusa. Kola srpskih sestara organizova e se u svim mestima i selima na podru ju brigada. Ta organizacija kao i njen rad sprovodi e se ta no prema priloženom poverljivom pravilniku koji se uz Naredbu dostavlja pod slovom E.

XX.

Komandant korpusa sproveš e organizaciju RAVNOGORSKE OMLADINE na celokupnom teritoriju korpusa po brigadama a prema priloženom uputstvu koje se kao povjerljiv dokumenat prilaže uz ovu Naredbu pod slovom I.

XXI.

Komandant korpusa obrati e naro itu pažnju da se uspostavi stalna služba veze izme u pojedinih jedinica u brigadi sa štabom brigade kao i izme u brigada i korpusa, te korpusa i Divizije. Organizaciji ovog posla pridati veliku važnost i posvetiti naro itu pažnju. Sve ovo važi i za organizaciju obaveštajne službe koja u današnjim teškim prilikama esto puta ima presudnu ulogu.

XXII.

Pozivam sve komandno osoblje da u svome životu i radu služe za primer i ugled svim ostalim borcima. Pozivam sve borce da izvršavaju ta no i blagovremeno sva nare enja pretpostavljenih starešina i da im ukazuju dužno poštovanje. Živimo i radimo u asu velikih istorijskih doga aja, nalazimo se na velikom narodnom poslu u službi Nacije, kada svaki borac i starešina mora da bude svestan svoje dužnosti i svoje odgovornosti za posao koji mu je poveren. Rukovode i se vrhovnim interesima našeg naroda i postoje im nare enjima Više Komande, ovu poverljivu naredbu izdajem radi što bržeg i lakšeg postignu a naših ciljeva, uzdižu i naš posao iznad svega onoga što je li no i lokalno, sa namerom da se naš rad i naša borba u ovim krajevima dovede u sklad sa opštim na elima naše borbe na celokupnom nacionalnom teritoriju. Vrhovni interes našeg naroda zahteva da se ova naredba sa priloženim uputstvima privede u delo i izvrši ta no i blagovremeno. Taj interes zahteva i primenu najtežih kazna, bez milosti i sažaljenja, prema svima onima koji se o nju ogreše. Tako u i postupiti i bez ikakva dvoumljenja, da bi i dalje nastavili naš put borbe do kona ne pobjede ili smrti, ostaju i do kraja u službi BOGU, NARODU. KRALJU i OTAZBINI!

XXIII.

Ova poverljiva naredba sa priloženim uputama dostavljena je komandantu II. dalmatinskog korpusa, lanovima nacionalnog komiteta te ozna enim komandantima brigada na poverljivu upotrebu i postupak.

Ova poverljiva naredba stupa na snagu odmah.

SA VEROM U BOGA, ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant Voj. et. Divizije
vojvoda:
Momilo P. uji, s. r.

Štambilj [okrugli] Štab Dinarske
etni ke Divizije — » generalstab«

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. KORPUSA OD 8. VELJAČE 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNIKE OBLASTI O POVLAČENJU ETNIKA ISPRED KNINSKOG NOPA ODREDA KOD PLAVNA¹

Štab 502. korpusa

O. Br. si.

8. II 1944. god.

Položaj

KOMANDANTU DINARSKE OBLASTI

U nedelju 6. februara 1944. godine. Držao sam zbor u s. Plavnu, a Strmički bataljon i Oblasna Stabska eta bile su u Strmici. Neprijatelj je napao na frontu od Stožišta do Bobije. Strmičani su bili izbačeni iz Strmice,² a komandant plavanjskog bataljona nije se ni osigurao. Zapovest za osiguranje uopšte nije izvršio. Umesto da isturi jedan vod sa dva puško mitraljeza na Gologlavlju, imenovan je isturio jednu patrolu u s. Kurajice i to mu je bilo celo osiguranje. Na zboru je bilo dosta naroda. Dok smo mi držali zbor dотле su partizani sa Bobije i Gologlavlju silazili u Plavno.³ U Plavnu sam ostao do 15. asova, oko 16. asova partizani su došli do same crkve, te su se etnici Plavanjski begstvom spasili iz Plavnog. Imenovan je dobio pismenu zapovest za osiguranje i istu nije izvršio. Mada je se od njega tražio samo jedan vod, dok je ostalo osiguranje primio na sebe Golubički i Ototski bataljon. Prema tome u nedelju do mraka neprijatelj je držao liniju Samogred—Bolandža—Kurelj—Plavno.

7. februara u jutro dobio sam izveštaj da je i Plješevica Plavanjska u rukama partizana. Na osnovu prednjeg došao sam do zaključka da je neprijatelj nadmoćniji, u toliko pre što je iz Strmice odstupila Stabska eta i Strmički bataljon, sa oko 14 automatskih oružja i izvestili su me da je neprijatelj jak i da su tu eni teškim bacima imaju, na njih je toga dana bane preko deset granata. Neprijatelj je i Plavno uzeo, prema tome ja sam došao do zaključka da je neprijatelj nadmoćniji, a u toliko pre što su i sami Nemci izvestili Davida da se u Grahovu koncentriše neki korpus ja ine 12.000 ljudi. Na osnovu toga doneo sam odluku da sa desnim krilom u Golubiju pređem u odbranu, a sa levim krilom, Ototskim i Plavanjskim bataljonom da izbacim neprijatelja iz Plavnog.

Juče 7. februara Nemci su koncentrisali jake snage u Golubiju. Iste će kroz dva dana krenuti za Grahovo. Prema najnovijim podacima na Grahovu ima koncentrisanih 1.000 partizana, u Strmici ima koncentrisanih 500 sa 2 teška bacma i u Plavnu ima 200 partizana.

¹ Original (tiskan na pisačem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničkih kašteljera, reg. br. 49/3, k. 153.

² i 3 Vidi dok. br. 295.

Napominjem: Da je komandovanje u ovom korpusu vrlo teško, iz razloga što ni jedan starešina nema vojni kog obrazovanja i uvek se desi da neKO od pot injenih komandanata ne izvrši zapovest a to je samo što ne razumije koliko je zapovest važna. Pojedini pak smatraju da su ve i od ikoga, samo ako su uspeli da prikupe 100 ljudi oko sebe, i smatraju niko njima ništa ne može. Ne znam zbog ega sve starešine beže iz ovog korpusa, od vojnih lica u ovom je korpusu samo narednik Iveti , i on je toliko zapetljao u Žagrovi u da je taj bataljon u opšte nesposoban za operacije.

Za ovo vreme što nisam dostavljao izvještaje, bio sam stalno na terenu, obišao sam: Strmicu, Plavno, Oton i Zagrovi . A nije bilo ni ništa novo na teritoriji ovoga korpusa, neprijatelja u opšte nije bilo.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU.

Komandant kapetan
Živadin . Mladenovi , v. r.

BROJ 531

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE BRIGADE BOSANSKO-KRAJIŠKOG ETNI KOG KORPUSA OD 10. VELJAČE 1944. KOMANDANTU KORPUSA O SURADNJI ETNIKA I NIJEMACA U DALMACIJI¹

Pupavac D. Jovan
pešad. poručnik
komandant 1. brigade
Bos. kraj. et. korpusa
10. februara 1944. god.

Izveštaj o napuštanju Dinarske oblasti.

Komandantu Bos. krajiškog etni kog korpusa

Prema naređenju komandanta zapadne Bosne Pov. Broj 18 od 18 decembra 1943 godine, a u vezi depeše gospodina Ministra Vojske, Mornarice i Vazduhoplovstva, dostavljam izvještaj o napuštanju Dinarske oblasti.

Dinarsku oblast sam napustio iz sledećih razloga:

- 1) Posle propasti Italije u Dalmaciju su došli Nemci. Komandant Dinarske oblasti poput ujija² stupio je u saradnju sa njima,³ najpre preko Mane Rokvi a koji je došao sa njima iz Bosanskog Petrovca. Kasnije je delegirao

¹ Original (tipkan na pisanem stroju, cirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etnička, reg. br. 2/17, k. 238.

kod štaba 114 Nema ke divizije svoga na elnika štaba kapetana Mijovi a Novaka. Ljudstvo je postalo Nema ka milicija, primaju i od njih redovnu hranu, municiju i dopunu oružja. Nemci su vrlo rado primili saradnju etnika. Ljudstvo je raspore eno za uvanje pruge Knin—Šibenik, kao stalna posada u bunkerima za uvanje objekata, koje su izradili Talijani za vreme svoje uprave. Isto tako raspore eni su kao stalna posada za uvanje puta Knin—Donji Lapac—Biha . U samome Kninu u štabu divizije registrovano je 1989 etnika. Registovanje se vršilo još u komandama: Šibenik, Drniš, Gra ac, Donji Lapac i Biha . Koliko je u tim komandama registrovano neznam. U glavnom važno je to, da je od oko 5.000 etnika na kraju ostao ilegalan pop uji sa pratinjom, komandanti korpusa, jedna grupa Bosanaca pod komandom Marka Cu uza i Sokolana vojvode Brane Bogunovi a, svega oko 200 ljudi. Neverujem ni u taj broj, jer mnogi od njih nose nema ke igratimacije i slobodno ulaze u gradove. Nemci prema broju prijavljenih etnika izdaju hranu i vrše nadzor pri vršenju službe.

2) Svirepa plja ka naroda se vrši od pojedinih boraca i narodnih vo a. Iznosim samo jedan primer:

Krajem septembra uo sam od poru nika Poljske vojske Jana Borkevskog, koji je došao u ovu oblast za vreme potpukovnika g. Mladena Zujevi a, da pop uji spremi akciju, i to ne na komuniste nego na plja ku stoke. Za tu stvar sam se zainteresovao malo više i uverio se da je ta no. Za izvršenje ovog zadatka odre ena je pratinja uji a, koja broji oko 60—80 ljudi, pod komandom Marka Cu uza. Koliko sam uo još je neki odred išao, ali nisam siguran. Važno je to da su otišli u selo ispod Svilaje i uplja kali od naroda 1.800 krupne i sitne stoke i svinja. Od toga su dotali i predali popu oko 1.200, a ostale su verovatno zadržali za sebe, kao nagradu za dobro izvršenje zadatka. Sta je bilo sa ovom stokom neznam, ali samo znam to, da ni osoblje štaba oblasti, posle nedelju dana nije imalo mesa. Jedinicama nije deljeno, pošto su one primale od Nemaca. Seljaci iz oplja kanih sela tužili su popa uji a nema koj komandi u Drnišu i Nemci su poveli formalni postupak protiv tog. Tobiže naredili su da se stoka vrati, ali u ostalom šta se ti e njih kada im to u prilog ide. Oni su verovatno, preko svoje špijunaže, upoznati, daje pop uji prestavnik Gospodina Ministra i da posle takvih postupaka narod ne e za njim. Iz ovoga se može videti odakle plja ka poti e, jer navo enje ostalih slu ajeva odvelo bi me daleko.

Ovakve i sli ne stvari komunisti koriste za svoju propagandu. Još na kraju toga mogu re i to: Da jeasnije i poštenije ra eno sa narodom i za narod nebi bilo leglo komunizma u ovim krajevima.

3) U sastavu Dinarske oblasti, posle dolaska Nemaca, Ljoti evci su postali najaktivniji. Predstavnik njihov je Samodol Krešimir, Ljoti ev sekretar za Dalmaciju. U Šibeniku imadu svoju komanda. Ni'nov ie ^d isti kao i u Srbiji i dolazi vrlo esto do tu e izme u naših boraca i njih. Pop uji sve to tolerira i ako su oni pod komandom njegovu^. ^o^uvii kao Ljoti evci postali su vrlo aktivni od dolaska Nemaca, a na žalost ima ih dosta pošto su ih zaštitili Talijani za vreme uprave u Dalmaciji. Pop uji ih smatra najve im saradnicima i oni zajedni ki rešavaju sve stvari.

Protiv ovog rada najve i deo oficira je ustao, ali je sve ostalo bez rešenja pošto su nemo ni, imaju i u vidu da su mu pod injeni. Nekoliko ih je napustilo oblast još pre mene i bili su odmah predloženi za lišenje ina.

Kada bi mi bio cilj da živim udobno i da preživim do kraja rata bilo bi mi najbolja Dinarska oblast. Živeo bi u nekoj varošici, imao udoban stan i dobro se hranio. Kada bi mogao trpiti i biti saradnik u tim ne asnim stvarima, siguran sam da pop uji nebi tražio smrtnu kaznu za mene.

Sada na kraju bi u slobodan da dadem svoja dva mala predloga i molim nadležne da mi to ne uzmu za r avo :

1) Mišljenja sam da bi u svakoj oblasti trebalo obezbediti obaveštajni centar i da ti centri imadu neposrednu i kratku vezu sa Vrhovnom komandom, pomo u koga bi se mogli kontrolisati zvani ni izveštaji pojedinih komandanata i delegata, kao i da izveštavaju i o onim stvarima preko kojih se prelazi . Za ovu službu bi trebalo uzeti ljude koji su jakog karaktera radi objektivnosti izveštavanja. Za njihovu službu trebalo bi propisati precizan uput za rad, tek onda bi Vrhovna komanda mogla imati prave slike pojedinih oblasti.

2) Na kraju rada svakom vo i narod sudi i da u tom su enju i narod, pa neka svako odgovara za svoj rad pred narodom. U tom slu aju bi e ih više koji e mesto lovorka dobiti smrtnu kaznu. Materijalna dobra narodnih vo a i njihovih srodnika podvr i kontroli. Još jedan put ponavljam da je neophodno potrebno zavesti kontrolu u pojedinim oblastima putem obaveštajne službe.

19 novembra 1943 godine stigao sam u komandu Zapadne Bosne i dana 22 novembra predao depešu delegatu kapetanu gospodinu Bobi Mitanovi u za Gospodina Ministra, u kojoj sam izneo razloge napuštanja oblasti i tražio novi raspored. Zašto pomenuta depeša nije otišla nije mi poznato.

Ovaj izveštaj ponova pišem pošto je prvi uništen sa arhivom Zapadne Bosne pri komunisti koj najezdzi.

Molim da se ovaj izveštaj dostavi Gospodinu Ministru Vojske, Mor narice i Vazduhoplovstva na li nost.

S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu.

Pešadijski poru nik
Jovan D. Pupovac, v. r.

KOMANDA

Bosansko Krajiškog etni . Korpusa

Pov. br. 5/II

12. februara 1944. god.

Položaj

2 Mom ilo

3 O suradnji etnika i Nijemaca vidi dok. br. 532, 542, 564 i 569 i knj. 9, dok. br. 436.

Komandi Zapadne Bosne — Položaj

Pošto je po prednjem postupljenju, to se predmet dostavlja toj komandi, s molbom na nadležnost.

S veromi u Boga za Kralja i Otadžbinu.

NA ELNIK ŠTABA
kapetan
Rad. Miri*, v. r.

KOMANDANT
etni ki vojvoda
Drenovi,⁶ v. r.

BROJ 533

IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPESA ŠTABA DRAŽE MIHAJLOVIĆA U VREMENU OD 1. DO 11. VELJAČE 1944. GODINE¹

5. februar 1944. godine

[...]

Br. 1683 od Dal-dala.² br. 734 1-II-. Nastavak. Pred nama se nalazi 5000 partizana. Uskoro će uslediti 11 ofanziva.³ Mislim da će time biti rešeno za uvijek pitanje partizana u severnoj Dalmaciji. U oblasti Sinja, Splita i Šibenika Pavelić mobilise Hrvate i ustaše. Ovamo se njihov teror pojačava. 28-1 u Splitu ustaški nadporučnik Miroslav Matojević na sredini ulice ubio mornari kog vodnika Alberta Vastića, koji je tamo bio u našoj službi. Nastavak.

7. februar 1944. godine

[...]

Br. 1750 od Dal-Dala. Br. 739 od 5-II-. Prota Petar Stojisavljević zamolio je ako postoji mogućnost da u Kairo posledite generalu Varja i u sledećem depešu: Poslije teških i krvavih borbi u dolini reke Cetine⁴ u kojima su naši borci pete cetinske brigade 501 korpusa izvojevali pobedu nad krvoljim komunističkim bandama pod zastavom kojoj ste vi kuhovali na osveđenju u manastiru Dragoviću. Nastavak.

Br. 1751 od Dal-Dala. Br. 740 od 6-II-. Nastavak. Priredili smo veliku narodnu svećanstvu i smotru boraca na Bogojavljenje u Vrlici. Tom prilikom je naš novi pojednik, naša Ravnogorska omladina pod istom zastavom položila zakletvu na vernošt Kralju i Otadžbini. Sa te svećanstvu izvestavamo Vas, da su krvoljni ustaše i komunisti spalili i uništili drevni srpski manastir Dragović. Nastavak.

Br. 1752 od Dal-Dala. Br. 741 Nastavak. Šaljemo Vama i gospodinu Dr. M.⁵ Žujeviću u srdu ne pozdrave i uveravamo Vas da ćemo se boriti na

⁴ Radomir

⁵ Uroš

¹ Original (tipkan na pisacem stroju, irilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničke, k. 276, reg. br. 13/1 (knj. XLVI).

² Vojvoda Momčilo Ujić, komandant Dinarske etničke oblasti.

³ Vidi nijemku operaciju »Emil« dok. br. 124, napomenu 2.

⁴ Vidi dok. br. 528, napomenu 3.

život i smrt za spas našeg naroda, slobodu i ast otadžbine. Molbi i pozdravima prote Stojisavljevi a priklju ujem se i ja. Dal-Dala. Veza docnija 1837.⁶

Br. 1837 od Dal-Dala. Br. 743 od 7-II-. Od poslednjeg izveštaja koje sam vam (uputio) o Huški Miljkovi u, naši me usobni odnosi i saradnja sa njim, bila je potpuna. Podru je njegovog rada uglavnom je DIO srez cazinski. Naš grme ko-petrova ki odred izvodio je sa njegovim ljudima zajedni ke operacije protiv komunista. Sa huškine strane u itelj Kozica bio je neka vrsta poverenika, koji je sa našim ljudima održavao vezu. Nastavak. Veza docnija 1893.

10. februar 1944. godine

[...]

Veza 1837

1893 od Dal-Dala. Br. 744 od ... Nastavak. Sa naše strane taj isti posao kod Huškanih odreda⁷ obavljao je kapetan Nikola Ciganovi . Huška je dobijao od 11 (Nemci)⁸ municije koliko je hteo. 11 (Nemci)⁹ su znali za Huškine prijateljske odnose i saradnju sa nama. Oni se tome nisu ni protivili. Me utim ustaše su nastojale na razne na ine u više mahova da uhvate vezu sa Huškom i da ga potpuno pridobiju i uvrste ga u svoje ustaške formacije.

BROJ 534

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. KORPUSA OD 12. VELJAČE 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNIKE OBLASTI O ME USOBNOJ SVA I ETNIKA U ŽAGROVI U¹

STAB 502 KORPUSA

Pov. br. 21

12. II 1944 god.

Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti.

Situacija u s. Zagrovi u je slede a:

1. — Sa dolaskom u s. Zagrovi narednika Iveti a,² nastala su dva fronta. Jedan front starih etnika, a drugi front novih etnika. Kod ova

5 Mladen, zvani A imovi

6 Posljednja re enica napisana je crnilom, irilicom.

7 Vjerojatno se odnosi na Husku Miljkovi a komandanta muslimanske milicije u Cazinskoj krajini.

8 i 9 Rije »Nemci« dopisana je crnilom, irilicom. Duji je u depešama pod brojem 11 ozna avao Nijemce.

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 6/4, k. 153.

2 Iveti Lj. Bio je komandant Tre eg bataljona Bukovi ke brigade.

dva fronta nije stanje ostalo samo na netrpeljivosti, ve su po ele prvo sva e a posle su te sva e prešle i na li ni obra un. Komandant Iveti kao komandant nije to [hteo] svojim autoritetom da prese e, ve je i sam to potpirivao i dalje raspaljivao, pa je docnije i sam pristupio na strani novih etnika i po eo je i sam da progoni stare etnike. Svakako da nama trebaju i novi etnici, ali novi etnici još su neisprobani, mnogi su do sada sabotirali naš rad, pa su to isto u inili i kao etnici. Isti su metnuli kokardu na glavu a nered sabotažu i ubijanje starih etnika po eli su energino da sprovode u delo. Ispalo je da novi etnici više usluge ine Titovcima pod etni kom kokardom nego, ranije bez nje. Onda bar nisu mogli da stvaraju razdor u onu malu povezanu grupu etnika. Ova borba je donela etni koj organizaciji, to da su svi stari etnici i njihove porodice bile proganjene kao ustaše. Došlo je bilo dotle, da je i poslednji etni ki komandir etnik Ilija Raškovi , bio izba en i smenjen sa dužnosti komandira i izba en iz ete. Za taj novi izbor zakazano je glasanje za novog komandira. Tom glasanju sam i ja prisustvovao. Stvar se odigrala ovako: Postrojeni borci novi etnici svi su zato da se smeni komandir, ali se niko nije hteo da primi komandirstva. Zna i opet komunisti ka usluga, samo ruži organizaciju. Pošto je stari komandir bio upropasten silnom propagandom narednika Iveti a, te isti nije mogao više da bude komandir to sam naredio Iveti u da odredi komandira novoga i da isti mora da se primi u protivnom, bi e streljan. Na tom zboru video sam da je Narednik Iveti igra ka u rukama komunista, bilo svesno ili nesvesno, bilo namerno ili nena-merno.

U progonu etnika nastrandali su slede i :

1. — Sava Zelenbaba, stari glavar sela, etnik ideološki potpuno ispravan, od Titovaca na smrt osu en isprebijan je toliko po nare enju komandanta bataljona narednika Iveti a toliko da mu je desna ruka amputirana u bolnici. Tukli su ga partizanski simpatizeri Raškovi Lazo i Ra en Pero koji je izdao etnike-kod Tiškovca u rovovima Kralja Petra, te je tom prilikom streljan narednik Jovanovi a ostali etnici odvedeni su u partizane i danas se tamo nalaze. Isti su ga tukli sa re ima »Srpska Ustaša« Gde ti je Mile. Dakle osveta za streljane u Kosovo. Narednik Iveti o ovome nije nikoga izvestio i smatra da ima pravo da sa partizanima prebija etnike.

2. — Jovo Bradaš, ima stvarno mnogo grešaka kao etnik, ali ipak je isti bio komandir dve godine i to u najtežem vremenu, da njega nije bilo ne bi u Zagrovi u bilo ni jednog etnika. Jovu Bradaša su komunisti progobili kao etnika, svetili su mu se zbog Gra aca, a i zbog streljanih u Kosovo. Narednik Iveti ne samo da nije tražio na ina da tu atmosferu smiri nego je još više to raspaljivao i po eo je istoga progoniti, tako da i« nvaj morao pobe i kod vojvode Rokvi a. Jove Bradaša je nestalo, gubitak za etni ku organizaciju nije tako veliki jer je isti imao i velikih mana. Narednik Iveti ide toliko daleko da zabranjuje da se imenovani sahrani u groblje. Imenovani zabranjuje etnicima da u opšte idu na pogreb, a on nezna da se sa ovim stvara jedan veliki jaz izme u njega i svih onih koji su dve godine bili u borbi protiv partizana. Imenovani ide još dalje

da zabranjuje ocu da govori više o svom sinu. Pa da je ustaša bio Jovo Bradaš pa ipak na ovo narednik Iveti nema pravo i preti da ako samo to uye da e sa dve stotine etnika sve po ku i da mu pokolje. Ovo može da piše samo jedan komunista.

3. — Po nare enju imenovanog dva puta je vršen napad na ku u Nike Bradaša. Ja samo jedno znam da je Niko Bradaš osu en od komunista na smrt i da je ovo delo isto komunisti ko. Porodicu Bradaša do sada nisu uništile ustaše, nisu je uništili ni partizani, a došao je narednik Iveti da to u imi.

Sve ovo pod ove tri ta ke izvode Titovci po nare enju narednika Iveti a. On ima vojsku koja je kada je u pitanju borba protiv etnika skakati na go nož. Ali on nema vojske da uhapsi ni jednog Titovca u s. Zagrovi u, a kojih je Zagrovi pun. Za njega nema u s. Zagrovi u ni jednog simpatizera niti špijuna, sve su to idealni borci. Samo stare etnike uopšte nemože da trpi. Njih mrzi isto kao ustaše.

4. — Imenovani nije se u toj mržnji zadržao samo na svoje selo ve je progonio i etnike iz drugih sela. Navodim primjer saslušanja Jove Belobrka. Ja neznam zašto je ovako imenovani mogao da kaže Belobrku, kada isti nije nikada i ništa imao ni sa Manom ni sa njim i što je najvažnije to je jedan ispravan etnik. Isti se poziva na svoje borce, a ti borce su Titovci, jer je Belobrk ispravan ovek i nema etnika koji bi mogao njega da mrzi.

5. — Imenovani je isterao sve etnike iz sela, tako da se u opšte rad u selu nemože više kontrolisati. Oružje je u rukama simpatizera i danas jedan etnik ne sme kroz Zagrovi , da pro e jer je sam komandant ohra-brio simpatizere da napadaju na etnike. Komandant bataljona do danas ovom štabu nije dostavio ni jedan izveštaj o svome radu, kao i o situaciji na svojoj teritoriji. U njegovom selu bilo je ogromnih promena, isti o tome nije nikoga izveštavao.

6. — Imenovani je etnika izbacio a sam je vojsku raspustio, sa oruž-jem kod ku e i istu je po eo da skuplja tek kada sam mu izri ito naredio da izvodi obuku.

7. — Imenovani u opšte ne spava sa vojskom, isti ve inom spava u Kninu kod svoje ku e na Sinobadovoј Glavici.

8. — Isti je i sada napustio jedinicu i istu raspustio i niko nezna gde se nalazi.

9. — Imenovani do danas nije obišao svoju teritoriju mada je ista slobodna.

Imenovani je uništio i ono malo organizacije što je još bilo u s. Zagrovi u. Imenovani potpisatog javno kritikuje kod boraca, koji tek sada treba da postanu etnici, ma da zato nema razloga. Šta on želi sa tim da postigne ja neznam, glavno je da je isti potpuno štetan za organizaciju i sa njim se nemože raditi.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

(M. P.)

Komandant kapetan
Živac. t>. Ivitadenovic, v.r.

K- tu 502 korpusa³

1) Sta je komandant 502 korpusa kao komandant preduzeo prema naredniku Iveti u koji mu je podre en radi neurednosti njegove po optužnim ta kama 9 koje taj komandant navodi — ako su ta ne.

2) Da se ovaj predmet ustupi naredniku Iveti u na pismeno izjašnjenje po svim ta kama optuženog raporta i svedoka.

Br. si.

14/11 44. g.

(M. P.)

Kdt

M. uji , v. r.

BROJ 535

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG BATALJONA MOSECKE ETNI KE BRI-GADE OD 14. VELJAČE 1944. KOMANDI MJESTA ŠIBENIK O ZARO-BLJAVANJU DESETINE PARTIZANA PRILIKOM AKCIJE CIŠCENJA RAJONA DANILO—DUBRAVA—BILICE¹

Stab 3 bataljona
Mose ke brigade

Broj služb.

14. februara 1944. g.

Konjevrate

Prepis

Izvještaj : Komandi mjesta Šibenik.

Prilikom operacije protiv partizana, koja je bila u Danilu, Dubravi i Bilicama dana 13.oga meseca uspesi su slede i:

deset partizana ubiveni i šest zarobljeni, koji su odvedeni u Drniš na Njemačku i etničku komandu, radi saslušanja sa cijelim partizanskim atovima koji su uapšeni kod njih, a još ima dosta partizanskih Štabova po Danilu, Kraljice i Dubravi, koji nijesu pretrešeni zbog toga što je bilo nevreme i malo etnika a Nemaca u sve nije bilo nego jedna desetina, a prema obaveštajnoj službi nalazi se u Danilu Štab partizanske Divizije Šibenske.²

Prednji izvještaj dostavlja se toj Komandi, radi znanja.
Ako je novac primljen molim
da mi se dostavi ili obavjesti.

KOMANDANT, polic. zv.
Pet.³ M. Kašić , v.r.

**Okrugli pe at: » etni ki odred
Konjevrate«**

³ Niže navedeni tekst je vojvoda uji dopisao rukom, crnilom.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1—7/103.

² Odnosi se na Osmu brigadu Dvadesete divizije NOVJ.

³ Petar

PREGLED BROJNOG STANJA JEDINICA ETNI KOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE NA DAN 14. VELJAČE 1944. GODINE*

Prepis
P R E G L E D

brojnjog stanja etnika iz sastava etni ke komande u ŠIBENIKU, etni kog odreda KONJEVRATE, etni kih jedinica u SKRADINU i etni ke posade KRKA, za prijem dodatka u novcu za vreme od 1. do 10. II 1944. godine:

etni ka komanda u ŠIBENIKU	21
etni ki odred KONJEVRATE	109
etni ke jedinice u SKRADINU	462
1. bataljon Glamo kog odreda	66
2 bataljon Glamo kog odreda	54
1. eta Zlatiborskog odreda	30
II eta (štabna) Zlatiborskog odreda	20
Bukova ki odred	26
Odred »Vojvode Biranina«	21
Sonkova ki odred	72
Skradinski odred	60
Odred Plastovo	33
Odred Velika Glava	50
Terenski radnici u Velikoj Glavi, Sonkovi u, Plastovu, evrskama i Varivodama	30
S v e g a :	462
etni ka posada KRKA	87
Ukupno :	679

Šibenik, 14. II 1944. godine

Zast. Komandanta, kapetan
Franc S. Kova, s. r.

1 Prijepis originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 9/4, k. 153.

**DOPIS NACIONALNOG POVJERENIKA 501. ETNI KOG KORPUSA
OD 16. VELJA E 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU PETE BRI-
GADE U POVODU OSNIVANJA KOLA SRPSKIH SESTARA i RAVNO-
GORSCHE OMLADINE NA NJEGOVOJ TERITORIJI¹**

Nacionalni poverenik

501 Korpusa

16. II. 1944. g.

Kosovo

Samo Sloga Srbina
Spašava

Nacionalnom Povereniku 5 Brigade
501 Korpusa

Vrlika

U prilogu dostavljaju Ti se: »Kratko Uputstvo o vršenju obaveštajne službe«, »Tablica pitanja u obaveštajnoj službi«, Potsetnik o važnijim pitanjima na koja treba obratiti pažnju u nacionalnoj i antikomunisti koji propagandi i »Pravilnik o organizovanju Kola Srpskih Sestara«.

Ovih dana biće postavljene pretsednice Kola Srpskih Sestara po brigadama i kada iste dođe, one će u zajednici s Tobom i sa komandantom brigade pristupiti osnivanju Kola Srpskih Sestara i organizaciji istih na tam. teritoriji. Posle toga Sestra iz brigade staraće se o daljem radu toga društva.

Ti ćeš u svom mestu organizovati R. Omladinu i to: Uzdanicu Otadžbine i Zatočenike Otadžbine s tim što ćeš po statutima raditi i vaspitavati. Uzdanicu (od 8—15 god.) a za Zatočenike komandant brigade odredićeš stru no vojno lice za obuku i vaspitanje istih. Tako ćeš raditi i nacionalni poverenici po bataljonima, koji se danas upisuju i prema tome odredićeš svakome delokrug rada — u kojim mestima da organizuju omladinu. Paziti da Uzdanica u estvuje na bogosluženjima gde ih ima, na narodnim sveanstvima, manifestacijama i zborovima, kao i pri sprovodu palih boraca.

Izveštaje redovno dostavljaj.

S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!

Nacionalni poverenik
501 Korpusa:
[Potpis ne italijev]

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, cirilicom) u Arhivu Instituta za historiju rada-ni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-8/191.

**PISMO KOMANDANTA TRE EG BATALJONA MOSE KE ETNI KE
BRIGADE OD 16. VELJA E 1944. KOMANDI MJESTA ŠIBENIK U VEZI
TREBOVANJA ODJE E I OBU E KOD NJEMA KE KOMANDE¹**

Stab 3 bataljona
Mose ke brigade
broj službeno
16. februara 1944. god.
KONJEVRATE

Izvještaj: Komandi mesta Šibenik.

Pošto su nastali hladni dani, a borci ovoga bataljona, sasvim su bosi i goli, a do danas nijesu primili ni od koga nikakove ode e niti obu e, a stalno su po položajima i zasedama, radi partizana, koji imaju namere da ruše puteve na teritoriji ovog bataljona.

Na osnovi gore izloženoga molim tu Komandu, da potraži od Njemačke komande nešto od gore navedene spreme i to:

- 1) 100 pari cipela,
- 2) 100 komada ebadi,
- 3) 100 komada bluza ili šinjela
- 4) 100 komada košulja ili poluvera.

Prednji izvještaj dostavlja se sa molbom na nadležnost.

(M. P.)

Komandant 3 bataljona, polic. zv.
Pet.² M. Kašić, v. r.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 1/5-22, k. 245.

² Petar

dopis Štaba treće bataljona mosečke etničke brigade od 18. veljače 1944. komandantu sektora sjeverne dalmacije u povodu cetnicksko-njemacke akcije u rajonu konjevata"

Stab III. Bataljona
Mosečke Brigade
P. Br. 32
18 februara 1944
Konjevrate

Izvještaj : Komandantu Sektora Sjeverne Dalmacije

S k r a d i n

Prema izvještaju ovog bataljona od 18. ovog mjeseca, radi napada štaba etničkog u Konjevratima² Mosečka brigada i Svilajska predvidila je operaciju na ovom sektoru, pa mole toga komandanta da ih obavjesti u toku 19. ovog m. koliko bi taj odred mogao dati boraca za ovu operaciju i sa kakovim automatskim oružjem i baca imao. Pošto je i Njemci u estovovati u toj operaciji da bude ljudstvo svakog asa u pripravnosti.

S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!

Komandant pol. zv.
Pet. M. Kašić

izvještaj štaba treće bataljona mosečke etničke brigade od 18. veljače 1944. komandantu brigade o napadu dijelova osme brigade dvadesete divizije novjana jedinice bataljona u konjevratima⁴

Stab 3 bataljona
Mosečke brigade
Pov. broj 31
18. februara 1944. god.
Konjevrate

Prepis

Izvještaj : Komandantu Mosečke brigade — Z i t n i

Dana 17. ovoga mjeseca na 18. napali su partizani² sa jednom jakom silom na štab ovog bataljona no i oko 11,30 sati, prilikom napada sa strane

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva er reg. br. 1r 4, k. 153.

² Vidi dok. br. 223. 540 i 544.

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1—7/110.

² Vidi dok. br. 539, napomenu 2.

partizana bili smo blokirani sа sviju strana, a isti su bili naoružani sa strojnicama i lakim mitraljezima i služili su se pri napadu samo sa kragujeva kim bombama i francuskim a isto i zapaljivim bombama kojih ima oko štaba pet-šest komada koje im nisu eksplodirale, pa molim da bi došao jedan stru njak i te bombe otklonio, a isti su par puta jurišali sa povicima da se predajemo da za koga se borimo, a moji su se borci herojski borili, a pošto smo imali malo municije a bomba skoro ništa odmah smo se borili iz vanka, a kada su oni pritili sa ja om vatrom onda sam morao sve ljudstvo povu i u školu, pošto sam o ekivao pomo sa ostalih položaja a istu nijesam dobio nego je sam Srbobran Brki pošao sa svojom desetinom, a oni su ga vratili sa svojom ja om puš anom i mitraljeskom vatrom tako zamalo da nije pao u njihovu klopku. Od voda Kneži a nijesam dobio ništa pošto izgleda da su i oni bili napadnuti tako nijesam dobio nikakove pomo i ni od Radonji a.

Prilikom napada škole je sve demolirano sa mećima i imam etiri lakše ranjena borca i to: Milovac Mirko, Vran i Pajo, Kneži Petar i Tomo Kneži ranjeni, a na položaju na Gradinu poginuo, kod Kneži a Kneži Andrija pok. Spire, a Gligi a Savu oterali sa sobom i ženu mu dvoje dece i staru majku i zapalili jim ku u, a sa istim pri napadu bilo je dosta i ženski.

Gore navedena borba vodila se od jedanaest sati nave er do jutros do 4.30 satih.

Molim komadanta da odma pošalje poja anje i da li no pozove komadanta Njema ke vojske da vidi, što je herojska borba pošto se ne može nitko uvjeriti bez da vidi li no.

U koliko u toku današnjeg dana ne pošaljete pomo municiju i bombe bi u prisiljen da napustim štab ovoga bataljona i da povu em svo ljudstvo.

Prilikom ove borbe najbolje se pokazao Komandir štapske ete i borac štapske ete Asanovi Milan, Kaši Luka i Brki Srbobran.

Prednji izvještaj dostavlja se sa molbom na nadležnost na hitnu pomo i odobrenje, pošto treba hitna poterà za istim pošto su oterali još boraca sa sobom.

Napadala je cjela osma
Dalmatinska Brigada.

(M. P.)

Komandant, polic. zv.
Pet. M. Kaši , s. r.

Poslato etni koj komandi
Zitni i Skradin.

ZAPOVIJEST ETNI KOG KOMANDANTA MILOŠEVICA OD 18. VELJAČE 1944. MOSECKOJ I SKRADINSKOJ BRIGADI ZA NAPAD NA PARTIZANE U RAJONU DANILO—BIRANJ—DUBRAVA¹

Neprijatelj je u toku no i 17—18 veljače u jačini od oko 500 ljudi izvršio napad na položaj III bataljona u Konjevratima.²

Prema prikupljenim podatcima centar neprijateljskog boravka je selo Dubrava u kome se selu nalazi jedan deo Štaba XIX Partizanske divizije.

Radi uništenja neprijatelja preduze smo napad 20-11-44,³ te izdajem slijede u

Z a p o v e s t

1.

Moseka brigada
200 etnika

Izvrši e napad na neprijatelja preko Krtolina i Orlova e u pravcu Danilo Biranj—Dubrava.

Osiguranje u levo postavi e se na Ravni Gaj i Sokolac a po prelasku Danilo Birnja hitno e se po svaku cenu hvatati položaj na brdu Kukalj kota. 227 te time zatvoriti izlaz iz Dubrave sa j.z. strane.

2.

Skradinska brigada
150 etnika

Izvrši e napad na neprijatelja pravcem: Lozovac—Debeljak—Gatare—selo Podlukovnik zauzimaju i položaj na brdo Kamenar kota 257 i time zatvara izlaz iz Dubrave sa zapadne i s. z. strane. Sa Kamenara uhvati e vezu sa brdom Obli na kome e se nalaziti naše zasjede iz Šibenika.

3.

Bataljon Konjevrate
50 etnika

Izvrši e posedanje položaja Orlova a, Krtolin, Ravni Gaj. Posedanje položaja ima se izvršiti u toku no i, tako da do 6 asova svoj ljudstvo mora biti na odre enim položajima.

4. Zadatak akcije je potpuno uništenje neprijatelja u zoni Dubrava—Danilo—Biranj i ako ga bude bilo u zoni Bilice.

5. Veza

Pozivni znak: jedna bomba, tri metka
Odgovor: dva metka, jedna bomba

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisanom stroju) u arhivu, Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1—14/265.

² Vidi dok. br. 539, napomenu 2.

³ Vidi dok. br. 187, napomenu 3, dok. br. 223 i 551.

Stab Mose ke brigade kreće se u pravcu Krtolin—Danilo Biranj—Balj uša—Skugori—Landova a—Rakovo selo, put. S vremena na vrijeme javlja e se Štab brigade sa po 1 belom raketom, što e ozna avati mesta gdje se nalazi Štab radi kurira koje šalju krilne kolone.

6. Po etak akcije je u 7 asova do kog vremena sve jedinice moraju biti na polaznim položajima.

Prekid akcije je kada se odre eni teren pretrese ili u 5 asova u koje se vreme sve jedinice sa svojih položaja povlače prema školi u Konjevratima.

7. U sluaju neuspjeha koje kolone, imaju se zauzeti prvi pogodni položaji i odmah tražiti pomo susjednih kolona. Ni u kom sluaju ne smije biti bespotrebno napuštanje položaja i povlačenje, jer se svakoj koloni najhitnije priti e u pomo, a jake snage naše bi e na relativno malom terenu.

8. Sve ostale potankosti dogovori u se li no sa komandantima.

S Verom u Boga za kralja i Otadžbinu!

18-11-44
20 asova

Komandant poru nik
Milosevic,⁴ v. r.

BROJ 542

IZVJEŠTAJ KAPETANA ILTJE JEVTIĆA OD 20. VELJAČE 1944. KOMANDANTU ZAPADNE BOSNE O SURADNJI ETNIKA I NIJEMACA U DALMACIJI I LICI¹

Ilija M. Jevtić
sudski kapetan
20 februara 1944. godine
Položaj

KOMANDANTU ZAPADNE BOSNE

Prema komandantovom naređenju Pov. Br. si. od 18 februara t. g. obnavljam svoju izjavu sa obrazloženjem zašto sam napustio Ličku etniku, a kasnije Dinarsku etniku oblast.

Slom bivše Jugoslavenske vojske zatekao me je na dužnosti v. d. referenta sudstva Jadranske operativne divizijske oblasti kraj Zadra. Po dolasku neprijateljske vojske izbegao sam u šumu. Mesecima sam lutao po Dalmaciji ne znaju i kuda u i šta u raditi. Ipak se neprijatelju nisam predao, kao što su to mnogi u inili. U dva maha bio sam zarobljen od ustaša i to oba puta u Drnišu. Pukim sluajem spasao sam se. A kada sam

⁴ Mišo Milošević, komandant Mose ke etničke brigade.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, irilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etnička, reg. br. 14/4, k. 153.

saznao da se u Splitu nalazi ve i broj jugoslovenskih oficira i podoficira na slobodi, otisao sam i ja u Split. Javio sam se vojvodi pok. Iliji Trifunovi u Bir aninu, pukovniku sada pok. Dimitriju Uzun evi u, majorima Davoru Kurajici, Jelisav i u, Pavasovi u i dr. i sa istim odmah sara ivao u našoj nacionalnoj organizaciji.

Po etkom 1942. godine otisao sam na teren. Maja meseca iste godine riošao sam u Dinarsku etni ku oblast. Kratko vreme proboravio sam u Strmici kod etni kog vojvode Momila uji a odn. pukovnika Dimitrija Uzun evi a, koji je u to vreme bio komandant etni ke divizije. Krajam juna iste godine upu en sam u srez Gra a ki da organizujem etnike. I ako je ovaj srez bio više naklonjen komunistima ipak sam za kratko vreme uspeo da izvršim mobilizaciju po svima selima mladi a sposobnih da nose pušku. Obrazovan je etni ki puk »Vožda Kara or a«. U po etku bio sam pomo nik komandanta, a malo kasnije, borci su me izabrali za komandanta. Kada se ovaj puk pretvorio u brigadu vojvoda uji zvani no me je postavio za komandanta te brigade.

Koncem 1942. god. došao sam u sukob sa italijanskom vojskom, prema kojoj sam se do tog vremena držao neutralno. Do sukoba je došlo zato, što sam nasilnim putem zabranio Italijanima da plja kaju i odnose narodnu imovinu. Pri njihovoj evakuaciji sa železni ke stanice Gra ac razrušio sam prugu i na taj na in im onemogu io iznošenje hrane i drugog materijala.

Uskoro zatim, izdajom partizanski nastrojenih ljudi, Italijani su me bili domamili i zarobili. Odveli su me vezanog u Italiju — Split i bacili me u tvr avu San Rok. Trebao sam biti osu en na smrt. Intervencijom pok. Ilike Bir anina bio sam spašen. Po izlasku iz tamnice vratio sam se u Dinarsku etni ku oblast kao referent sudstva. Na toj dužnosti proveo sam sve do 12. februara 1943. god. Brane i nacionalne interese došao sam u sukob sa švercerima — etni kim prvacima, koji su pod svetlim imenom etnika obavljali najprljavije poslove. Kako su ovi bili tesno povezani sa pretstavnicima neprijateljskih vlasti koje su tako e imale udela u tim prljavim poslovima, da ih ne bi kompromitovao i dalje smetao, iznenada, kada sam se tome najmanje nadao, bio sam lišen slobode i ponovo ba en u tamnicu. Ipak, intervencijom izvesnih poštenih etni kih prvaka i splitskih nacionalista bio sam pušten na slobodu 20. februara 1943. god. Bilo mi je ostavljeno na volju ili da se vratim u Srbiju, gde sam ro en i gde živi moja porodica, ili da odem u Crnu Goru odn. Hercegovinu. Kako su ovi krajevi u to vrme bili isti od partizana, rešio sam se da idem u Gornju Liku kod majora Bjelajca. Na dužnost sam se javio 1. marta iste godine i na istoj sam ostao sve do 7. septembra 1943 godine. Obavlja sam dužnost i kao sudski oficir — organizovao sudove i vršio pravosu e, radio na organizaciji i propagandi i najzad obavljao i sve dužnosti i kao trupni oficir — komandovao podsektorom Gomirje, koji sam prethodno stvorio i organizovao odlazio u daljne oficirske patrole radi izvi anja neprijateljske teritorije, i najzad, komandovao jednim odredom u brigadi kapetana Živanovi a.²

Kakav sam oficir bio i kako sam svoju dužnost vršio najbolje e posvedo iti na elnik štaba bivše komande Bosanskih, Hercegova ko-Dalmatinskih i Li kih etni kih odreda eneralštabni kapetan I kl. Radomir Ivanović, u ijem prisustvu me je vojvoda Trifunović pohvalio i istakao moj rad rekavši mi da sam od sebe dao više nego što se moglo tražiti od mene. Tom prilikom naredio je da se naredbom pohvalim. Pored toga najbolji sud kakav sam bio na dužnosti kao oficir i starešina u Dinarskoj etni koj oblasti da e narod i borci sa svojim ispravnim starešinama.

A kakav sam bio na teritoriji Gornje Like da e svoj sud moj bivši komandant eneralštabni ppukovnik Bjelajac, i svi njegovi oficiri i etnici.

Na dan 7. septembra 1943. godine, kada smo saznali za krah italijanske vojske, nalazio sam se na terenu kao komandant kaznene ekspedicije, koja je imala da prokrstari kroz ovu partizansku teritoriju i da pokažnjava sve srpske izdajice. U tom istom trenutku kako komandant ppukovnik Bjelajac tako i svi najbolji oficiri sa našim najboljim trupama nalazili su se van naših garnizona na terenu — jedna grupa u Sloveniji kod Kovjana, druga grupa u Plaškom i t. d. Po garnizonima je ostalo malo vojske sa starešinama ve inom iz rezerve. Usled toga se je i dogodilo da su partizani u mesto - etnici razoružali Italijane.

Prilike i okolnosti pod kojima se etovalo u Gornjoj Lici bile su izvanredno teške. Radili smo i borili se u centru ustaškom i partizanskog. Stanovništvo je pretežno hrvatsko, samim tim partizanski nastrojeno. Srpski živalj, okružen sa svih strana neprijateljskim elementom, i ako nije sasvim izgubio osje aj vršenja patriotskih dužnosti, bio je zastrašen i ugrožen neprijateljskim terorom, nasiljem. Ne mogu i da dobija našu punu zaštitu najradije je voleo da ostane po strani. Pa ipak i pored svega, mi smo u ovom radu imali ogromnog uspeha. Iz dana u dan bili smo ja i i brojniji. Moral i disciplina bila je na visokom nivou. Sve su starešine bile na odgovaraju em položaju, etni ka vojska bila je organizovana na potpuno vojni koj bazi. Samovolje, plja ke i uopšte bezakonje nije bilo odnosno bilo je svedeno na najmanju meru. Rasovi su odmah na po etku bili likvidirani i niko od preostalih narodnih vo a nije ni pokušao da ometa red i pravilan rad. Za svako narušenje mira, reda ili rada, za svaku pokazanu samovolju ili ma kakvu zloupotrebu ili nezakoniti rad, krivac je odmah optuživan, stavljan pod sud i suđen. Na propagandnom polju bili smo svi neumorni. Pisali su se asopisi, brošure, letci i t. d. Nije prošao dan, a da svaki starešina ne napiše po jedan letak. Svakog dana izlazili su po pet šest vrsta letaka, za partizane, ustaše, poštene hrvate — Ma ekovce, etnike, srpska nacionalna sela i t. d. Daljne oficirske patrole, koje su pokadkad zalazile i po stotinu km. duboko u neprijateljsku teritoriju rasturale su sve letke i držale zborove, u emu se je naro ito istakao kapetan Zivanović Sergije, koji se skoro redovno nalazio na neprijateljskom — partizanskem terenu.

No i pored svega neumornog rada, koji je van svake diskusije dao pozitivne rezultate, došao je krah. Moralo se još mnogo raditi i uraditi. Sad mi se ini kao da je to sve bilo kao kula od karata. U prvi mah se dobijao utisak da se sve srušilo kao da nije ni postojalo. U stvari, me utim, nije tako.

Poslije kraha Italijanske vojske, partizani, razoružavši njihovu vojsku (mislim oko 2 i po divizije) skoncentrisali su nekoliko svojih divizija i rešili da po svaku cenu to uine i sa etnicima. U tom cilju krenuli su sa ogromnim snagama prema našim garnizonima. Jedva smo uspeli da izvršimo koncentraciju nekih naših snaga i da prema dobijenim instrukcijama krenemo prema jugu. Odse eni sa svih strana, u moru najja ih partizanskih snaga, izgledalo je da smo biti uništeni. Nastojali smo svim silama da se izvuemo iz obrua a partizanskog. Usiljenim maršom, sa kolonom od 5 do 6 km. sa velikom komorom, posle 24asa, na prvom preno ištu, 14. septembra 1943 godine, bili smo napadnuti od nekoliko hiljada partizana. (Napale su nas Li ka i Kordunaška divizija sa nekim odredima) na preno ištu i u toj borbi bili smo razbijeni ako smo imali mnogo manje gubitaka od partizana. Borba je trajala itav dan. Nakon dva dana uspeli smo posle ove borbe, koja je bila kod Žnidovca, da se prikupimo u Kapeli. Me utim, mnogi su etnici pod komandom svojih narodnih starešina, posle borbe kod Žnidovca otišli u pravcu svojih sela tako da na zborno nije došlo ni polovina od ukupnog broja prvobitno skoncentrisanih etnika.

Moral kod vojske bio je poljuljan. Radio stanica nam je bila uništena, komora tako e. Ishrana je bila vrlo slaba. Pritisak partizana, koji su nas u stopu pratile, oseao se na sve strane u svakom pogledu. Sva su naselja, sela i zaseoke posle posele partizanske snage. Za hranu i podmirenje ostalih potreba morali smo sa borbom osvajati svako selo u koje smo namegravali u i. Tako smo sa dve brigade napali sela u Dabru, koji su bili zaposeli jedan bataljon i neki specijalni terenski odredi. A kada smo ih isterali iz ovih sela mogli smo se najesti malo i popiti vode. Grupno se nismo mogli probijati, prvo zbog toga što su nas gonile mnogo ja e partizanske snage, koje su rešili po svaku cenu da nas uniše, a drugo, što je ishrana vojske bila nemogu a.

Radi toga, a i da bi se prikupile rasturene etničke snage, na konferenciji svih etničkih starešina reeno je da se sve starešine vrate sa izvensnom grupom svojih etnika u svoje garnizone. U smislu donete odluke krenuo sam sa majorom Marovićem Vasilijem za Gacku dolinu. Sobom smo poveli grupu etnika iz Gacke doline. Na isti način i ostale starešine otišle su u svoje garnizone s tim da se nakon prikupljenih svih snaga ponovo skoncentrišemo i nastavimo put prema jugu.

Za sve to vreme partizani su razvili strašnu propagandu protiv nas, naroito protiv oficira. Pozivali su etnike da se predaju, a da nas oficire prethodno pobiju. Garantovali su da će se svako poštovati ako se bude bez otpora sa oružjem predao. I u tome su bili u prvi mah dosledni. Svi oni koji su bili kolebljivog karaktera i predali se partizanima šetali su se u svojim selima. To je bio mamac za druge. Tako su poštovani i one etnike, koji su bili najveći krvožderi partizana. To je imalo efekta i najbolji su se pokolebali. Disciplina je bila popustila. Nastalo je gunanje i negodovanje kod etnika. Teškom mukom podnosili su nestaćicu vode i hrane. Kako su nas partizanski lovički bataljoni gonili u stopu ni na jednom se mestu nismo mogli duže zadržati radi odmora i spavanja. Neprestano smo bili u pokretu. Nastali su hladni dani. Hladno a se naroito jako ose-

ala u planini, kroz koje smo se probijali. etnici su bili slabo odeveni i obuveni. Prolaze i kroz bespu a, ode e su nam bile pocepane a obu a sasvim popustila. Usled toga napornog peša enja stvorili su se mnogi uboji na nogama, usled ega disciplina kretanja nije bila na visini. Ranjenicima nismo mogli ukazivati potrebnu pomo jer nismo imali potreban sanitetski materijal u dovoljnoj koli ini, ve i deo ovoga u borbi je propao. Municija je nestajala. Snabdevanje i popuna municije nije se mogla vršiti zarobljavanjem od neprijatelja, jer je borbeni duh kod etnika toliko bio opao, da su se uz put mnoge grupe etnika samovoljno odvajale i to obi no krišom samo da ne bi nastradali idu i grupno sa ostalim. Sva na stojanja naša da spre imo dezertiranje ostala su bezuspešna. etnici, koji su se od ranije nalazili na terenu oko svojih sela upadno su nas izbegavali. Neki se ak nisu hteli ni sastati sa nama a sve radi toga da ih partizani ne bi otkrili i napadali. Svak se krio oko svoje ku e u obližnjim šumarcima a po no i dolazio u blizinu svoje ku e, radi hrane. im smo se pojavili u blizini kog sela partizani su vršili blokadu tih sela i oni doma i etnici morali su deliti sudbinu sa nama — morali su gladovati i biti proganjana. Zato su jedva ekali da se od njih udaljimo. Moral je b'o toliko popustio da kada su nas napale daleko manje partizanske snage etnici su bez opaljenja i jednog metka begali i nikakova sila na svetu nije ih mogla zaustaviti i naterati da daju ma kakav otpor. Ljudi, žene i deca, koji su se ipak usudili da nam kradomice iznesu u šumu hranu, ako su bili uhva eni od partizana bili su na licu mesta streljani. Takvih je slu ajeva bilo dosta. Narod i ako nacionalno svestan, pod ovakvim pritiskom bio je u tolikoj meri zastrašen da nije smeо ni da pomisli da nam ma u emu pomogne. Bojao se da ne bude odan ili uhva en od partizana koji su u tom pogledu preduzimali drakonske i bezobzirne mere.

Usled svega došlo je do toga da su etnici radije danima i nedeljama gladovali nego što bi pristali da silaze u sela po hranu. Naveš u samo jedan primer: preko poverljivih nacionalista poru ili smo u selu Založnici da nam se ispeku pet jagnjadi. Pošto iz gore iznetih razloga нико od seljana nije smeо doneti tu jagnjad major je naredio jednoj grupi etnika da se neopaženo privu e do sela i iz istog doneše pe enu jagnjad i hleba. Odre ena grupa nije htela da izvrši nare enje. Major Marovi tražio je dobrovoljce. Nitko se nije javio. Tada je major rekao: »Ja u sam da idem, ko ho e samnom!?« Nitko se nije odazvao. Major Marovi je ozloje en zbog ovoga hteo i sam da ide, ali kako je to bila ludost, jedva sam uspeo da ga spre im u tome. Tako smo ostali gladni. Kako nismo ipak mogli da izdržimo dugo, mi smo oficiri redovno odlazili po hranu. Upadali smo me u same partizane i od istih bilo silom bilo milom, prestavljaju e se kao partizani donosili smo hranu i za sebe i za etnike.

Bili smo otse eni od sveta. Nismo znali šta se dešava ni u našoj najbližoj okolini. Pretpostavljaju i da su se saveznici ve iskrcali na našem primorju, a u duhu dobijenih instrukcija od ppukovnika A imovi a, imali smo nameru da krenemo na jug prema Obrovu.

Ne mogu i da opstanemo u Gackoj dolini iz gore iznetih razloga bili smo primorani da pre emo u Velebit. Ali su tu nastale još ve e teško e.

Po ele su padati strahovite kiše koje danima i nedeljama nisu prestajale. Po eli je susnežica. Liše je ve opalo. U šumi se nije moglo opstati. Bili smo formalno goli i bosi i bez ikakve prostirke. Bili smo fizički i duhovno potpuno iscrpljeni. Iznurenici, na izdanku svoje snage, prozebli, gladni, bez municije sa oko trideset etnika, koji nas nisu bili napustili rešimo da se probijemo prema Dinarskoj etni koj oblasti ne znaju i ni tamo kakva je situacija. Ovako smo resili sa razloga što smo bili iscrpeli sva sredstva i u inili i više nego što se to od jednog ljudskog bi moglo tražiti da se održimo na ovom terenu sa svojim etnicima. Mogli smo se sakriti i tako prezimeti zimu, kao što su to neke starešine i u inile. Našli smo da to ne bi bilo dostoјno jednog oficira i pravog starešine. Tražili smo izlaz na drugi na in. Hteli smo da uhvatimo vezu sa Dinarskom oblasti i da se upoznamo sa situacijom, jer smo, kao što sam napred izložio bili otse eni sa svih strana i ni na koga se nismo mogli osloniti. U tome je i pravi, razlog našem stradanju.

Dakle usled toga što smo sa svih strana bili otse eni i ni na koga se nismo mogli osloniti, što smo bili zaokruženi daleko ja im partizanskim snagama, kojima ni do dan danas moderna nema ka vojska ni sve njihove ofanzive nisu mnogo naškodile niti isterale iz njihovih centara, što je bila nemoguća ishrana, snabdevanje sa municijom i ostalim potrebama, što smo bili goli i bosi i bez ikakve prostirke za preno ište, što su dani bili zahladneli, jer je padala kiša i susnežica, radi ega se u planini pod otvorenim nebom nije moglo duže opstati, što nam je bilo nemoguće uopšte silaziti i duže se vremena zadržavati po selima, koja su bila zaposednuta partizanima, što su ovi sistematski gde god smo se mi pojavili držali blokadu i nikom nisu dozvolili da nam donosi hranu niti se iko našao da to dobrovoljno ini, što etnici nisu hteli da napuste svoja sela, što je njihov moral pao na nulu, što je partizanska propaganda bila vrlo jaka, što su se etnici, videći i da im predajom partizanima ne preti opasnost po život, u masama predavalii u težnji da time skrate svoje muke i nevolje, a ne zato što su rešili da postanu komunisti, što je pojava oficira u svakom selu izazvala nezadovoljstvo i negodovanje, ne zato što su ose ali stvarno neprijateljstvo prema nama, ve zato što su znali da će tu biti borbe i stradanja njihovih domaćih sinova, što etnici uopšte nisu pokazivali volju da idu sa nama i da se bore, ve po onom nagonu za samoodržanje, koji se toliko ispoljio da нико ni za koga a najmanje za komandu nije htio da uđe, svaki je težio da se skloni i sakrije i d. i t. d., — doneli smo odluku da PRIVREMENO napustimo teritoriju Like, ne zato da sa uvamo živote, u kom cilju su nam mnogi ugledni nacionaliste predlagali da nas posakrivaju, a što smo mi kategorički odbili, ve zato što nismo hteli da dalje izlažemo etnike i njihove familije pogibiji i uništenju i što nam je bilo nemoguće pod gore izloženim prilikama dalje vršenje makave dužnosti.

Došli smo koncem oktobra 1943. god. u koliko se sada se am na teritoriju Dinarske etni ke oblasti. Primljeni smo bili kao da smo došli sa pijan enja i lumpovanja. Pošto smo referisali o situaciji u Lici i pošto smo mu izložili naše planove za dalji rad etni ki vojvoda uji³ naredio

³ Mom ilo

je svome na elniku štaba art. kapetanu Mijovi u⁴ da nas prestavi Nemcima kao svoje komandante sektora što je ovaj i u inio. Odmah zatim kapetan Mijovi me je pozvao da po em sa njim u nema ku diviziju da dam pismenu obavezu da ih ne u napadati, ve da u sa njima iskreno sara ivati. Rekao je da to treba da uradim po nare enju komandanta etni ke Dinarske divizije etni kog vojvode uji a Mom ila. Prisutni su bili: oficir za vezu sa Nemcima od strane etni ke divizije inž. pporu nik Milan Cveti anin, i prvaci Ljoti evi iz Šibenika, u itelj Samodol⁵ i student Peran,⁶ koji su po nare enju Ljoti a⁷ došli iz Beograda u ove krajeve i stupili u etni ke redove.

U smislu 1 od. & 49 voj. kriv. zak. oficir, podoficir ili vojnik, koji da asnu re neprijatelju da se ne e boriti protivu njega ili njegovih saveznika u cilju da bi bio oslobo en kažnjava se zato enjem. U smislu istog zakonskog propisa svako davanje pismene obaveze u tom smislu inkriminisano je kao teže delo osobito ako ga daje oficir i to sudski.

Sa tih razloga odbio sam da to i u inim. Uputio sam ih majoru Marovi u Vasiliji, koji mi je u tom momentu još bio prepostavljeni starešina. Upravo stvar stoji ovako. Pošto sam se u momentu sloma Italije zatekao na njegovom sektoru, a kako je komandant ppukovnik Bjelajac nestao i za njegovu se sudbinu nije znalo, stavio sam se na raspoloženje majoru Marovi u i primio jedan odred od oko 300 etnika pod svoju komandu. Dolaze i na Dinarsku oblast moj odnos prema majoru Marovi u nije bio promenjen. S toga sam mu izložio moj slu aj na šta mi je isti naredio da se ni u kom slu aju ne primam nikakve dužnosti pod izloženim okolnostima. Uskoro zatim, nema ki poru nik Lipert⁸ naredio nam je da nesmemo napustiti Knin do daljeg nare enja. Ovo je zna ilo da smo baš internirani.

Sem samog vojvode uji a i jednog malog broja etnika svi etnici Dinarske oblasti (oko hiljadu devet stotina i nekoliko) nalaze se pod nema kom komandom. Hranu, ode u, obu u, cigarete i novac svaki etnik i njegov starešina prima kao i nema ki vojnik odn. oficir. Svu municipiju i oružje primaju tako e od Nemaca. etnici pod nema kom komandom nalaze se po bunkerima po ev od Knina do Šibenika i Splita. U pojedinim bunkerima su izmešani pola etnici pola ustaše. Nema ki oficiri dolaze na Kosovo polje u etni ku diviziju, a isto tako naši etni ki oficiri i ostale starešine na elu sa uji evim na elnikom štaba odlaze u Nema ku diviziju. Voze se na nema kim automobilima i kroz Knin i t.d. jednom re ju izme u etnika i Nemaca postoji najtešnja saradnja⁹ i nema ka puna kontrola nad radom etnika. Jedino se pop uji , kao komandant divizije, sa svojom užom pratnjom ne pojavljuje pred njima.

etnika ima u Šibeniku. To je posebna grupa etnika, koji imaju vodstvo Ljoti evaca, sem njihovog politi kog predstavnika bivšeg narod-

⁴ Novak

⁵ Krešimir

⁶ Miroslav

⁷ Dimitrije

⁸ Obavještajni oficir odre en za vezu izme u Duji a i Nijemaca.

⁹ O suradnji etnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 564, 569 i knj. 9, dok. br. 436.

nog poslanika Slavka Grubiša, lekara, iz Šibenika, koji me je uveravao da je on kao veliki jugosloven i Hrvat i dušom i srcem za Dražu Mihailovića. Ova grupa etnika drži Dalmatinsko primorje naravno sa Nemcima, ije su snage minimalne i koji nadokna uju svoju snagu etnicima.

U Splitu u ovo vreme nije bilo etnika odn. etni ke komande, mada su etnici i njihove starešine odlazile u taj grad. U Drnišu, Kninu, Gračcu, Zadru, Obrovcu i drugim manjim mestima ima etnika i njihove komande. etnici stanuju u kasarnama zajedno ili u blizini nema kih vojnika. Sve se akcije izvode zajedni ki, ali po nare enju Nemaca i njihovih oficira. etnici su vodi i i prethodnice. Sem nekoliko sela u svim drugim mestima gde se nalaze Nemci tu se nalaze i etnici. A kada Nemci izvrše zauzimanje kakvog mesta starešine etni ke prave sebi reklamu da su to etnici u inili odn. tako se to javlja Vrhovnoj komandi.

U Dinari borba za položaje, vlast i boga enjem ispoljena je do maksimuma. Bezakonje besni na sve strane. Niko ne pokušava, niti može tome da stane na put. Li ni interesi povezali su izvesne grupe starešina i etnika koje se izme u se glože i progone kao najve i dušmani.

Tako n. pr. postoji ogor ena borba izme u Vojvode uji a i vojvode Mane Rokvi a.¹⁰ Po saznanju Rokvi je prvi uhvatio vezu sa Nemcima još dok je bio u Bosanskom Petrovcu, a kada su Nemci po padu Italije došli u Knin i on je sa njima došao i postavio saradnju odn. uspostavio saradnju Nemaca i doma ih etnika. Rokvi se je sporazumeo sa popom uji em da on Rokvi bude eksponent pred Nemcima, dok e uji ostati i dalje komandant nad svima. Me utim pojavili su se apetiti i želje za vlast i položaj kod Rokvi a. On je došao u sukob sa popom uji em navodno što je ovaj bio neiskren prema njemu. Iz bojazni da ne izgubi vlast nad etnicima i da ne bude zapostavljen otpo eo je podmuklo da vodi borbu zakulisnu protiv njega — Rokvi a. A ovaj mu je odgovorio istom merom. Nastala je strašna borba, koja se prenela i na etnike i na narod. Srpska inteligencija drži se po strani i gadi se na sve to. I ako nije komunisti ki nastrojena ona se optužuje kao takva. Protiv nje kao i protiv oficira ose a se veliko neprijateljstvo, po ev od popa uji a pa na niže. Sve je to iz straha da se ne izgube položaji i vlast iz ruku. Otuda se nijedan intelligentni ovek ne prima u njihove redove. A ako ipak do e, njemu se na svemogu e na ine onemogu ava svaki dalji rad, samo da se ne bi istakao i preuzeo kome položaj. U štabu divizije nalaze se dve žene, koje uživaju najve e poverenje popa uji a. One su njegovi zamenici i one u njegovoj otsutnosti komanduju. Ko padne njima u nemilost automatski je pao i kod popa uji a.

U Dinari ne postoji nikakav ozbiljan rad. Nema nikakvog ni reda. etnici su se podelili na uji evce i Rokovi ce, njihovi rasovi isto tako. Predstavnici jednih i drugih svakodnevno se glože i sva aju u nema koj diviziji, pa se potom ta sva a prenosi na ulici i po kafanama. Prepri avanja i ogovaranja su bezobzirna. U tome se toliko daleko otišlo da se nikakva etni ka tajna ne krije. Sve ono što se kao najve a vojni ka tajna mora uvati u Dinari nije nikakva tajna. Sve što se desi bilo sa jedne ili

10 Vidi knj. 9, dok. br. 436.

sa druge strane za tili as se prenese u javnost i to se na veliko komentariše po kafanama i na drugim javnim mestima. Bio sam o evidac takvoj jednoj sva i. Na elnik štaba uji evog kapetan Mijovi samo što se nije potukao sa Rokvi em u nema koj diviziji. Kako se nisu mogli raspraviti dok su se nalazili u istoj nastavili su sa sva om i po izlasku na ulicu. Tom prilikom uo sam Manu Rokvi a kako mu na sav glas preti da e ga ubiti. Istom prilikom je rekao najpogrđnije re i protiv popa uji a zapretivši da e svakog ko ide i radi sa njim ubiti. Ovo se naro ito odnosilo na oficire.

Ina e Rokvi uživa najve e poverenje kod Nemaca. Njegova se re kod njih smatra zakonom. Sto on re e to se mora u initi. Na toj teritoriji on je svemogu i gospodar. Tako je tih dana u sukobu sa dva etnika zbog najobi nije stvari ubio u sred bela dana na železni koj stanici u Kninu i niko ga ak ni pokušao nije da uzme na odgovornost. Nemci najmanje. Ako se uji u odobri izvesna koli ina ode e, obu e ili municije i oružja, Rokvi nastoji da se to ne izda i obrnuto. Nemcima to konvenira. Oni koriste ovu me usobnu sva u i gospodare i komanduju i jednim i drugim, a denuncijama s jedne ili druge strane obaveštavaju se o svemu onom što ih interesuje.

Naveo sam da je rasovluk u Dinari mo an. Oficiri ne mogu i nisu u stanju da vrše svoje dužnosti zbog njih. Zbog toga je mnogao oficira dok smo mi bili za ono kratko vreme dezertiralo: kapetan Alfirevi,¹ kapetan sudski Popi, apotekarski poru nik Stratimirovi, sanitetski poru nik Risti i dr. Zbog toga su i ranije mnogi oficiri napustili Dinarsku oblast kao major Pavasovi, onda još jedan drugi major koji mu je bio na elnik štaba, poru nik Nikoli,¹² major Miša Radojlovi, major Paloševi¹³ i t. d. i. t. d. Zbog toga je i vojvoda Ba ovi¹⁴ došao u otvoreni sukob sa popom uji em, koji ne poštuje autoritet i koji se toliko uzdigao i zaboravio da misli da može da radi šta ho e i da mu zato nitko ništa ne može. On je pravi tiranin. Osion je i uobražen da je najpametniji. Kada smo se onako jadni i žalosni pojavili u dronjcima puni vašiju on se ironi no nasmejao. Prve su mu re i bile: »Zar, je to vojska majora Bjelajca! Gospodin Ministar je uvek govorio da su odredi Bjelaj evi najbolji i da mogu služiti svima za uzor! Ha, Ha, ha! Tako bedno završi!« Koliko pakosti 1 zlobe! Me utim, Vojvoda uji još bednije završi. On bi možda sasvim bio uništen. Ali što do toga nije došlo ima da zablagodari toj okolnosti što su se Nemci odmah pojavili ak i pre no što su Italijani kapitulirali. Duboko sam uveren da je tako. On ni sada ne drži ni jedan ve i garnizon bez Nemaca, a bez oslona na njih po njegovom dosadašnjem radu davno bi nestao.

Možda e mi se zameriti što se upuštamo ovako slobodno u kritikovanje. Re i u istinu, koju možda drugi nije htelo da kaže. Za ovo što sam izneo spremam sam da snosim zakonsku odgovornost.

11 Vojimir

12 Dorde

13 Miodrag

14 Petar

Da bi se izvukli iz Knina i da nas Nemci ne bi odagnali u zarobljeništvo iskoristio sam prijateljstvo, koje sam još od ranije imao sa vojvodom Rokvi em i pomo u njega sa lažnim ispravama uspeo sam da napustim teritoriju Dinare, zajedno sa ostalim oficirima koji su došli samnom iz Like.

Napominjem, da nisam odbio predlog popa uji a da dam pismenu obavezu Nijemcima, sada se ne bih mu io i zlopatio, ve bi jeo kao i pop uji nema ku paštu, med i maslo i vozio se luksuznim njema kim automobilima od Knina do Drniša i Splita, kao što to danas ini njegov na elnik štaba kapetan Mijovi , koji se ina e drži i ponaša kao pravi grof. U gra anskom lepo popeglanom odelu, sa lepom svilenom košuljom i krvatovom, sa šeširom na glavi i štapom u ruci isti gospodin Mijovi ni deset koraka ne e da ide pešice, nego luksuznim automobilom u vremenu kada naš narod doživljuje najstrašniju tragediju svih vremena ove konstatacije izazivaju revolt, stvaraju mržnju i nezadovoljstvo, ubijaju ljubav i volju za rad i podnošenje žrtava.

No i pored toga vojvodi uji u nije smetalo da nas osudi na smrt, predstavljaju i lažno da smo samovoljno neoficirski napustili njegovu teritoriju da za nama izda poternicu na sve strane i da traži ako se budemo uhvatili u begstvu da mu se izru imo kako bi nad nama izvršio smrtnu osudu !

Koliko to saznanje vre a i боли. U mesto priznanja i zahvalnosti nepravedna osuda!

Svi predmeti sa dokazima i raznim aferama i zloupotrebama kako popa uji a i njegovih tesnih saradnika, kao i za druga lica, nalaze se kod artilerijskog narednika Dana Trbojevi a, koji ih je zakopao u jednom limenom sanduku u zemlju — na Dalmatinskom Kosovu polju.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

sudski kapetan,
Ilija M. Jevti, v. r.

KOMANDA
ZAPADNE BOSNE
K. Str. Pov. Broj 141

POLOŽAJ

Priklju iti aktu Str. Pov. br. 141/44.

Komandant, major
Sl. Vranješevi, v. r

**IZVJEŠTAJ KAPETANA FRANCA KOVA A OD 23. VELJAČE 1944.
KOMANDANTU DINARSKE VOJSKE OBLASTI O SITUACIJI KOD
ETNIKA SKRADINSKE BRIGADE I NJIHOVOM TERORU¹**

KOVA S. Franc
kapetan jugoslav. rat. mor.
23. februara 1944. g.
U Šibeniku

Prepis

Dostavlja izveštaj o
situaciji u redovima
Skradinskih etnika i
predlog za poboljšanje
situacije.

**KOMANDANTU DINARSKE VOJSKE ETNIKE
OBLASTI — POLOŽAJ**

U vezi komandantovih naredaba Pov. broj 4 za dan 1. o. m. i Pov. broj 6 za dan 7. o. m. kojima sam određen za Komandanta Skradinske brigade, otišao sam 19. o. m. u Skradin. Od ranije sam raspolagao sa podacima, da je rad u etničkim redovima u Skradinu otišao, radi raznih razloga, odmah u svom početku, posve krivim putem, o čemu sam 16. januara t. g. podneo izveštaj² poluslužbenim pismom, upućenim bratu vojvodi Momčilu u Šibeniku. Zato nisam otišao u Skradin sa namerom, da odmah po svom dolasku onamo pristupim reorganizaciji tamošnjih etnika i da po izvršenoj reorganizaciji preuzmem komandu nad Skradinskom brigadom, već sam u Skradinu otišao zato da, voćen ne samo opštim već i ličnim intencijama, i uoru im u najsitnije detalje sadanju situaciju i tek potom pristupim radu za izvršenje datog mi zadatka.

Došavši u Skradin, potražio sam najprije brata poručnika učenika Vladimira, koji je, u koliko mi je bilo poznato, po odlasku iz Skradina brata vojvode ede,³ imao komandu nad svim etnicima u Skradinu. Poručnik učenik a zamolio sam, da me upozna sa momentalnom situacijom. Imenovan je ovo rešio time što mi je kratko i jasno odgovorio, da je digao ruke od svega i da podatke o vojničkoj situaciji zatražim od brata narednika NEDOVIĆA Dragoljuba, kome je predao komandu, a podatke o političkoj situaciji od brata LEZAJI Ignjatija.

Dobivši prednje informacije, pristupio sam razgovoru sa Nedovićem i Ležajem, od obojice primio, kao jedini, prvi i zadnji, meni inače ve-

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničkih vojski, reg. br. 17/4, k. 153.

² Vidi dok. br. 515.

³ Radomir Čekić - edo. Vidi dok. br. 521.

od ranije poznati izveštaj, t. j. da je situacija o ajna, da nema nikakove discipline, da su etnici u Skradinu, radi plja ke i nasilja, omraženi u narodu.

Potom sam pozvao, radi upoznavanja, dosadanje starešine pojedinih etni kih jedinica i ovima saopšto, u potrebnom izvodu uvodno citirane komandantove naredbe, izloživši im smernice svog budu eg rada, koji mi je stavljen u zadatak, naro ito naglasivši, da u izvršiti reorganizaciju i naj-energi nije stati na put dosadašnjoj nedisciplini, nasilju i plja ki. Kasnije sam saznao, da se pojedincima plan mog budu eg rada nije svi ao.

Na sastanku sa gra anima konstatovao sam kao prvo i najvažnije, da je ovih, zajedno sa novo postavljenim nacionalnim poverenikom i novo postavljenim pretsednikom etni kog odbora, bilo u svemu samo pet. Na moj upit, da li u Skradinu ima još starijih i uglednih Srba i ispravnih Hrvata — nacionalista, odgovoreno mi je, da ima Srba koji su ranije sarivali sa etnicima, ali su posle, zbog napred navedenog razloga, razo arani dosadanjim radom mesnih etnika i njihovim postupkom sa narodom, svi otkažali svoju saradnju sa etnicima, a Hrvata koji bi i im pokazali raspoloženje za etni ki rad, da u Skradinu uopšte nema. Saopštivši i ovima, u potrebnom izvodu, uvodno citirane komandantove naredbe, bio sam upozoren na niže navedena tri lica iz Naredbe Pov. broj 6 za dan 7. o. m. i to:

MARTI Petra, nadzornika državnih puteva iz Kistanja, novo postavljenog pretsednika etni kog odbora u evrsa koj brigadi, da je »potpuno nepouzdan i slab«.

VUJASINOVI Koju, novo postavljenog pomo nog organa u Kistanjskoj brigadi, da je »bivši« jugoslovenski žandarmerijski narednik vodnik, koji na žalost, kao ve ina jugoslovenskih podoficira, sedi na dvije sedalice, ekaju i kraj pa da opet sedne na svoje staro mesto«.

DUBAJI Nikolu, opštinskog inovnika iz Kistanja, novo postavljenog pretsednika etni kog odbora u Kistanjskoj brigadi, da su »on i njegova žena Anka komunisti, on opasan, a ona neopasna«.

U toku daljeg razgovora sa gra anima uo sam, kao po etak i svršetak, ve od ranije poznatu pesmu o nedisciplini u redovima Skradinskih etnika, njihovoj plja ki i nasilju, što je sve dovelo do upravo o ajne današnje situacije.

Razgovori, koje sam potom vodio, u cilju da potpuno upoznam situaciju u Skradinu, sa nekim ozbiljnim, objektivnim i dobromamernim gra anima, doveli su me, izme u ostalih još do slede ih saznanja.

1) Da su radi napred pomenute pesme otišli iz Skradina u Beograd Dr. Dobrota Košta sa ženom Vukom i sinovima Vojišom i Igorom te trgovac Travica Spiro sa ženom Ružom i sinom Nenadom.

2) Da to isto nameravaju u initi, iz istih razloga još neki ugledni Srbi iz Skradina, pošto su se u narodu kompromitovali svojom saradnjom sa mesnim etnicima.

3) Da su etnici za vreme operacija protiv partizana, u jednom selu Skradinske opštine, lišili života jednog posve ispravnog i etni ki raspoloženog oveka, da bi se do epali njegovih par hiljada lira.

4) Da su silovali jednu devojku, ubili njezinog momka i još jednog prisutnog oveka, koji su na licu mesta ustali protiv silovanja.

5) Da je pretežna ve ina etnika iz sela Skradinske opštine prisilno dovedena u etni ke redove, da su zbog toga nepouzdani i da nemaju još nikakvog borbenog iskustva.

6) Da etnici iz sastava Zlatiborskog etni kog odreda nikako ne žele ostati više u Skradinu, ve pošto poto ot i u neko drugo mesto, s tim da sobom ponesu celokupno naoružanje, kojim danas raspolaže pomenuti odred.

Nema ki vojni komandant u Skradinu, kojeg sam zvani no posetio, tako er mi se požalio na veliki nered kod mesnih etnika, izrazivši želju, da se hitno preduzmu sve mogu e mere, da se nered ukloni, a mesto nereda zavede red.

Kako su na dan 20. o. m. bile operacije protiv partizana u selima Bilice, Dubrava i Danilo Kraljica,⁴ imao sam prilike da li no i na licu mesta upoznam jedan deo rada Skradinskih etnika. Mada sam samo dan ranije, neposredno posle svog dolaska u Skradin, za vreme upoznavanja dosadanjih starešina pojedinih etni kih jedinica u Skradinu, ove, izme u ostalog, najozbiljnije savetovao, da odmah, još pre nego što preuzmem komandu nad njima, svim silama nastoje, da plja ka i nasilje u narodu nestane iz Skradinskih etni kih redova, bio sam ve na dan operacije šest puta pozivan u nema ku komandu u Skradinu, radi telefonskog razgovora sa nema kom vojnom jedinicom Ic Aussenstelle u Šibeniku, koja me je kao zastupnika komandanta etnika u Šibeniku, pozivala radi plja ke i nasilja koje su tog dana izvršili etnici u selima u kojima su bile vo ene operacije. Opomenut pomenutim telefonskim razgovorima, sa ekao sam na ve e povratak etnika u Skradin. Povratak etnika u Skradin silno me je razo arao, ne samo kao idejnog nacionalistu ve i kao eveka, pošto sam tom prilikom video da su Skradinski etnici doneli iz operacija nekoliko magaradi oplja kane robe i 1 tele. Da bi se li no uverio, da li donešene stvari pretstavljaju ratni plen ili privatnu imovinu, izvršio sam još nenađežan, pregled stvari, koje su bile donešene na dva magarca. Pregledane stvari bile su: isto gra anska muška odela i kaputi, u glavnom još nenošeni; itave pe e novog platna; žensko i muško rublje, nošeno i nenošeno; zlatnina; kokoške; suho meso itd., itd., tj. sve oplja kana privatna imovina. Natovarene magarce vodili su i starešine pojedinih Skradinskih etni kih jedinica. »Vlasnika« jednog natovarenog magarca upitao sam ije e biti donešene stvari. Odgovorio mi je doslovno: »Moje, jer sam se ja za njih borio.« Još istog dana, kasno u ve er, saznao sam od nekoliko ispravnih etnika, koji su tog dana bili u operacijama, da su u selima Bilice i Dubrava pojedini etnici tog dana ubili nekoliko ljudi, da bi se do epali njihove privatne imovine.

4 Vi i dok. br. 187, napomenu 3 i dok. br. 541, 551.

Na dan 21. o. m. saznao sam, da su Zlatiborci tog dana bez znanja nadležnih starešina, ukrcali u kamione neku svoju rezervnu hranu, koja nije bila u etni kom magazinu već na uvanju kod nekog brata etnika Beki Milana. Hranu o kojoj je reč pratio je brat etnik Panti Pero. Tom prilikom bio je uzet iz Skradina i 1 teški mitraljez bez postolja.

Sve napred navedene, li no konstatovane, prilike u redovima Skradinskih etnika, dovele su me do uverenja, da nisam u stanju, da pristupim izvršenju napred citiranih komandantovih naredaba, pošto je zbog niže navedenih razloga sav moj rad već unapred osuđen na neuspех. Ovi su razlozi sledeći:

I) etnici su, krivicom dosadanjeg vodstva, bez svake aktivne discipline, skloni pljački i nasilju. Pretežna većina novomobilisanih etnika je prisilno mobilisana i prema tome nepouzdana, a sem toga bez potrebnog iskustva.

II) Za izvršenje reorganizacije i zavođenje najstrožeg vojnog reda i discipline bezuslovno je potreban starešina gvozdene ruke. Da bi se taj starešina mogao prihvati posla, za uspešno izvršenje postavljenog zadatka, gvozdenom rukom, neophodno je potrebno, da bezuslovno raspolaže sa potrebnim brojem njemu li no odanih, strogo disciplinovanih i poštenih etnika. U današnjoj situaciji u Skradinu potpuno je nemoćan svaki onaj starešina koji ne raspolaže, kako sam napred naveo, sa potrebnim brojem njemu li no odanih, strogo disciplinovanih i poštenih etnika, jer se u vojski nikada ne sme desiti, da starešina izda naređenje, za koje nije siguran da će biti bar na elno izvršeno. Rešenje današnje situacije u Skradinu, zahteva komandanta, koji raspolaže li no njemu odanom oružanjem silom, a ove ja nemam.

Na temelju svega napred iznetog molim Komandanta, da svoje naredbe Pov. broj 4 za dan 1. o. m. i Pov. broj 6 za dan 7. o. m. stavi van snage u koliko se odnose na određivanje mene za komandanta Skradinske brigade. Istovremeno predlažem:

a) Da se za Komandanta Skradinske brigade odmah odredi i najhitnije uputi na položaj spremnog, energičnog, disciplinovanog i poštenog etničkog oficira, sa najmanje 100 do 150 njemu li no odanih strogo disciplinovanih i poštenih etnika i odmah pristupi izvršenju napred citiranih naredaba.

b) Da se etnici iz sastava Zlatiborskog etničkog odreda, odmah po dolasku u Skradin novih etnika, opozovu iz Skradina s tim da uzmu sobom samo najpotrebiti naoružanje.

c) Da me Komandant svojom naredbom odredi za komandanta etničke komande u Šibeniku. Neophodno je potrebno, da etnička komanda u Šibeniku produži svoj dosadašnji rad. Brat potpovornik Gumzej J. Josip je, po mom mišljenju, prestari za ovu dužnost, sem toga li no mi je, pred odlazak u Skradin izjavio da ne želi biti komandant etničke komande u Šibeniku.

Molim Komandanta, da bude uveren, da je prednji izveštaj rezultat potpunog poznavanja situacije u Skradinu i dati predloži jedini mogući način na koji može i mora biti konačno [...]*

5 Kraj dokumenta nije sa uvan.

NAREDBA BR. 8. KOMANDANTA MOSE KE ETNI KE BRIGADE OD
25. VELJA E 1944. O POHVALI RUKOVODILACA TRE EG BATALJO-
NA KOJI SU SE ISTAKLI U BORBI BROTIK PARTIZANA U KONJE-
VRATIMA¹

N A R E D B A B R . 8

KOMANDANTA MOSE KE BRIGADE KOSOVSKOG KORPUSA ZA
25. II. 1944. g.

I.

Prilikom napada partizana 3. bataljon ove brigade u Konjevrate,² naro ito se istakli svojom li nom hrabroš u i to :

Komandant bataljona KASI PETAR koji je sa 15 etnika odbranio štab bataljona koga je napalo oko 60 partizana sa ja im automatskim naoružanjem i teškim baca em.

Pomo nik komandanta 3 bataljona KNEZI TOMA koji je u tri maha ru nom bombom jurišao na neprijateljski puškomitraljez, a potom teže ranjen u grudi ostao na položaju i hrabrio posadu na k. 237 koju je neprijatelj blokirao.

Komandir šabske ete 3 bataljona VISI PETAR koji je sa komandantom bataljona hrabro odbranio štab bataljona, a kasnije lakše ranjen i kada mu je neprijateljski mitraljez oštetio njegov teški mitraljez hladnokrvno je zamenio cev i ostao uporan u borbi sve dok neprijatelj nije potisnut i otstupio.

Vodnik 2. voda 1. ete 3. bataljona BRKI SRBOBRAN poleteo je u pomo iz Brki a u štab bataljona, pa do ekan ja om neprijateljskom vatrom i kasnije blokiran jurišao je hrabro na neprijatelja nagone i ga na otstupanje.

Pešadijski narednik KNEZI VASA koji i ako bez desne ruke izleteo je i na k. 237 i svojom hrabroš u i li nim primerom pridoneo da se ovaj položaj održi pod veoma jakom vatrom neprijatelja i da se neprijatelj sa tog položaja odbaci.

Sa napred izloženog

P O H V A L J U J E M

1.— Komandanta 3. bataljona KASI PETRA

2.- Pomo nika komandanta 3. bataljona KNEZI TOMU

3.— Komandira šabske ete 3. bataljona VISIC PETRA

1 Original u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, prijepis u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 21/4, k. 153.

2 Vidi dok. br. 223 i 540.

**4.- Vodnika 2. voda 1. ete 3. bataljona BRKI SRBOBRANA, i
5.— Pešadijskog narednika — invalida KNEŽI VASU
i isti em ih kao primer starešinske hrabrosti svim starešinama brigade.**

Nastroja u da im se i od prepostavljenih mi starešina ukaže priznanje za njihovu hrabrost i starešinsko držanje.

II.

Prilikom napada partizana na 3. bataljon ove brigade u Konjevrate, svi etnici pri 3. bataljonu pokazali su se svesni svoje etni ke dužnosti te su hrabro do ekali mnogo ja eg neprijatelja, sa njim vodili borbu od 23 asa pre pola no i do 4,30 asova posle pola no i te prisilili neprijatelja da se pod borbom i povu e.

Sa napred izloženog pohvaljujem sve etnike 3. bataljona koji su u toj borbi u estvovali i koji su svojim junaštvom zadivili i mene i neprijatelja.

III.

Prednju naredbu komandanti bataljona saopšti e pred strojem svom bataljonu tako da svaki etnik bude upoznat sa ovom naredbom.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Dostavljen:

**Komandantu Kos. korpusa i
Komandantima bataljona.**

**Komandant poru nik:
M.³ V. Milosevic, v. r.**

**Pe at:
3 brigada Kosovskog
korpusa
Zitni**

**IZVJEŠTAJ KAPETANA FRANCA KOVA A OD 25. VELJAČE 1944.
NJEMA KOJ KOMANDI O SITUACIJI U REDOVIMA SKRADINSKIH
ETNIKA¹**

CETNICKA KOMANDA U ŠIBENIKU
broj službeno
25. II. 1944. godine

**Dostavlja izveštaj o situaciji u
redovima Skradinskih etnika i pred-
log za poboljšanje situacije.**

Ic² Aussenstelle der. F. P. Nr 57.806

U vezi akta ove Komande broj službeno od 10. o. m. (izveštavam o novoj dužnosti i moli oružje, municiju, obu u i odelo), izveštavam da sam 19. o. m. otiašao u Skradin sa namerom da na licu mesta ispitan i prou im u najsjajnije detalje situaciju u tamošnjim etničkim redovima i potom primim komandu nad Skradinskom etničkom brigadom.

Posle trodnevnog boravka u Skradinu, vratio sam se u Šibenik i 23. o. m. podneo Komandi Dinarske vojske etničke oblasti izveštaj i predlog koji između ostalog glasi kako slijedi:³

»Sve napred navedene, li no konstatovane, prilike u redovima Skradinskih etnika, dovele su me do uverenja, da nisam u stanju da pristupim izvršenju napred citiranih komadantovih naredaba, pošto zbog niže navedenih razloga sav moj rad već unapred osuđen je na neuspeh. Ovi su razlozi sledeći:

1. etnici su krivicom dosadanjeg vodstva, bez svake aktivne discipline, skloni pljački i nasilju. Pretežna većina novomobilisanih etnika je prisilno mobilisana i prema tome nepouzdana, a sem toga bez potrebnog borbenog iskustva.

II) Za izvršenje reorganizacije i zavodjenje najstrožeg reda i discipline bezuslovno je potreban starešina gvozdene ruke. Da bi se taj starešina mogao prihvati posla, za uspešno izvršenje postavljenog zadatka, gvozdenom rukom, neophodno je potrebno da bezuslovno raspolaže sa potrebnim brojem njemu li no odanih, strogo disciplinovanih i poštenih etnika, jer se u vojski nikada nesme desiti, da starešina izda naređenje za koje nije siguran da će biti bar na elno izvršeno. Rešenje današnje situacije u Skradinu zahteva komadanta, koji raspolaže li no njemu odanom oružanim silom, a ove ja nemam.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisanem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničke, reg. br. 1/5—41, k. 245.

² Obaveštenjno odjeljenje

³ Vidi dok. br. 543.

Na temelju svega napred iznetog molim komandanta da svoje naredbe Pov. broj 4 za dan 1. o. m. i Pov. br. 6 za dan 7. o. m. stavi van snage u koliko se odnose na odre ivanje mene za komandanta Skradinske brigade. Istovremeno predlažem:

a) Da se za komandanta Skradinske brigade odmah odredi i najhitnije uputi na položaj spremam, energičan, disciplinovan i pošten etnički oficir, sa najmanje 100 do 150 njemu li no odanih, strogo disciplinovanih i poštenuih etnika i odmah pristupi izvršenju napred citiranih naredaba.

b) Da se etnici iz sastava Zlatiborskog etničkog odreda odmah po dolasku u Skradin novih etnika, pozovu iz Skradina, s time da uzmu sobom samo najpotrebnije naoružanje».

Sadržaj prednjeg izveštaja i predloga saopštio sam pred sam povratak u Šibenik, usmeno, nema kom vojnom komandantu u Skradinu, kapetanu Gosp. Rhese-u, kojeg sam zvani posetio i koji mi se požalio na neredit kod mesnih etnika, izrazivši mi svoju želju da se hitno preduzmu sve moguće mere, da se neredit ukloni, a mesto nereda zavede red.

Dostavljaju i prednje na znanje, molim da se, u vezi istog u prednjem stavu, nema kom vojnom komandantu u Skradinu dostavi itav prevod ovog mog današnjeg izveštaja toj jedinici.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Zast. Komandanta, kapetan:

Franc S. Kova, v. r.

BROJ 546

ZAPOVIJEST KOMANDANTA ETNIČKE DIVIZIJE OD 26. VELJAČE 1944. KOMANDANTIMA KOLONA ZA NAPAD NA JEDINICE DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ U BUKOVICI⁴

O p e r a t i v n a z a p o v j e s t

komandanta dinarske etničke divizije za dan 26. februar 1944. god.

Položaj

I.

Prema prikupljenim podacima Komunističke snage se koncentrišu u Bukovici na području sela: Modrino selo, Biovinino selo, Zmištak i Par i dr. Njihov centar sa izvjesnim zalihama spreme nalazi se u selu Crnobrnja.² Radi toga,

¹ Prijepis originala (tipkan na pisacem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etničke, reg. br. 24/4, k. 153.

² Viđeni dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394 i 395.

Nare ujem:

1. Da komandant lete e Brigade u ja ini od 500 ljudi krene u pravcu sela Crnobrnje (sjedište ove Brigade je Benkovac) na taj na in, da do 5 asova na dan 1 marta izvrši blokadu sela Crnobrnja, sjeverozapadno posjedaju i položaje levom kolonom selo Birki (K. 658. Prošek), centralnom kolonom Mala Gospa (K. 450) i desnom kolonom Rodaljice (K. 493 — Bjeline), sa zadatkom da zatvori sve pravce odstupanja neprijatelja prema sjeverozapadu.

2. Skradinska kolona ja ine 200 ljudi ima istog dana i istog sata da izbije na liniju, desnim krilom, Debelo brdo (k. 365) a levo da hvata vezu sa benkova kom desnom kolonom i da na tom prostoru zatvori pravac odstupanja neprijatelja jug—jugozapad, a desno da se nasloni na kistanjsku kolonu i sa njom uhvati tesnu vezu.

3. Kistanjska kolona pod komandom komandanta potporu nika Sime Radi a nastupa levom kolonom u pravcu Modrina sela s tim da do određenog asa izbije na liniju sela Nuni (Šuša) — Šuša. Desnom kolonom Ivoševci gde e uhvatiti vezu sa delovima iz Radu i a i osvanuti do određenog sata u selu Gjuri i.

4. Kolona Radu i pod komandom poru nika B.³ Asanovi a ja ine 600 ljudi nadire pravcem Radu i —Babi i—Trivi i—Kanaziri—Obru (na putu Biovi ino selo—Ervenik). Desnom kolonom, a levom kolonom: Radu i —Vujasinovi i—Gjuri i—isto no od Biovi inog sela, pošto prethodno u Ivoševcima uhvate vezu sa kistanjskom kolonom. Komandant operacije potpisati i kre e Radu i kom kolonom.

Komandanti kolona preuzet e najenergi nije mjere da se spre i teror, nasilje i plja ka me u narodom. Svakog prekršitelja ovog nare enja streljati na licu mesta.

Komandanti kolona ima da stignu odre enog sata i dana na svoje položaje. Nastojati da se naš pokret ne otkrije, izbjegavaju i otvaranje vatre do pet sati. Ta no u 5 sati komandant Radu i ke kolone sa svojih položaja znakom sa tri uzastopne bombe da e nalog za koncentri ni napad na selo Crnobrnje, poslije ega e sve kolone krenuti u tom pravcu održavaju i tesnu uzajamnu vezu. Obratiti pažnju da se ne bi otvarala vatra na civilno stanovništvo, koje bi eventualno bežalo od svojih ku a.

Zarobljenike i ratni plijen sprovoditi u Modrino selo kod crkve. Borce snabdjeti sa hranom za tri dana i predviditi njihovo snabdjevanje za slijede a tri dana iz pozadinskih baza.

ODRŽAVANJE VEZE:

ODZIV RU ICA — LOZINKA RUDNIK.

ZVU NI ZNACI:

dva zvižduka poziv, dva zvižduka odziv.

SVETLOSNI ZNACI:

dva paljenja odziv, dva paljenja poziv. Dozivanje: O Miloše poziv, šta je Uroše odziv. ZNACI PUCNJAVOM: jedna bomba i tri metka poziv,

jedna bomba i dva metka odziv. Ovi znaci važe od 29. februara u 18 asova do 1. marta u 18 asova.

Opšti znaci raspoznavanja: važi e svaki dan jedna bomba, dva metka poziv, a odziv jedna bomba i jedan metak i dizanje kape u vis na pušci u desnoj ruci pod dva puta za poziv i odziv.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

(M. P.)

KOMANDANT, vojvoda
M. *uji*, v. r.

Da je prepis vjeran originalu, tvrdi:

Jovani, v. r.

BROJ 547

NARE ENJE VOJVODE UJI A OD 26. VELJA E 1944. ZA FORMI-
RANJE ŠTABA SKRADINSKE ETNI KE BRIGADE¹

KOMANDA DIN. ETNIC. DIVIZIJE

Broj Službeno

26. februara 1944 g.

Položaj

Komandantu Skradinske vojno- etni . brigade

S k r a d i n

Primio sam izvještaj, komandanta te brigade koji je ovamo upu en
datumu 23. februara,² a u kojem je iznešen pregled vojno-politi ke situa-
cije sa podru ja Skradinske brigade.

U vezi toga:

N A R E U J E M :

I.

Kapetan Franc Kova ostaje i dalje kao komandant Skradinske bri-
gade. On ima odmah da se preseli na teren uspostavi štab i obrazuje od

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 22/4, k. 153.

² Vidi dok. br. 543.

najboljih boraca štabsku grupu od 50 ljudi, a po potrebi i više, on ima da preduzme sve u svoje ruke i razvije rad na terenu kako je to predvi eno mojom naredbom pov. broj 6 od 7. februara 1944. godine.

II.

Za pomo nika komandanta Skradinske brigade odre ujem potporu -nika RELJU RAJKOVI A. Pod njegovom komandom a u sastavu štabsko grupe osta e i borci Zlatiborskog odreda koji žele tamo ostati dobrovoljno. Ostali borci toga odreda imaju odmah da sa svojom spremom do u u Kosovo i prijave se u štab radi njihovog daljeg rasporeda i odre ivanja na novu dužnost. Ovo radi toga što ih je njihov Komandant Vojvoda eki prepušto njihovoj sudbini. A ako neki od boraca iz toga odreda želi ostati i dalje uz Vojvodu eki a — neka se razreše tamo dužnosti i neka idu za Vojvodom eki em za kojega ova komanda nezna gde se nalazi, jer je napustio poverenu mu dužnost iz nepoznatih razloga i time oštetio našu akciju u severnoj Dalmaciji, radi ega sam ga današnjim danom razrešio svake vojni ke dužnosti u Dinarskoj Oblasti kao i na sektoru severne Dalmacije.

III.

Za vojnog instruktora II Dalmatinskog Korpusa odre ujem poru nika Vladimira Cudi a. On e svoj posao najpre da svrši na podru ju Skradinske brigade zavode i kasarnski život i sprovode i potpunu vojnu obuku nad jedinicama Skradinske brigade. Pošto završi vojnu obuku u Skradinskoj brigadi to e dalje nastaviti sa istom obukom u evrsa kom Kistanjskom itd.

IV.

Komandant brigade na itavom podru ju brigade zabrani e to enje alkoholnih pi a u gostonama koje mogu i dalje da prodaju alkoholna pi a ali samo za doma u upotrebu. Ta prodaja može da se vrši samo od 8 sati izjutra do 5 sati poslije podne. Iz lokala ima odmah da se ukloni nameštaj, su e i posu e koje je dosad služilo za to enje pi a za sedenje, igranje itd. Svako pijano lice odmah sprovoditi u zatvor i strogo kažnjavati. Prva kazna 15, druga mesec dana zatvora. Ovo se odnosi kako na vojne obveznike tako isto i na civile. Ova naredba ne odnosi se na lokale koji su u žici i pod drugom vlaš u.

V.

Nare ujem komandantu brigade da zabrani svaku kocku i hazardne igre na podru ju brigade bilo u javnim lokalima bilo u privatnim stanicima. Prekršitelje ovoga nare enja kažnjavati nov ano od 10.000 do 100.000 dinara i zatvorom od 10 do 30 dana.

VI.

Zabranjujem svaku plja ku, kra u i teror nad narodom. Ratni plen koji se na e u operacijama ima da se skupi na jedno mesto i pretera u magazin brigade, odaklen e se po potrebi raspoređiti tamo dje treba i potrebe iziskuju. — Ovo se odnosi na sav plen kao ode u, obu u, hranu, municiju, oružje itd.

VII.

Komandant brigade ograni i e svako kretanje civilnog stanovništva no u. Po no i se mogu kretati samo vojne manje i ve e jedinice i to po specijalno odre enim zadacima. Ovo radi toga da se spre i špijunaža i sabotaža u korist neprijatelja. Dozvole za kretanje vojnicima izdava e njihovi komandanti jedinica a civilima brigadni ili opštinski etni ki odbori. Civili kao i vojnici nesmeju da se udaljuju sa svoga podru ja bez napred ozna enih objava.

Ova naredba stupa na snagu odmah. Ona je dostavljena Komandantu Skradinske brigade i na elniku štaba Divizije radi upoznavanja sa istom i pohrane u arhivi.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant, vojvoda:
Mom ilo uji , s. r.

BROJ 548

IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAJOVIĆA U VREMENU OD 13. DO 29. VELJAČE 1944. GODINE¹

15. februar 1944. godine

[...]

Br. 2328 od Dal-Dala.² Br. 766 od 12-II-. Veza Vaše depeše br. tt 827, 828 i br. mm 212.³ Miroslav Peran,⁴ Hrvat, redom iz Šibenika kao što sam javio otiašao za Beograd. Sa njime je otiašao i Krešimir Samodol.⁵ Zboraši. Oni su ovamo došli pre godinu dana iz Srbije, o emu sam Vas izvestio. U Splitu i Šibeniku postojala je grupa Zboraša omladinaca. Kad su ovi došli iz Beograda, svi su se javili u naše redove. Nastavak.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, 4. 276, reg. br. 15/1 (knj. XLVII). Ova knjiga depeša nastavak je knjige XLVI. Vidi dok. br. 533.

² Vojvoda Mom ilo Duji , komandant Dinarske etni ke oblasti.

³ Deo e »t 827, 828« Redakcija niie pronašla. Depešom 212 od 10. veljače 1944. godine komanda jc obavijestila potpukovnika Zaharija Ostojića, Petra Baovića i vojvodu Mom ilo uji a o prebacivanju grupe Lioti evih pristalica na podruje morske obale, gdje obrazuju etni ke odrede (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, k. 276, reg. br. 3/1).

⁴ Vidi dok. br. 519.

⁵ Samodol

Br. 2329 od Dal-Dala. Br. 767 Nastavak. Potpukovnik A imovi⁶ i ja obrazovali smo od njih i naših aka a ki bataljon.⁷ Ovaj je dobro funkcionisao. Upotrebljavali smo ga za propagandu. Ljoti evci se nisu ni živi pravili. Dolaskom li⁸ u Dalmaciju Peran i Samodol se povampiriše i osloniše sa Manom Rokvi em⁹ na li.¹⁰ Tu je došlo do rasuña **bataljona**.¹¹ Samodola i Perana smo isklju ili iz naših redova. Pred primenom teških kazni oni su sa kolonom li¹² strugnuli za Beograd. Nastavak.

Br. 2330 od Dal-Dala. Br. 768 od ... Tamo sada pišu po novinama k a d e sve¹³ tendenciozno prikazuju samo da bi pokazali da mi potpuno sara ujemo sa Nemcima¹⁴ da bi kompromitovali naš pokret pred inostranstvom i da bi nas naveli na put Nedi a i Ljoti a i da bi na taj na in opravdali svoje zlo ine. Prikazuju sada što i mi ovamo ostvarismo što i oni tamo u Srbiji. Nastavak.

Br. 2331 od Dal-Dala. Br. 769. Nastavak. Sada je odovud sa kolonom i dokumentima li¹⁵ pobeglo za Beograd još 50 omladinaca bivših Zboraša naravno u srpske dobrevolje. Iz Beograda neki doturaju i pomo u li¹⁶ rasturaju beogradske novine i popularišu Nedi a i Ljoti a. Pre nekoliko dana došao je ovamo poznati Zboraš Hrvat Dalmatinac Loleb.¹⁷ Nastavak.

Br. 2332 od Dal-Dala. Br. 770 Nastavak. Poru io mi je, da želi sa mnom razgovarati po pitanjima koja se ti u sudbine srpskog naroda u ovim krajevima i uspostave veze izme u enerala Mihailovi a i Nedi a i Ljoti a. Naglasio je, da je radi toga ovamo poslat od Ljoti a i da mora sa ekati moj odgovor. Ukoliko smatrate za vajdu pošaljite mi potrebne instrukcije i ovlastite me za ovaj razgovor. Nastavak.

Br. 2333 od Dal-Dala. Br. 771 Nastavak. Ina e Ljoti evci ovamo nemaju pristalica. Gotovo svi su otišli za Beograd sa namerom da se otuda na prole e vratre oja ani sa dobrevolja kim odredima. Košta Mirkovi je još u Beogradu i ja mu ne znam adresu. Verujem da ga je lako prona i. Dal-Dal.

Br. 2337 od Dal-Dala. Br. 775 Nastavak. Ju e naš prvi bosanski i prvi li ki korpus prešao u napad na liniji Dinara—Ilica ma et in grob prema Drvaru. Mi ovde koristimo nema ku ofanzivu u kojoj u estvuju od Vrlike preko Srba do Biha a tri divizije Nemaca, a ima podataka da neke kolone nadiru i od Glamo a, Mrkonji a i Klju a. Na prostoru Gra hovo—Glamo —Klju —Petrovac—Drvar nalazi se 6000 partizana. Nastavak.

Br. 2338 od Dal-Dala. Br. 776 Nastavak. Prema podatcima li¹⁸ Tito se nalazi u Prekaji kod Drvara i li¹⁹ e se rešiti da ga likvidiraju. Ovamo sada pada veliki sneg, i duva jak veter te otežava operacije. Dal-Dala.

⁶ Dr Mladen Zujovi -A imovi

⁷ i 11 Vidi dok. br. 21, 511, 512 i knj. 9, dok. br. 171.

⁸, 10, 12, 15, 16, 18, 19 i 20 Odnosti se na Nijemce.

⁹ Vidi knj. 9, dok. br. 436.

¹³ Tako stoji u originalu.

¹⁴ O suradnji etnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564, 569 i knj. 9, dok. br. 436.

¹⁷ Roko Kaleb

Br. 2339 od Dum-Duma. Br. 65 od 14-II-. Ljoti evci u propagandi pretstavljaju naš rad u Bosni, Hercegovini i Sandžaku kao svoj. Govore o Bačevi u, popu uji u i ostalim kao da su Ljoti evci. Major Komar evi .

19. februar 1944. godine

[...]

Br. 2491 od Dal-Dala. Br. 779. Nastavak od 18-II-. Rasporedi snaga li²⁰ trupa: prvo, 11 divizija, SS 14²¹ napustila je severnu Dalmaciju i otišla pravcem Gračac, Gospić, Otočac, Senj, Crkvenica, Sušak. Usputno je vodila manje borbe sa partizanima. Koristili smo ovu priliku i poslali u gornju Liku naše trojke koje imaju zadatku, da dođe u vezu sa tamošnjim našim razbijenim delovima radi povezivanja. Nastavak. Veza docnija 2521.

Veza 2491

Br. 2521 od Dal-Dala. Br. 780 od 17-II-. Nastavak. Tamo je kapetan akovi²² koji je već prikupio već u grupu etnika²³ ali nam ne šalje izveštaje za poslednjih 40 dana. Stab 114 divizije sada se nalazi u Fijumi,²⁴ a njene jedinice drže Istru i iste od Komunista. Ova divizija ima mađarski karakter i ona će produžiti za Italiju. Nastavak.

29. februar 1944. godine

[...]

Br. 3012 od Dal-Dala. Br. 804 od 28-II-. General konj. ministar idiot, Dušan Simović izdao je Kralja, narod, otadžbinu. Sada služi tu inu u Londonu odakle vreća našu nacionalnu ast, ime, nas, i obes aš uje grobove naših najsvetlijih žrtava koje padoše za bolju budućnost naše nacije. On je za nas i naš narod pokojni. Radi toga tražimo od naše vlade da ga briše iz spiska živih, a prema tome iz spiska penzionera. Našu pomoći ne mogu uživati oni koji pljuju na nas. Nastavak.

Br. 3013 od Dal-Dala. Br. 805 Nastavak. Istovremeno tražimo od naše vlade, da upozori mister Cerila, da mi nismo njegovi kolonijalci, Afrikanci, Crnci, Indijanci i ostali. Mi smo slobodari, koji za poslednjih sedam vekova u temelje svoje slobode užili ujemo milione života svojih najboljih sinova ne želeći da nikom robujemo. Mi se i sada borimo protiv svih naših neprijatelja pa i protiv komunista koje smatramo neprijateljem ovje anstava, komunista koji ubijaju naše najbolje sinove i raskopavaju naša narodna ognjišta. Nastavak.

Br. 3014 od Dal-Dala. Br. 806 Nastavak. U toj borbi mi smo nekompromisni i neustrašivi. Mi smo tu borbu nastaviti do kraja protiv njih i protiv svih onih koji ih pomažu makar to bili i Englezi, Englezi koji nanose uvrede našem Kralju i našoj naciji i koji su nas kao saveznici svojim ne ove nim držanjem razrešili svake obaveze savezništva, Englezi koji danas radi svojeg sramnog i izdajni kog držanja prema nama nipo emu više ne liči na naše savezниke. Nastavak.

²¹ Odnosi se na njemačku 114. pješadijsku diviziju. Vidi dok. br. 1, napomenu 2.

²² Dušan

²³ U izještaju Dušana Dekovića od 10. veljače 1944. (tada se nalazio u Rijeci) o staništima etničke organizacije u Lici navodi se da je u Rijeci prikupio 10, a u Ogulinu oko 50 etnika (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva etnička, k. 153, reg. br. 21/4).

²⁴ Sada: Rijeka.

Br. 3015 od Dal-Dala. Br. 807 od ... Nastavak. Neka Englezi znaju i neka ne zaborave da smo mi vi ni prkositi carstvima i kraljevstvima i da nijesmo oklevali i ako mala nacija, i da udarimo velike šamare velikim narodima, onda kad je bilo u pitanju naša sloboda i naša ast i naša budu nost. Neka prelistaju našu istoriju i neka se pou e dok im je na vreme. To e biti koliko u našem, još više u njihovom interesu — Kraj depeše. Dal-Dal.

BROJ 549

**OBAVJEŠTENJE KAPETANA FRANCA KOVA A OD 1. OŽUJKA 1944.
NJEMA KOJ KOMANDI U POVODU NJEGOVOG POSTAVLJANJA ZA
KOMANDANTA SKRADINSKE ETNI KE BRIGADE¹**

ETNI KA KOMANDA U ŠIBENIKU
Broj službeno
1. marta 1944. godine

Komandant Skradinske
etni ke brigade.

Ic² Aussenstelle der F. P. Nr. 57.806

U vezi akta ove Komande broj službeno od 25. februara t. g. izvestavam da sam 26. februara t. g. otišao u Skradin radi preuzimanja komande nad tamošnjim etnicima.³ Pomenutu komandu ni ovoga puta nisam preuzeo ve sam se 28. februara t. g. vratio natrag u Šibenik.

29. februara t. g. ponovo sam podneo Komandantu Dinarske voj. etni ke oblasti izveštaj u vezi njegovih naredaba kojima sam odre en za komandanta Skradinske etni ke brigade. Pored ostalog ovim sam izveštajem zamolio napred navedenog komandanta, da izvoli uzeti na znanje, da ne mogu biti izvršioc njegovih naredaba u koliko se isti odnose na odre ivanje mene za komandanta Skradinske brigade.

Ovako sam postupio zato što stojim na stanovištu, da se, pre nego što preuzmem i jednu dužnost koja e me pred narodom i pred nema kom oružanom silom praviti odgovornim za etni ki rad, moraju rešiti kako treba neka na elna pitanja etni ke organizacije.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 15—22, k. 245.

² Obavještajno odjeljenje

³ Vidi dok. br. 547, 5550 i 561.

Komandantu Dinarske voj. etni ke oblasti bio sam slobodan napred pomenutim izveštajem sugerirati koja to na elna pitanja etni ke organizacije treba rešiti kao i na kakav na in.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Zast. Komandanta, kapetan:
Franc Kova, v. r.

(M. P.)

BROJ 550

PISMO FRANCA KOVA A OD 1. OŽUJKA 1944. POMO NIKU KOMANDANTA SKRADINSKE ETNI KE BRIGADE O RAZLOZIMA ZBOG KOJIH NE ŽELI PRIMITI DUŽNOST KOMANDANTA TE BRIGADE¹

Prepis.

Šibenik, 1. marta 1944. godine

Bratu potporu niku RAJKOVI Relji, pomo niku komandanta Skradinske brigade.

S k r a d i n

Dragi brate !

29. februara t. g. podneo sam Komandantu Dinarske voj. etni ke Oblasti izvještaj u vezi njegovih naredaba kojima sam odre en za komandanta Skradinske etni ke brigade. Pored ostalog, ovim sam izvještajem zamolio napred navedenog komandanta, da izvoli uzeti na znanje da ne mogu biti izvršioc njegovih odredaba u koliko se iste odnose na odreivanje mene za komandanta Skradinske brigade.²

Ovako sam postupio zato što stojim na stanovištu, da se, pre nego što preuzmem i jednu dužnost koja e me pred narodom praviti odgovornim za etni ki rad, moraju rešiti kako treba neka na elna pitanja etni ke organizacije.

Komandantu Dinarske voj. etni ke oblasti bio sam slobodan napred pomenutim izvještajem sugerirati koja to na elna pitanja etni ke organizacije treba rešiti kao i na kakav na in.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 33/4, k. 153.

² Vidi dok. br. 547, 549 i 561.

Molim Te, da sa sadržajem ovog mog pisma upoznaš koga treba u Skradinu.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Bratski te pozdravlja

Tvoj
Franc Kova, v. r.
kapetan jugoslav. ratn. mornar.

BROJ 551

PISMO FRANCA KOVA A OD 2. OŽUJKA 1944. ZASTUPNIKU KOMANDANTA ŠIBENIKA U SKRADINU U POVODU IZVRŠENE CETNICKO-NJEMA KE AKCIJE U RAJONU BILICE, DUBRAVA I DANILA¹

Prepis.

Šibenik, 2. marta 1944. god.

Bratu NEDOVI Dragoljubu, naredniku

S k r a d i n

Prilikom mog dolaska u Skradin na dan 19. februara t. g. predali ste mi jedno pismo, koje mi je, u vezi sa operacijama na dan 20. februara t. g.² uputio komandant Mose ke brigade u Zitni u, brat poru nik Miloševi Mišo, misle i da sam ja još pre tog dana preuzeo komandu nad Skradinskom brigadom. Istovremeno dali ste mi na uvid Operativnu zapovest (zadatak) o operacijama protiv partizana u selima Bilice, Dubrava i Danilo na dan 20. februara t. g. koju je izdao Komandant Mose ke brigade u Zitni u brat poru nik Miloševi Mišo, pod ijom su komandom izvršene operacije. Kako ste u to vreme Vi zastupali komandanta svih etnika u Skradinu i još pre mog dolaska u Skradin na dan 19. II t. g. stupili, po pitanju pomenutih operacija, u vezu sa njema kim vojnim komandantom u Skradinu, Vi ste postupili i po napred pomenutom pismu te operativnoj zapovesti te oboje zadržali kod sebe.

Pošto su mi napred pomenuto pismo i operativna zapovest **neophodno** potrebni kao zastupniku komandanta etni ke komande u Šibeniku, za pravdanje tužbi koje još uvek dolaze ovamo u vezi sa operacijama na dan 20. II. t. g., **molim da mi oboje svakako i što pre pošaljete.**

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 35/4, k. 153.

² Vidi dok. br. 187, napomenu 3 i dok. br. 541.

U o ekivanju, sa sigurnošću, pisma i zapovesti, bratski Vas pozdravlja sa:

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

brat
Franc S. Kova, s. r.
kapetan

BROJ 552

**IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIŠTVA TREĆEG BATALJONA
ETVRTE BRIGADE OD 4. OŽUJKA 1944. NACIONALNOM POVJERENIŠTU
MOSE KEMETNIKE BRIGADE O STANJU U BATALJONU¹**

Nacionalno Povjereništvo
3. Bataljona 4. Brigade
Br. službeno
Konjevrate 4-III-1944

NACIONALNOM POVJERENIKU MOSECKE BRIGADE

Žitni

Sadašnje stanje 3 Bataljona 4 Brigade:

Stanje u kojem se nalazi za sada 3 bataljon, nimalo ne zadovoljava. U prvom redu kod boraca vlada neposlušnost a to dolazi zbog toga, što nema jake i stroge komande, koja bi se bezuvjetno morala sprovesti. Komandant bataljona je marljiv i radišan, ali predobar i blag prema borcima, tako da ve inom borci iskorisavaju njegovu dobrotu. Premda bi se to dalo popraviti sa strožijim naredbama, ipak bi se morala izvršiti reorganizacija pojedinih mjesta u bataljonu i s tim promjenama rad bi isao mnogo bolje. Po mom mišljenju i procjenjivanju svakog pojedinog borca, zaključio sam da ima mnogo vrijednih i marljivih boraca, nego što su im same prepostavljene starešine, koje ne e da rade ili nijesu sposobni za taj posao. Ovaj bataljon oskudjeva sa obrazovanijim ljudima kao i vojnim licima osim nekoliko dobrovoljaca koji su bili u Kosovu ili u Žitnicu, ali kad su ti dobrovoljci došli kod svoje kuće i u svojem mestu, namesto da su prionuli na rad za dobro svoga sela kao i seljaka iz tog mjesta, oni su se razlijenili i ne odgovaraju za nikakve starješine, jer ni u kom momentu ne pokazuju se radom i djelom, kako bi zaista to morali. Komandir KRKE, Vulinović Bogdan koji se bilježi mornarskim podnarednikom a u stvari je pitoma ki pripravnik, koji ima oko 8 mjeseci

¹ Original (tipkan na pisacem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radnog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-7/121.

pitoma ke škole, nimalo ne odgovara ni za jednog komandira a kamoli za komandanta jednog položaja, kao što je to položaj Krka. Taj ovjek ne-ma nikakovih sposobnosti i njegov rad dokazuje da ne odgovara na mjestu koje mu je povjerenio. Kad je bio napad na Konjevrate, njega su savje-tovali borci da prisko i u pomo sa polovinom ljudstva koje drži taj po-ložaj, a on ne samo da ih nije poslušao, ve je sjeo za teški mitraljez pucao sa svjetle im metcima u pravcu škole odakle se vidjela pucnjava. Njegova namjera je bila ta da bi prestrašio partizane dok naprotiv to je bilo samo izrugavanje i ludo trošenje municije bez ikakove potrebe. A da je po-slušao njihov savjet, koji je bio vrlo pametan on bi bio došao iza le a partizanima i stim bi doprinio mnogo više što bi sigurno partizane nagnao u bjeg i nebi bilo niti žrtava niti bi razoružali i odveli sa sobom borce a što je još najglavnije borci iz škole bi pritekli Kneži ima u pomo i tako bi stvar svršila mnogo uspješnije nego što je u stvari bilo. Premda se on vadi da nije imao veze sa Nemcima, koji su na tvornici Lozovac, i zbog toga nije mogao da pritekne u pomo , jer se je bojao da ne bi Njemci napali iza le a. Ko pozna teren položaja Krka i Lozovac gdje stoje Njem-ci, taj sigurno zna da se veza Krke sa Lozovcem može uspostaviti za 10 minuta jer se Lozovac nalazi poviše same Krke i da njegov izgovor ne može biti za opravdanje. Ne samo po tome da ga se osu uje ve i stvari koje mu se naredi da izvrši, ni jednu dosad nije izvršio kako treba a što je najgore nemože da napravi ta an spisak svoga ljudstva sa ozna-kama: ime i prezime, dan, mjesec i godina ro enja, oženjen, neoženjen, broj dece i broj puške, kao što nije u stanju da podnese nikakova izvje-štaja a ume da se potpiše komandantom položaja Krke iako nezna šta zna i ime Komandant. Potrebno bi bilo da bi se na njegovo mjesto po-stavilo nekog sposobnijeg u koliko se ima na raspolaganju, jer je to položaj gdje dolaze više puta sami Njemci, a i civilni radnici koji rade u centrali. I kad tu bude postavljen ovaj propagandista kojeg sam ve predložio stvar e se razvijati normalno, onako kako treba. A dosadašnjeg komandira Krke za Komandira ete RADONI , koju je dužnost vršio prije, jer je on sam iz tog mjesta. Sadašnji komandir ete Radoni ne odgovara tako er za taj položaj jer on sam nije pismen a ja mislim da jedan komandir ne može biti a da se nezna potpisati. Sadašnjega komandira ete Radoni postaviti za zamjenika Komandira ili, za Vodnika u istoj eti. Pogreška je i ovog komandira što nije pritekao u pomo ostaloj bra i, ve se vadi da je to i pokušao ali da su ga zasjede koje su partizani postavili kod ku e Duje Milovca i tako da se je morao povratiti natrag, dok je utvr eno da tu nije bila nikakva zasjeda i da je on stvarno krivac. I da se je komandir Krke i komandir ete postupio onako kako je trebalo, partizani bi imali mnogo više gubitaka i žrtava.

Komandir položaja KNEŽI I (Kneži Ljubo), premda je bio dobro-voljac u Kosovu ne može da dalje stoji na tom mjestu, jer je lijen i nema nikakove volje za rad. Kod njega kao i kod ovih drugih postoji mnogo grešaka, mnogo više od ostalih.

Prilikom operacije od 20-11. ov. god. isti je bio na dan prije same operacije obavješten da sakupi svoje ljudstvo iz svoje ete u 4 sata izjutra na dan same operacije, a on ne samo da nije obavjestio ljudstvo po na-

re enju koje mu je nare eno, ve se tog istoga dana sakrio i spavao u drugoj ku i u kojoj nikada nije prije bio. Komandant je bio pozvan od komandanta brigade radi njega samog i morao je da ide od ku e do ku e da sakuplja jednog po jednog borca. Što se ti e u pogledu tog mjeseta na njegovo bi mjesto trebao do i GUNDELJ MILAN iz ŽITNICA, koji je stalno na tom položaju koji je marljiv i ima volje za rad. Za vodnika bi i dalje ostao JELI UROŠ a za desetara bi došli u obzir KNEŽIC PETAR i KNEZI LUKA.

Predsjednik ovdašnjeg Odbora (Vaso Kneževi) uopšte se ne drži poziva, koji mu je dodjeljen. Pošto je on izgubio nesretnu desnu ruku dali su mu da Pret. Civ. Odbor, u 3. bataljonu, jer je on poznat me u prvim dobrovoljcima iz Konjevrata i istakao se kao dobar borac i kao takvom dali su mu to povjereni mjesto da ga nagrade po zasluzi koju je zaslužio. I on kad je došao u svoje mjesto namjesto da služi primjerom ostalima pravi takve greške, koje kvare ne samo njega samog nego baca ljagu na itavo selo. Najve a mu je mana ta, što je neovisan od ostalih predpostavljenih starešina i kao takav ne samo da ne izvršava nare enja nego radi što ga je volja i da zato nema odobrenja. Vrši plja ku i teroriše neovisno od komandanta tog bataljona kao da on za njega ne postoji ili da je on sva vlast. Protiv njega su svi borci kao i protiv njegova brata BOGOLJUBA koji je poput njega, i njihova bi želja bila da bi se uklonili oni iz Konjevrata, jer oni tvrde za sebe da su oni etnici dok ovi ostali nijesu. Ta su jedina dvojica koja vrše plja ku, od svih boraca iz Konjevrata i kad bi se njih spre ilo, plja ka bi bila sasvim utrgnuta u tom bataljonu.

Ja sam stvari izneo onako kako stoje i uglavnom naveo razloge, a tvoja je stvar da dalje postupiš i da ras istiš ove stvari koje se moraju svakako likvidirati.

Konjevrate 4-III-1944.

Položaj

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Nacionalni Povjerenik
3 Bataljona
[Potpis ne itlјiv]

NAREDBA BR. 4. KOMANDANTA TRE EG BATALJONA MOSE KE
ETNI KE BRIGADE OD 7. OŽUJKA 1944. O POHVALI BORACA I
RUKOVODILACA KOJI SU SE ISTAKLI U BORBAMA PROTIV PAR-
TIZANA¹

N A R E D B A Br. 4.

KOMANDANTA 3 BATALJONA MOSE KE BRIGADE 501. korpusa
Za 7. marta, 1944. god.

I.

Na dan 17. februara 1944. god. prilikom napada partizana na Stab 3. bataljona Mose ke Brigade,² prilikom napada pokazali su se borci ovoga bataljona sa svojom hrabroš u i hladnokrvnoš u i to: Komandir Štapske ete Viši Petar, i borci Štapske ete ovog bataljona: Kaši Luka, Širko Aleksandar, Kneži Petar, Olivari Josip i Brki Srbobran.

Sa napred izloženog,

P O H V A L J U J E M .

Komandira Štapske ete 3. bataljona Viši a Petra i borce iste ete 3. bataljona Kaši a Luka, Širko Aleksandra, Kneži Petar, Olivari Josip i Brki Srbobran.

II.

Na dan 17. februara isto je bio od strane partizana napadnut i položaj Gradina,³ prilikom napada pokazao se sa svojom hrabroš u i umješnoš u zamenik Komandanta 3. bataljona žan. narednik Tomo Kneži isti je tri puta jurišao na neprijateljski mitraljez, a u samom jurišanju teže je ranjen.

Sa napred izloženog

P O H V A L J U J E M

Zamenika Komandanta 3. bataljona žand. narednika Kneži a Tomu, kao i sve ostale borce koji su se nalazili sa istim na položaju Gradina.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, prijepis u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 37/4, k. 153.

² i ³ Vidi dok. br. 223, 540 i 544.

III.

20. februara 1944. god. predvi ena je operacija protiv partizana u Gornjem Danilu, Danilo Biranj i Danilo Kraljice,⁴ a tom prilikom bio je odre en za kurira za va anje veze na lijevom krilu na Sokolcu borac 2. ete 3. bataljona Vrljovi Petar, prilikom va anja veze naišao je na neprijateljske patrole i iste su uspjele da ga uapse i razoružaju, a isti je istoga dana na ve e uspio da pobegne od neprijatelja.

Prilikom njegovoga bjegstva, kazao je ta no brojno stanje neprijatelja i naoružanje, kao i pravac kretanja i pronalaska neprijateljskog oružja jednoga teškoga baca a i jednoga lakoga baca a sa po par komada granata za tako dobro u injeno djelo za etni ku organizaciju i vojsku.

Sa napred izloženog

P O H V A L J U J E M

Borca 2. ete 3. bataljona Vrljovi a Petra i da služi za primjer svim borcima ove brigade i da se i ostali ugledaju na njega, pored pohvale i isti je dobio i nov anu nagradu.

IV.

Primjetio sam pored svih Naredaba dobiveni od pretpostavljenih mi starešina i nare enja, da se u korijenu uguši plja ka i drumska razbojništva, pored svega toga još to rade pojedini borci, sa ovom naredbom upozoravam sve borce ovoga bataljona i pod injene mi starešine, da u ubudu e svakoga onoga ko iti najmanju sitnicu oduzme ma kome to bilo bez odobrenja i znanja potpisatoga sprovediti li no u Stab Korpusa u Kosovo, a za viša djela suditi mu na licu mjesta.

V.

Primjetio sam na teritoriji ovoga bataljona da se skrivaju neki boriči koji su odre eni u Kosovo u lete u brigadu, a ubudu e da se to nebi dešavalо upozoravam sve Komandire i vodnike, da takove ljude odma poapsee i sprovedu u Stab ovoga bataljona, ako nemožeju poapsiti odmah izvjestiti ovaj Stab, a ukoliko se budu u nekoga zadržavali i nalazili utočište isti vlasnik ku e bi e kažnen i sproveden u Stab Brigade u Žitni , radi izdržavanja kazne.

Borci iz Šapske ete nesmiju i i na druge položaje i da tamo prave nerede i pucaju bez potrebno bez odobrenja podisanoga ili njegovoga zamenika, a zato e mi li no odgovarati Komandiri eta da kontrolišu takove borce.

⁴ Vidi dok. br. 187, napomenu 3 1 dok. br. 541 1 551.

VI.

Borci, koji su bili dodeljeni za poja anje 3. bataljonu pokazali su se disciplinovani, poslušni i držali su se isto e sa napred izloženog molim da se i ubudu e ovakovi ljudi šalju, koji su svjesni svoje dužnosti, a ne da do u i gledaju gdje e što da zdignu i oplja kaju, kao što se sa prvim desilo, koji su bili na ispmaganje poja anju, koji su napravili niz plja ki.

VII.

Primjetio sam da pojedinci borci idu u Šibenik samci i bez propusnica, a ubudu e da se to ne bi dešavalо. Nare ujem da svaki borac mora imati propusnicu i kada idu u Šibenik da ne idu samci nego u gupi najmanje od 5 boraca, pošto se dešava da javno partizani napadaju u Šibeniku pojedince etnike.

VIII.

Primjetio sam i prijavljuju mi pojedine starešine da se borci slabo odazivaju na položaje i da su skroz nedisciplinovani i da uopšte ne pripoznaju starešine za starešine i svoje preposta vijene za svaku neposlušnost i neizvršenje nare enja svoji starešina bi u prisiljen da takovim borcima ukinem sledovanje i da ji razoružajem i sprovodim u brigadu za izdržavanje kazne.

IX.

Primjetio sam zadnji dana da se mnogo troši municija bez ikakove potrebe, da se to ne bi dalje dešavalо upozoravam sve borce ovoga bataljona, da u ubudu e najstrožije kažnjavati bez potrebnog trošenja municije, a sami e komandiri i vodnici voditi o tome strogog ra una i svakog onoga, koji prekrši ovu naredbu da mi prijave.

X.

U štabu se primje uje velika ne isto a, kao i u krugu oko toga štaba i to pada ljaga na same starješine, pa i na svakog borca. U budu e da se to nebi dalje dešavalо nare ujem: svakog jutra e me komandir i dežurni obavjestiti da su prostorije o iš ene, kao što e mi odgovarati ukoliko se primjeti ponovna ne isto a. Još u kažnjavati svakog onoga kojeg se zatekne da u dvorištu pred školom ili pozadi škole imi nuždu, koja ne samo da kazuje ne isto u ve može da nanese razne bolesti.

XI.

Pri djeljenju ru ka i ve ere mora svaki borac da do e li no, jer se u budu e ne e izdavati djeci i ženama a u koliko je netko bolestan za njega e se mo i predignuti njegova hrana. Ovo se nare uje radi toga što se pri djeljenju ru ka kao i ve ere opazilo, da pojedini borci se loše izraža-

vaju emu daje ružan dojam i bezobraznost. Pri djeljenju jela mora biti prisutan Komandir Šapske ete ili dežurni.

Prednju naredbu pro itati pred strojem boraca a zato e mi strogovo voditi ra una a utant ovoga bataljona da bude naredba pro itana i saopštena svima borcima 3. bataljona.

Dostavljen:

Komandantu Mose ke Brigade.

Komandantu Položaja Krka.

KOMANDANT, polic. zv.
Petar M. Kašić

Pe at:

etni ki Bataljon
KONJEVRATE

BROJ 554

IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 9. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U PLAVNOM¹

STAB 502. KORPUSA

9/111

Položaj

KOMANDANTU DINARSKE OBLASTI

Situacija na teritoriji ovog korpusa je slede a :

U Strmici svakoga dana krstare naši izvi a ki delovi, ja ih partizanskih snaga na ovom otseku se ne prime uje. Njihove patrole ve duže vremena ne smeju u opšte da si u u Strmicu.

Partizana ima nešto u Pe ima i u Bos. Grahovu i to su samo odredi, koji su tu eni nekoliko puta u Plavnu i Strmici.

No u 7/8. mart neprijatelj je sa jednim li kim odredom oko 4 asova prodro preko Konjske Glave u s. Plavno. I napao je na naše posade u s. uri ima i Kurajicama. Neprijatelj je bio ja ine oko 200 boraca, ve inom su bili srbi li ani i bosanci. Posle dvo asovne borbe neprijatelj je ostupio preko Konjske Glave. Borbu su vodili samo Plavanjci i u istoj imali su slede e gubitke. 1 poginuo Simo uri , partizani su sa sobom odveli: uro Grubar, Jovo Grubar, Stevo Grubar, Mi o Grubar. Kod neprijatelja bilo je velikih gubitaka, samo broj njihov nije još poznat. Svakako da su gubici veliki jer partizani su bili primorani na povla enje, oplja kavši samo jednu kravu. Plavno sada vodi najžeš e borbe i u ovim borbama gubi

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 39/4, k. 153.

svoje najbolje ljudi a najslabije je naoružano. Od automatskog oružja imaju ispravan samo jedan puško mitraljez, gr ki puško mitraljez ne može se upotrebiti pošto za istoga nema municije. U koliko bi imalo oružja molim da se isto dodeli što pre za Plavno i to prvenstveno automatsko oružje.

Golubi ki bataljon drži Golubi , moral kod istog je odli an.

Bataljon Vrelo, drži Vrelo, kod istoga disciplina je znatno bolja nego što je bila ranije.

Kod Ototskog bataljona situacija je dobra jer se ne primje uju u blizini partizani. Moral i disciplina kod istog su dobri. Komandant ovog bataljona izvestio me je da etnici u Zrmanji i odred Mari ev sede u društvu sa partizanskim odbornicima i da zajedni ki jedu i piju i vesele se, kao da se sa partizanima ne vodi borba. Ovakav postupak negativno uti e na ostale borce.

Pa enski bataljon, situacija je povoljna, disciplina i moral kod jedinice su dobri.

Bataljon Zagrovi , stanje još nedovoljno sre eno.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant kapetan,
Živad. . Mladenovi , v. r.
(M. P.)

BROJ 555

PREGLED I BROJNO STANJE ETNI KIH JEDINICA POD RUKOVODSTVOM ETNI KE KOMANDE U ŠIBENIKU NA DAN 10. OŽUJKA 1944.¹

P R E G L E D

brojnog stanja etnika iz sastava etni ke komande u Šibeniku, etni kog odreda Konjevrate, etni kih jedinica u Skradinu i etni ke posade Krka, za prijem dodatka u novcu za vreme od 11. do 20. III. 1944. god.

etni ka komanda u Šibeniku	21 ²
etni ki odred Konjevrate	130 ³
etni ke jedinice u Skradinu	407 ⁴
Skradinski odred	68
Sonkova ki odred	89
Bukova ki odred	29

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 15—16, 245.

Zlatiborski odred	33
Odred vojvode »Bir anina«	26
Plastovo Bratiškova ki odred	62
Veleglavarski odred	55
Terenski radnici u Velikoj Glavi, Sonkovi u, Plastovu, Bratiškovicima, evrskama i Varivodama	45
S v e g a :	407
etni ka posada Krka	87³
Ukupno :	645

Šibenik, 10. marta 1944. godine

Zast. Komandanta, kapetan:
Franc S. Kova, v. r.

BROJ 556

IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 16. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O NAPANU PARTIZANA NA STRMICU I PLAVNO¹

STAB 502. KORPUSA
Pov. 30
16. III 1944.
Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti.

Na dan 12 ovoga mjeseca naše trupe imale su slede i raspored: u toku no i 11/12. upu ene su zasede u Strmicu, da bi se spreila plja ka pojedinim neprijateljskim odelenjima. U zasedi je bilo 20 ljudi Strmi kog bataljona sa 4 puško-mitraljeza. Golubi ski bataljon i štabска eta u Golubi u, Plavanska eta u Plavnu, Radljeva ka eta u Radljevcu, Otonjski bataljon u Otonu za zaštitu Otona i na odmoru od operacija u Bukovici, Zagrovi ski bataljon u Zagrovi u i bataljon Vrelo u Vrelu.

12-og, zorom, neprijatelj je prodro u Strmicu sa Grahovsko-Peuljskim odredom, pod komandom Race Spire. Naše zasede su bile kod Ciglane. Neprijatelj je nastupao preko Raanske Glavice i preko Seva. Kako je neprijatelj bio nadmo niji to naše zasede nisu ni otvarale vatru, ve su se pritajile, a to im je omoguila velika meava, tako da se nije ništa videlo. Odmah im su izvešteni o napadu krenuli su Golubi ski bataljon i obla-

2, 3, 4 i 5 Zbir ovih brojeva pokazuje ukupno brojno stanje 645 etnika.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 43/4, k. 153.

sna stabska eta u Strmicu. U napadu su uspjeli da neprijatelja protjeraju iz Strmice, tako da je isti ostupio za Grahovo. U ovim borbama neprijatelj je imao 2 mrtva i 5 ranjenih, naših gubitaka nije bilo.

U isto vreme neprijatelj je preko Plavna napao plavanjske etnike, neprijatelj je uspeo iste skoro da opkoli, samo zahvaljuju i njihovom dovitljivoš u uspeli su da se izvuku u Radljevac posle kra e borbe. Neprijatelj je iste gonio i tako re i na njihovim le ima izbio na Plješevicu. U Radljevcu su produžene do uve e borbe. Odmah je izvešten Otonjski bataljon i isti je izbio na Gradinu, oko 10 asova, ali neprijatelj je ve uspeo da u e u Radljevac. Naše trupe do mraka ovoga dana bile su ba ene na slede položaje i pored žestokih protivnapada: Me e ak, Glavicu Kova evi a, zaseok Paši a, Sari a Gaj.

U toku no i 12/13. izdato je nare enje, za protiv napad na neprijatelja koji je držao Radljevac i Plavno u slede em rasporedu: desna kolona Golubi ski bataljon i bataljon Vrelo pravac napada, Golubi ski bataljon pravcem Kurelj—crkva Plavanjska, bataljon Vrelo pravcem Star evo—Brdo Gradina. Srednja kolona pravcem: Strmi ki bataljon Kablari—Crni Vrh—Plješevica—Plavno. Zagrovi ski bataljon pravcem Zagrovi —Radljevac—Plješevica—Plavno. Radljeva ka eta pravcem Medve ak—Radljevac—Plješevica—Plavno. Leva kolona sastava: Otonjski bataljon, Plavanjska eta, Pribudi ska eta i Pa enski bataljon pravcem, Kiti—Crni Vrh i dalje.

U momentu napada neprijatelj je imao slede i raspored: na Crnom Vrhu jednu desetinu, na Gradini Plavanjskoj jednu etu sa 3 puško-mitraljeza i jednom Bredom, kod crkve jedan bataljon od 250 ljudi, u Radljevcu 500 ljudi, na Kiti jedan bataljon zvani »Hadžija«. Ostale snage neprijateljske bile su raspore ene po Plavnu.

Napad se je razvijao po slede em: desna kolona je uspela da uzme Star evo Brdo i Kurelj bez borbe, dalje nastupanje produženo je bez borbe, u tom vremenu prime ene su na Plješevici velike kolone, tako da se poverovalo da to ve naši nastupaju preko Plješevice, te su bataljon Vrelo i Golubi ski bataljon produžili nastupanje, jer se verovalo da neprijatelja u Plavnu nema, me utim kada je bataljon Vrelo podišao na 200 metara ispred Gradine, neprijatelj je otvorio paklenu vatru iz automatskog oružja iz strojnica toliko da je ovaj bataljon bio prikovan, pa nije mogao ni napred ni nazad. Golubi ski bataljon kada je došao do iznad crkve na njega je otvorena tako e jaka vatra i neprijatelj je vršio strašne protiv napade, jer je u selu Bursa u bio neki viši štab.

Neprijatelj je sa Gradine i od pravca crkve vršio protiv napade, sve dok nije uspio pred mrak da odbaci Golubi ski bataljon i bataljon Vrelo. Kad su naše trupe potpale pod jaku vatru, odmah je upu ena stabska eta Golubi skog bataljona preko Došnice da se sa ove strane izvrši napad. Ista je uspela da napadne iste sa šarcem i malim bacem, da izbaci neprijatelja sa Gradine i nanese mu ogromne gubitke. Ovo je bilo oko 18 asova, u tom vremenu je krenula oblasna stabska eta, koja je stvarno u najveoj brzini izišla na Star evo Brdo i zaštitala povla enje golubi ske štabne ete. Stabska eta nije u estvovala u borbi, ali je ipak stigla u pomo neverovatno brzo.

Strmi ki bataljon rano u jutro uzeo je Crni Vrh bez borbe, jer se neprijatelj povukao bez odpora, isti je dopro do Plješevice, ali dalje nije mogao, jer je neprijatelj bio utvr en na Plješevici.

Tukao je Radljevac mitraljezima, ali da je bilo više inicijative i da je izvršen napad u pravcu Radljevca kako je neprijatelj bio zbrunjen njegovom pojavom mogao je napraviti udo.

Žagrovi ski bataljon došao je do groblja Miljevi a i odatle nije dalje produžio nastupanje. Radljeva ka eta ušla je u Radljevac, ali nije izvršila nare enje A ima Kneževi a da iza e na Plješevicu, te na levom krilu nije se znalo da je Plješevica pala. Levo krilo uspelo je podpomognuto sa jednim teškim baca em da zauzme Kitu. Po padu Kite i Gradine neprijatelj je u mraku preduzeo povla enje, ma da je na pravcu Crkva—Kurelj prešao u nastupanje. Borbu je prekinuo mrak tako da se nisu znali rezultati borbe u potpunosti. No je neprijatelj iskoristio za povla enje i povukao se još u toku no i preko Crnih Potoka za Bosnu.

O neprijatelju imam slede e podatke: da je bila prva li ka udarna brigada, da je bio jedan muslimanski bataljon, da je bio jedan školjarski bataljon, i da je bio jedan bataljon interniraca, Italijana ak iz Istre. Ukupna snaga neprijatelja cijeni se na 1.500—2000 ljudi. Neprijateljska je vojska bila dobro obu ena, svi su imali nove cipele, naoružanje je bilo u glavnom strojnica i automatsko oružje, prema levoj koloni upotrebio je neprijatelj 2 teška baca a. Isti su direktno iz Drvara upu eni u Plavno, naoružani su ve inom engleskim bombama. Na ukama stoje kao i naši borci, uopšte ne otvaraju vatru, sem kad se do e na 150—200 metara i to samo iz automatskog oru a i strojnicama. Po njihovom ponašanju vidi se da su strašno podcenjivali naše jedinice zato su imali strašne gubitke. Oni su smatrali da su ih pored etnika i Nemci napadali, me utim od Njemaca bila je samo jedna desetina.

U toku no i 12/13 neprijatelj je napao na bataljon Zagrovi , ali su tu spasili situaciju Strmi ani, a naro ito komandant bataljona Matijaš Vaskan sa svojim puško-mitraljezom. Borba je bila kratka i bez velike vatre, jer su se partizani povukli im je otvorna na njih vatra iz puško-mitraljeza.

U ovoj borbi Plavanjci su zarobili jedan puško-mitraljez »Brno«. Gubitci na našoj strani: poginuo je 1 borac, Tintor Tode, ranjenih nije bilo niti zarobljeni osim Baji Steve. Partizani su streljali Miljevi a Glišu iz Radljevca i ženu mu, isti su uhva eni u ku i streljani.

Gubici neprijatelja ukupno: 34 mrtva, 47 ranjenih, zarobljenih nema. Ovi podaci su po izjavi meštana.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant kapetan,
Zivad. . Mladenovi , v. r.

(M. P.)

BROJ 557

PLAN O REORGANIZACIJI I RASPOREDU SKRADINSKE ETNI KE BRIGADE 17. OŽUJKA 1944 GODINE¹

Br. 1/44.

Plan o rasporedu i uspostavi etni ke brigade Skradin.

I.

Pošto bra a etnici zlatiborskog odreda,² kao i splitsko-šibenskog bataljona³ napuštaju rejon ove brigade a prema najnovijem rasporedu nije još stigao novoodre eni komandant ove brigade to, uvi aju i današnje teške prilike kao i to da bi se mogla održati potrebita disciplina kod novomobilisanog ljudstva ove brigade, niže potpisani lanovi bili su prisiljeni da se danas sastanu i da izvrše sljede i raspored:

II.

Na podru ju ove brigade uspostavljaju se 2 bataljona i 6 eta od kojih jedna lete a. Sjedište e eta biti: eta Skradin-Gra ac sa sjedištem u Sonkovi u, eta Sonkovi sa sjedištem u Sonkovi u, Bukova ka eta sa sjedištem u Bribiru, eta Plastovo-Bratiškovci sa sjedištem u Bratiškovcima, eta Velika Glava sa sjedištem u Velikoj Glavi. Sjedište lete e ete se ne odre uje ali e ista službu obavljati prema ukazanoj potrebi i s tim da bude stalno na terenu kod koje bilo od napred navedenih eta. Sem ovih navedenih jedinica uspostavlja se gradska straža u ja ini od 20 ljudi koja e pored ostale dužnosti vršiti i stražarsku službu na obali i to po danu i no i.

III.

Sjedište bataljona bi e: I. bataljon u Sonkovi u a drugi u Bratiškovcima.

IV.

Rejon ove brigade obuhvata sela prema ranije odre enom planu. Gornje jedinice vrši e službu i održavati javnu bezbjednost samo na podru ju ove brigade a to s razloga što si ne raspolaze s dovolnjim brojem automatskog oružja i dovolnjim brojem ljudstva. Osim lete e ete koja može prelaziti izvan gornjeg rejona kad joj se ukaže potreba radi akcija.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 45/4, k. 153.

² Vidi dok. br. 521 i 560.

V.

Dužnost komandanta vrši e presjednik etni ke organizacije Ignjatije Ležaji .

Za komandanta operativnih jedinica peš. narednika Dragoljuba Nedovi a.

Za komandanta I. bataljona peš. nared. Dragoljuba Nedovi a.

Za komandanta II. bataljona mor. nared. Gojka Zjali a.

Za komandira ete Skradin-Gra ac nared. Jovana Vagi a, a zamj. mor. narednika Luku Gnjatovi a.

Za komandira ete Sonkovi žand. nared. Nikolu Svitlicu, a zamj. et. Nikolu Dragovi a.

Za komandira Bukova ke ete et. Milu Gaji a.

Za Komandira ete Plastovo-Bratiškovci et. Stevana Zeli a.

Za Komandira ete Velika Glava peš. nared. Antonija Sanorka.

Za komandira lete e ete et. Dušana Ili a.

Za Komandira Gradske straže vazd. nared. Sr u Dobrotu.

Za intendanta slagališta za ishranu etnika Stevana Dragiši a, zamjenika et. Damjana Svitlicu.

Za sudskog islednika brata Nikolu Rainovi a, a zamjenika žand. nared. Franca Zora.

Prednji raspored su izvršili niže potpusani lanovi :

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

17. marta 1944.

u Skradinu

1. Predsjednik et. odbora *Ležaji*, s. r.
2. Nacionalni povjerenik
3. Kom. II. bataljona *Gojko Zjali*, s. r.

BROJ 558

IZVEŠTAJ ANTE KOVA A IZ SKRADINA OD 18. OŽUJKA 1944. FRANCU KOVA U O STANJU U ETNI KIM REDOVIMA¹

Skradin 18-111-44

Kapetanu Jugoslavenske Ratne Mornarice Francu Kova u

Pregled situacije od Vašeg osustva

Situacija u Skradinu poslije Vašeg odlaska je o ajna. Brat Relja² kao bolestan ovjek nije u stanju da išta radi, a baš danas je otputovao u Knin, gdje e ostati u bolnici.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 49/4, k. 153.

Zlatiborci³ i Spli ani⁴ se spremaju za odlazak, ovdje nema nikog pametnog da bi nešto dobra napravio. Nacionalni povjerenik i ja stojimo po strani samo ekaju i Vas.

Brat Ležaji se u sve dira, a njegova sposobnost Vama je dobro poznata. Kod svih ljudi opaža se revolt proti njega. On je izveo dvije operacije s Njemcima a da brata Relju nije obavjestio. Jedna operacija je bila prema Bilicama a druga prema istoj M. U tim akcijama izgubili smo dva ovjeka i to jednog u Bilicama a drugoga u istoj M. Brat Ležaji je svoju ku u pretvorio u magazin i radi toga je došlo do sva e i umalo da nije izgubio glavu.

Vi kao komandant ove brigade postavili ste rez. p. por. brata Metli i a za glavnog intendanta pomenute brigade, a brat Ležaji je u pratinji nekoliko etnika rodom iz Skradina i zatražio od brata Metli i a da mu predala magazin. Ovaj ga je upitao po ijem nare enju! A brat Ležaji mu odgovara po mom. Brat Metli i imaju i u vidu op u stvar odmah mu je predao.

Brat Ležai je postao previše drzak prema okaljenim borcima, tako da im govori da su mu suvišni i jednostavno radi na tome da ih istjeri.

On sam ide kod Njemaca radi kako ho e a da nikoga ne pita. Njemci ma se prestavlja kao komandant. Dakle kako vidite situacija je o ajna. Ja Vas molim ako imate namjeru da do ete, do ite, jer e biti slabo.

Ovo pismo neka bude samo za vas.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Vaš odani suradnik
Kova Ante

BROJ 559

IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 20. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKOJ ETNI KE OBLASTI O NAPADU PARTIZANA NA OTONSKI BATALJON U OTONU¹

STAB 502. KORPUSA

SI.

20/111

Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti.

No u 18/19. marta neprijatelj je napao na položaje Otorskog bataljona.² Ototski bataljon je izdržao napad i odbio je neprijatelja. U ovoj borbi Ototski bataljon je imao 9 ranjenih, od tih 4 teško a 5 lakše ranje-

² Relja Rajkovi

³ i 4 Vidi dok. br. 557, napomenu 2 i 3.

¹ Prijepis originala (tipkan r.a pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 2/5, k. 153.

nih. Neprijatelj je imao 40 mrtvih, od tih 15 je pronašlo na terenu a 25 je izneseno i sahranjeno u Plavnu. Otonski bataljon je od juša na odmoru a njegove položaje drži Pašenski bataljon.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant kapetan,
Živad. Mladenović, v. r.

BROJ 560

PISMO NIKE SVETLICE IZ SONKOVIĆA OD 20. OŽUJKA 1944. KAPETANU FRANCU KOVU U U POVODU ODLASKA ZLATIBORSKOG ETNIČKOG ODREDA IZ SKRADINA ZA KNIN¹

Gospodine Kapetane!

18 ovog mjeseca Zlatiborci sa edom² su napustili Skradin i otišli za Knin.³ Prigodom njihova odlaska sobom su odnijeli sve automatsko oružje kao pikavce, lake i teške mitraljeze, te bacaju, tako da je i pored ostalih nedostataka sada oskudica i u pogledu automatskog oružja. Sem toga odnijeli su i oba etnička štambilja tako je i bez njih sada se ostalo. Od ostalog preduzeto je sve da se bar o uva što je do sada u injeno.

Da bi se ipak moglo ovim putem i dalje i u ovom nesretnom narodu bar u nekoliko pomoći molim Vas da i Vi od Vaše strane se zauzmete za ovu stvar, t. j. da bi se došlo do što automatskog oružja i najpotrebnejeg ljudstva. Vaš dolazak je također neophodno potreban ili koga Vi odredite, jer bez vojne organizacije nema ništa.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

20 marta 1944 godine

u Sonkoviću

Vaš
Niko Svetlica

2 Vidi dok. br. 565.

1 Prijepis originala ftiokan na pisačem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etnička, reg. br. 4/5, k. 153.

2 Računski - edo

3 Vidi dok. br. 521.

**NARE ENJE ŠTABA DINARSKE ETNI KE OBLASTI OD 21. OŽUJKA
1944. O POSTAVLJANJU KAPETANA FRANCA KOVA A ZA KOMANDANTA SKRADINSKE BRIGADE¹**

ŠTAB
DINARSKE ETNI KE OBLASTI
O. broj 7.
21. marta 1944. god.
POLOŽAJ

KOMANDANTU SKRADINSKE BRIGADE KAPETANU KOVA U

Nare uje se kapetanu
Kova u da nastupi na
dužnost.

Pošto su prestali uzroci zbog kojih se komandant ustezao da primi dužnost koja mu je poverena, naredbom ovog Štaba Pov. br. 6 od 7. februara o. g., to se NARE UJE tome komandantu da odmah po e u Skradin te da primi dužnost koja mu je gornjom naredbom poverena.

Ova komanda jasno uvi a potrebu jednog sposobnog etni kog fak-tora u Šibeniku ali je stvaranje i u vrš ivanje etni ke organizacije na prvom mestu. Neka taj komandant nastoji da predloži jedno podesno lice koje bi moglo da korisno posluži u Šibeniku za vezu sa nema kom komandom te koje bi svesrdno zastupalo interes pred Nemcima, pa makar to i ne vojno lice. Taj komandant bi tako e imao za dužnost da svremena na vreme li no održava vezu i sa nema kom komandom u Šibeniku, kada god to interesu službe budu zahtevali.

Zlatiborski odred napustio je Skradin, kao i njihov komandant, a ostatak boraca Splitsko-Šibenskog bataljona zadržat je još do dolaska na dužnost toga komandanta, koji e imati za dužnost da ih podvrgne pod svoju komandu, te da ih natera na disciplinu i poslušnost. Ako bi se u tome uspelo oni bi bili potrebni u Skradinu i ako se u tome ne uspe, onda e taj komandant izdejstvovati kod nema ke komande da se oni prebacu kao poja anje etni kog garnizona u Kistanjama, te izdejstvovati prebacivanje hrane za njih za Kistanje i izvestiti ovu komandu da im izda nare enje za prebacivanje u Kistanje.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

(M. P.)

**P. Z.
Komandanta kapetan
Nov.² R. Mijovi , v. r.**

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 5/5, k. 153.

² Novak

NARE ENJE KOMANDANTA DINARSKE ETNI KE OBLASTI OD
21. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU SKRADINSKE BRIGADE KOJIM
SE SPLITSKO-SIBENSKI BATALJON U SKRADINU STAVLJA POD
NJEGOVU KOMANDU¹

Stab

Dinarske etni ke oblasti

O. br. 5.

21. marta 1944. godine

Položaj

KOMANDANTU SKRADINSKE BRIGADE.

Ova komanda ima podataka i izveštaja da borci Splitsko-Šibenskog bataljona koji se nalaze još u Skradinu ne izvršavaju nare enja svojih pretpostavljenih starešina. Oni su zaboravili na svetu dužnost kojoj su se posvetili za dobro Kralja i Otadžbine. Oni smatraju da sa injavaju jednu posebnu grupu koja može i treba da radi samostalno onako kako im izgleda lakše. Ovo se ne e i nemože dozvoliti.

Na osnovu prednjeg

N A R E U J E M :

Da se svi borci iz Splitsko-Šibenskog bataljona koji se nalaze u Skradinu stave pod komandu komandanta Skradinske brigade.

Da svi borci pomenutog bataljona imaju da izvršavaju bezuslovno sva nare enja komandanta Skradinske brigade.

Za svako ma i najmanje neizvršenje nare enja bi e stavljeni pred preki vojno etni ki sud Skradinske brigade a po potrebi pred VOJNO-KRIVICNI SUD DINARSKE ETNI KE OBLASTI u Kosovu.

Komandant Skradinske brigade e prema svakom onom koji se ma u emu ogreši o pravila naše etni ke organizacije odmah preuzimati najstrožije zakonske mere kako je i gore napomenuto i nare eno. Mi smo vojska i etni ka pravila nam moraju biti najve a svetinja.

Ovo nare enje e pro itati pred strojem svima sakupljenima borcima sadašnji zastupnik komandanta Skradinske brigade brat Ležaji Gnijatije a isto tako e ga i na isti na in saopštiti i novo odre eni komandant Skradinske brigade kapetan Kova Franc prilikom prijema dužnosti.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

(M. P.)

STAB DINARSKE ETNI KE OBLASTI
KOMANDANT VOJVODA
M.² uji , v. r.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 1/5—16, k. 245.

² Mom ilo

**IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. ETNI KOG KORPUSA OD 21.
OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O
RASPOREDU JEDINICA NOVJ I NJEMA KOJ POMOCI PRI POKUŠA-
JU DA ZAUZMU PLAVNO¹**

ŠTAB 502. KORPUSA

Pov. br. si.

21. III 1944.

Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti

Ju e su sve jedinice vršile izvi anja svaka na svom pravcu i dostavile su izveštaje, koji se poklapaju i glase:

Da se u Plavnu nalazi cela 6. partizanska divizija,² ja ine oko 4000 ljudi. Isti drže položaje: Orlovicu—Plješevicu—Plavanjsku i Kitu Cukovi a. U Radljevcu ulaze samo radi plja ke. No as nisu nigde izvršili nanad. Tražio sam od svih pomo ali nevredi ništa. Niko ne e da da ništa. Njema ka komanda daje mi u pomo Bosance, a njih je teško krenuti sa mesta. Nemogu e.

Na dan 19. ov. meseca preduzeo sam operaciju sa jedincama ovog korpusa, tada je trebala da do e i Bosanska Grahovska brigada, ali komandant mi [je] odgovorio da nema municije. Svakako je da ima mnogo više municije od mene. Sa ovim jedinicama koje imam odlu io sam se na odbranu, jer ih ja sam ne mogu isterati iz Plavna, a i sa municijom ide vrlo teško. Ako preko dana utrošim municiju onda nemam ime da do ekam no .

Cvjeti anin³ je potpuno upoznat sa situacijom.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

**Komandant — kapetan
Zivad. . Mladenovi , v. r.**

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 7/5, k. 153.

² Vidi dok. br. 565.

³ Milan

**IZVJEŠTAJ ETNI KE KOMANDE KISTANJE OD 21. OŽUJKA 1944.
KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O SURADNJI E-
TNIKA I NIJEMACA¹**

ETNI KA KOMANDA
Br. SI.
KISTANJE

KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI

K o s o v o

Dana 30. o. m.² stupio sam na svoju dužnost na koju sam odre en od strane Dinarske Divizijske Oblasti za mesto Kistanje, i našao sam stanje slede e: Odred etnika od 27 boraca sa privremenim starešinom narednikom bratom Kosti em Lukom, njema ka ja ina do oko 180 ljudi.³ Gra ani ve ina gleda naše borce krivim okom, ra unaju i valjda na naš minimum.

Danas sam bio izvešten od strane Njema ke Komande da je sva vojska Njema ka spremna na pokret u pravcu nepoznatom, te sam naredio bratu Kostu u da on sa našim etnicima bude tako er spreman za pokret, iz razloga da svoje ljude nebi ostavio na milost i nemilost blitvara. Pokret je trebao da bude u pravcu Bribira gde bih sa ekali poslatog vam kurira za daljna nare enja Te Oblasti. Kako je iznenada obustavljen Njema ki pokret obustavili smo i mi naš.

Kako stoji prepostavka da bi Njema ka Komanda mogla napustiti Kistanje i u ma koje doba no i, te bi tako došli u pitanje životi naših boraca i njihovih porodica, moli se Ta Oblast da situaciju Kistanja uzme kao najozbiljniju i najhitnije izvoli uputiti odre enog Komandanta sa najpotrebnjim brojem ljudstva kako nebi i po tre i put dali mogu nost blitvarima da nas otrcavaju i istim podacima ubijaju i nadalje duh naših ve popravljaju ih sela.

Nadam se da e Ta Oblast uvideti hitnu nužnost gore navedenog.

SA VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

21 — III — 44 g.

Gnjatovi Sava, v. r.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 8/5, k. 153.

² Omaška. Dokumenat je pisani 21. ožujka.

³ Tada su u Kistanjama bili dijelovi Prvog puka »Brandenburg«.

⁴ Misli se na Primorce

IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O NAPADU PARTIZANA NA PLAVNO I OTON¹

STAB 502. KORPUSA

SI.

21. III 1944

Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti

Na dan 18. ovog meseca neprijatelj je prodro u Plavno oko 12 asova i uspeo je da zauzme Bender i prešao je u nastupanje pravcem Oton.² Neprijatelj je nastupio sa slede im jedinicama: 1. i 2. li kom brigadom, Oreškovi a brigadom, Grafovsko-Peuljskim odredom i bataljon Stojana Matica. Plavanjski bataljon je se povukao sa Plavanjskom etom u Golubici , a sa Radljeva kom etom u Gornjem Zagrovi u. Otinski bataljon je poseo položaj kod kuće i škola u Otonu. Oko 19 asova 18. ov. meseca neprijatelj je napao na položaje Otonskog bataljona sa svih strana. Neprijatelj je napao na Otinski bataljon sa dve brigade i sa tri teška baca-a. Borba je trajala oko 5 asova 19. ov. meseca. Neprijatelj je jurišao u toku no i pet puta. Svaki je juriš vršen sa svežim trupama. Neprijatelj je tukao sa teškim bacima na položaje Otonskog bataljona.

Otinski bataljon izdržao je sam borbu, nije bio pomagan sa ni ije strane.

U ovoj borbi Otinski bataljon je imao 9 ranjenih.

Gubitci neprijateljski su slede i: 40 mrtvih, 50 ranjenih, zarobljena 4 partizana i isti su likvidirani na licu mesta. U materijalu: zarobljen je jedan puško-mitraljez, italijanski, 19 pušaka i 11 engleskih bombi i jednoga konja.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

(M. P.)

**Komandant — kapetan,
Živad. . Mladenovi , s. r.**

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etnička, reg. br. 9/5, k. 153.

² Vidi dok. br. 559.

**IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. KORPUSA OD 23. OŽUJKA 1944.
KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O BORBAMA PRO-
TIV JEDINICA NOVJ KOD KNINA¹**

STAB 502. KORPUSA

Br. 43

23/111 — 1944.

Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti.

Prema Vašem nare enju preduzeta je operacija za iš enje Plavna,² u slede em rasporedu: desna kolona Golubi ski bataljon, plavanjska eta, grahovska brigada i drvarska brigada pravac Star evo Brdo—Orlovica i dalje prema Samarici i Gologlavu. Stim da grahovska i drvarska brigada napadaju na Gradinu ka plavanjskoj Crkvi, a ostale jedinice da guraju preko Orlovice i dalje.

Srednja kolona: strmi ki, žagrovi ski bataljon i Oblasna šabska eta, pravcem Žagrovi —Radljevac—Plješevica—Plavno, istom je pridodata i Radljeva ka eta. Strmi ki bataljon i Oblasna eta pravcem: Crni Vrh—PIješevica—Plavno.

Leva kolona : otoski i pa enski bataljon pravcem, Otonska Gradina—Bender—Kita upkovi a—Crni Vrh.

Bataljon »Vrelo«, da osigura sa 30 boraca i 3 puškomitraljeza, Plješevicu Golibšku. Stabska eta je imala da isturi dva puško-mitraljeza na Balandžu, da zatvori pravac ka Strmici.

Po prednjem je planu operacija izvo ena, u samom izvo enju kada su trupe bile izašle ka Star evom Brdu, neprijatelj je nastupao ka istom i to iz Strmice. Neprijatelj je bacio u Strmicu oko 400 boraca, da u e u Golubi kada naše snage budu angažovane borbom u Plavnu, da nas napadne sa le a. Me utim u susretnoj borbi na Star evom Brdu i Kurelj bataljon golubi ski je uspeo da razbijje neprijatelja ru nim bombama, tako da je neprijatelj na terenu ostavio 4 mrtva, 5 zarobljenih, a ostali su ostupali u panici. Oblasna šabska eta je suzbila neprijatelja koji je došao do Kapelice, u samom Golubi u odmah je uzeta Betina i Bolandža, pa je tako neprijatelj prognan do Cerovca. Potu eni neprijatelj se povukao ka Zaseoku. Sa ovim je onemogu eno neprijatelju da nas napadne sa le a. Kada je golubiški bataljon i plavanjska eta zauzela Kurelj, prešli su u nastupanje ka Plavnu, tu je opet došlo do susrette borbe, sa jednim neprijateljskim vodom koji je potu en i dao se u bekstvo. Strmi - ki bataljon je izbio na Plješevicu i otvorio je vatru na neprijatelja na

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 17/5, k. 153.

² Vidi dok. br. 563 i 567.

Gradini koju je branilo 60 Rusa.³ Isti su se bili ve pomešali sa Plavanjčima koji su napadali na Gradinu. Isti su se odmah dali u bekstvo. Tada su se videle velike neprijateljske kolone koje su ostupale preko Raštela i Gologlava. U ostupanju naše su ih jedinice sa Orlovice tukle i sa Samarice jakom vatrom. Posle ovoga naše su jedinice nastupale prema selu Opa i i. Pošto je ve bilo sumra no, to je neprijatelj iskoristio i napao naše jedinice koje su ostupale. Napad je odbijen sa 6 puško-mitraljeza i jednim šarcem. Cim je prišla no naše su se jedinice povukle. Grahovska je brigada izašla do Grede, i tu je ostala celog dana, a drvarska je brigada izašla na Crni Vrh.

Naših gubitaka nije bilo, neprijateljski gubici u ljudstvu: 4 mrtva, 5 zarobljenih i 7 ranjenih. U materijalu: zarobljen 1 puško-mitraljez »Breda« i 12 pušaka. Ovi su gubici neprijateljski sigurno ta ni. Ove im je gubitke naneo golubi ki bataljon. Paenski i otoski bataljon vodili su 21. ov. meseca borbe sa Nemcima,⁴ na Kiti Cupkovi a i Plješevici, pa su isti bili premoreni.

Bataljon »Vrelo« izašao je na Plješevicu, baš kada je prime en napad na Golubi on se naglo povukao pucaju i i time je poremetio celi plan napada. Neprijatelj je imao nameru da nas upusti u Plavno i tako da nas napadne sa svih strana, me utim neprijatelj je bio tu en i tako nije mogao da ostvari svoj plan.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

(M. P.)

Komandant, kapetan,
Živorad . Mladenovi , v. r.

BROJ 567

IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 23. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE OBLASTI O BORBAMA U STRMICI I PLAVNU¹

STAB 502. KORPUSA

SL.

23/111 1944.

Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti

Na dan 22. ov. meseca neprijatelj je bio izba en iz Strmice i iz Plavna.² U toku no i 22/23. marta u Plavno je opet došao jedan neprijateljski

³ Redakcija nije utvrdila o kakvoj je jedinici rije .

⁴ Dijelovi Prvog puka »Brandenburg«.

1 Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 3/1, k. 154.

2 Vidi dok. br. 563 i 566.

odred u ja ini od 200 ljudi. U Strmici neprijatelja nema, isti logoruje u Zaseoku i to sa malom snagom. U borbi 22. ov. meseca u glavnom odred Dragana Vukobrata je uništen. Od 30 ljudi ostalo mu je svega još tri oveka. Bosanske žene izjavljuju da su preko Stožišta partizani posle borbe na Star evom Brdu i u Strmici nosili deset ranjenika i da je od tih, jedan umro na Stožištimu. U isto vreme izjavljuju Plavnjaci u toku borbe u Plavnu odneli su oko 8 ranjenika i mrtvih Rusa koji su se borili na Gradini i kod crkve. Ove vesti nisu proverene. Glavno je Dragan Vukobrat i bez kape strugao preko Strmice, strmi ke žene su mu se rugale.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant — kapetan,
Živad. . Mladenovi , v. r.

(M. P.)

BROJ 568

PISMO POTPORUCNIKA IZ ZLATIBORSKOG ODREDA OD 26. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE DIVIZIJE U POVODU ME USOBNIH ODNOSA ETNI KIH VOJVODA¹

KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE DIVIZIJE

Položaj

U zadnje vreme poreme ini su odnosi izme u Vas i vojvode eki a² što se ja li no nikada nebi tome ni nadao, jer sam uvek držao da ste Vi prema njemu najlojalniji, od svih drugih tolikih Vaših pot injenih i onolikog broja Vaših saradnika koji su prošli kroz ovu etni ku Diviziju. O njegovim sposobnostima ne u Vam pisati, jer mi svi znamo zašto on je a zašto nije.

Ja se zadnjih šest meseci nalazim skoro uvek u njegovoj najužoj okolini i mogu Vam re i, da je on prema Vama izražavao sve najlepše i najruži astije, tako, da posle poklika na nacionalnim zborovima »Živeo Kr. Petar II«; klicao je »Živeo Komandant Dinarske etni ke Divizije Vojvoda Mom ilo uji ». To bi govorio narodu samo da bi Vas im više plasirao u narodu.

Sta je on sa ovom šakom ljudi radio po kninskoj krajini, Bosni i Liki, to ja znam, da Vi znate, jer ste isticali esto svoje mišljenje, kroz mnoge

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 19/5, k. 153.

² Ra omir eki - edo

nacionalne zborove i sve anosti, pa ne u ni duljiti. Samo u Vam napomenuti da i Vi treba da znadete, kao što to znade i ceo pošteni narod Bučkvice i Ravnih Kotara, da je samo našim neumornim radom, stvoreno u komunisti kom gnjezdu skradinske opštine, od nijednog etnika 500 etnika koji su skoro svaki naterati sa batinom, da budu ono što treba svaki Srbin da bude. U Ravnim Kotarima pomakla se je ona mrtva ta ka od 45 ljudi na 2000 pravih srpskih boraca.

Nemojte brate vojvodo misliti da sam se ja stavio vojvodi edi u ulozi advokata. Ne, ja Vam ovo pišem zato što sam i ja tangirat pa ak i vre at od Vas. Nemogu ni pojmiti kakvu i zbog ega Vi možete imati na mene takvu inspiraciju, kada ja nikada ništa nisam imao li no protiv Vas ni delom ni re ju. Prevarili ste se Vojvodo, ako ste iscrpili podatke o meni od onih pokvarenjaka, kohšaplera, plja kaša, narodnih nasilnika, ljudi bolesnih ambicija, koje sam ja uvek Ijokao po nosu i nisam im htio dozvoliti i samovoljstvo. Imamo mi i u ovoj našoj grupici nekoliko stihova,³ koji nisu ono što treba da budu, ali ja to trpim i gutam do pogodnjeg momenta. Teško mi je samo is ekati kada pred merodavnim faktorima treba da stanemo pa da odgovaramo svaki za svoja dela i nedela.

ujem da ste dobili nekakvu prijavu — tužbu — da smo mi pokupili onome narodu dole oružje i ponijeli sa sobom! Koliko samo ti tužiocu su bezdušnici i pokvarenjaci kada mogu ovako lagati. Žao mi je onoga naroda dole srpskoga koim se je stavio na elo da ga vodi sada kada su najjevtinije glave. Nismo mi njihovoga ništa odnijeli ako ne e da budu pošteni pa da priznaju što smo im mi dali. Mi smo ponijeli od onoga oružja što smo primili prilikom dolaska u Šibenik samo 3 laka mitraljeza, a ostavili smo im 2 teška mitraljeza, francuski baca i svo ono oru e koje smo zarobljavali, tako da su oni sa tom svojom brigadom ja i negoli i jedna brigada u dinarskoj Diviziji po oružju. Žale se oni što im ja nisam dao po pikavac i onaj drugi francuski baca koji sam ja mojom zaslugom nabavio. Da smo mi hteli i i na uštrb narodnih interesa, mi bi povelj sve one borbene asove, koji su hteli sa nama i i, pa bi ja pitao njih dali bi se i okrenula 3 sata ta skradinska brigada, u opšte opstatia a jadno mu borbu voditi.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

26 marta 1944 god.

Položaj

S Poštovanjem, potporu .:
[Potpis ne itljiv]

³ Tako stoji u originalu.

**IZVJEŠTAJ KAPETANA FRANCA KOVA A OD 27. OŽUJKA 1944.
KOMANDANTU DINARSKE ETNI KE DIVIZIJE O RAZGOVORIMA
VO ENIM U NJEMA KIM KOMANDAMA U DRNIŠU I ŠIBENIKU¹**

KOVAC S. Franc, kapetan
Šibenik
27. marta 1944. god.

Dostavlja izveštaj. Komandantu Dinarske voj. etni ke divizije

25. o. m. sretno sam se vratio u Šibenik.

U Drnišu svratio sam u Nema ku diviziju² i najpovoljnije rešio pitanje isplate nov anog dodatka etnicima u Šibeniku, Skradinu, Konjevratima i Krki.³

Nema kom poru niku Gosp. Bonzaku objasnio sam, na ponovno postavljeno pitanje, zašto brat Vojvoda uji Mom ilo li no nije u vezi sa pretstavnicima nema ke oružane sile.⁴ Moje objašnjenje bilo je doslovno onakvo kako mi je objasnio to brat Vojvoda i ovlastio me da njegovo objašnjenje dadem tamo gde treba. Imenovani njema ki oficir po mom objašnjenju nije dao nikakvu izjavu. Iz razgovora sa njime primetio sam kao upadno, da mu je major gosp. Kapetanovi⁵ vrlo simpati an dok mu kapetan Gosp. Mijovi⁶, sem što mu izgleda nepoverljiv, nije simpati an.

Kako sam odmah po svom povratku u Šibenik bio pozvan u ovdašnju nema ku vojnu komandu na razgovor, a 27. o. m. tražio je neki Nemac,

1 Fotokopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 19/3. k. 160.

2 U Drnišu se nalazio Stab 264. pješadijske divizije.

3 Vidi dok. br. 555.

4 O sastancima vojvode Mom ilo uji a sa njema kim oficirima vidi dok. br. 402, napomenu 2 i njema ka dokumenta objavljenia u knj. 11.

5 Miodrag

6 Kapetan Novak Mijovi je još ranije održavao vezu sa njema kim oficirima u Stabu 264. pješadijske divizije u Drnišu i dostavljao im podatke o partizanskim jedinicama. U izvještaju dostavljenom oficiru za vezu u Stabu ove divizije 17. ožujka 1944. godine, pored ostalog, Mijovi kaže: »Za posljednjih nekoliko dana vojno-politička situacija u pogledu naše borbe protiv komunista znatno se pogorsala. To pogoršanje utoliko teže dolazi, radi toga, što nema ke vojne vlasti u ovim krajevima, bar koliko je nama poznato i koliko se to može videti, ne ulaze dovoljno u tok doga aja, niti preduzimaju potrebne preventivne mere, da se situacija olakša. Iznosimo u kratkim potezima fakti ke doga aje iz kojih se vidi jasno, da je komunisti ki pokret u razmahu i da on svakodnevno raste i ja a uz podršku s jedne strane Anglo-Amerikanaca, sa kojima su direktno vezani, a sa druge strane hrvatskog elementa, koji se sve više u ovim krajevima svrstava pod zastavu maršala Tita. Veza komunista i Anglo-Amerikanaca stalno se održava kanalom preko hrvatskih sela: od Jadrana po inju i od sela Marine preko Prapatnice-Ramljana-Mu a-Zelova-Vrdova i dalje prema Bosni. Dokaz, stalni podaci koje dobivamo sa terena i iskaz prebeglih partizana o njihovom kretanju i kretanju njihovih karavana tim pravcem iz kojeg se vidi: da postoje magacini odo e, oružja i municije engleskog i italijanskog porekla u blizini sela Marine i Mu a, odakle se to karavanima transportuje pomenutim kanalom za Bosnu, da engleski avioni s vremena na vreme spuštaju oružje, municiju, odo e, obu i sanitetski materijal partizanima u selu Veliko Ti evo kod Bosanskog Grahova da na pomenutom kanalu sav hrvatski element podržava partizane i omogu uje njihovu vezu sa Englezima i njihove transporte.

Na osnovu dobivenih podataka sa terena utvr eno je tako e, da partizani održavaju i dalje veze sa Englezima pravcem koji po inju sa Jadrana, od Pirovca preko Stanko-

po svemu izgleda jaki intelektualac i politi ar (ina e u uniformi sonder-führera), vezu sa bratom protojerejem Prostran Stevanom i Gosp. Kaleb Rokom⁷ te sa mnom, mogu da kažem, da Nemci u poslednje vreme pokazuju vrlo jaki interes za etni ku organizaciju i njezin stav prema njima.⁸

U štabu Mose ke brigade u Žitnicu i u štabu 3. bataljona iste brigade u Konjevratima, organizovao sam relejnu kurirsku vezu. Molim da komandanat izda po ovom predmetu i pismeno nare enje svim u obzir dolaze im etni kim jedinicama. Prilozi obrazac ekspedicione knjige.

Narednih dana oti i u u Skradin da bi kona no preuzeo komandu nad tamošnjim etnicima, o emu u podneti komandanu zasebni izveštaj.

Obzirom na to što se 3. bataljon Mose ke brigade u Konjevratima i etni ka posada Krka, koja spada u sastav pomenutog bataljona, nalaze dosta daleko od štaba svoje brigade te zato e se u budu e snabdevanje sa hranom ovih jedinica vršiti putem Skradinske brigade zasebnim nare enjem ovlastiti, da ima pravo vojni kog nadzora nad pomenutim jedinicama.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

K a p e t a n ,

Franc Kova , v. r.

vaca—Rodaljice—Medvi e prema Velebitu i Lici. Na ovom pravcu postoje mnogobrojni njihovi magacini vojni ke spreme . . . « Mijovi zatim navodi ta no položaje partizanskih jedinica, štabova, bolnica itd. pa daje svoje prijedloge sta bi trebalo poduzeti da bi se partizani što efikasnije zajedni ki tukli. I na kraju, u zaklju ku, kaže: »Dostavljaju i prednje podatke toj komandi, tvr o smo uvereni da smo u najskorije vreme doživeti teška iskušenja i iznena enja koja nam pripremaju na ovom podru ju i komunisti i Englez, ako se u nema koj komandi ova stvar ne uzme najzbiljnije u razmatranje i ne poduzmu hitne predložene mere.

Dostavljaju i sve ovo do znanja nema koj komandi, smatramo da smo izvršili svoju dužnost u pogledu blagovremenog obaveštavanja i skretanja pažnje na ozbiljnost situacije u kojoj se nalazimo». (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva etni ka, reg. br. 8/8 k. 245.)

7 Roko Kaleb, jedan od prvih suradnika Dimitrija Ljotia, došao je u velja i 1944. iz Beograda sa zadatkom da u vrsti veze izme u Nijemaca i etnika i da razvije jaku obaveštajnu službu koja bi koristila Nijencima u borbi protiv partizanskih jedinica. Dok se nalazio u Beogradu sura ivao je s poru nikom Konra om, obaveštajcem pri Komandi Druge oklopne armije. Vidi dok. br. 402, napomenu 2.

8 O suradnji etnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564, i knj. 9, dok. br. 436.

PRESUDA VOJNO-CETNICKOG SUDA KOMANDE DINARSKE ETNI KE OBLASTI OD 27. OŽUJKA 1944. KOJOM SE GRUPA RODO-LJUBA I DRUGIH OSU UJE NA SMRT STRELJANJEM¹

KOMANDA DINARSKE OBLASTI
G. Br. 25
27 marta 1944 godine
KOSOVO

KOMANDANTIMA KORPUSA I BRIGADA OVE OBLASTI

VOJNO ETNI KI KRIVI NI SUD OVE OBLASTI osudio je slede e okriviljene i to:

1. Na dan 10 marta 1944 god. partizanskog odbornika Mar eti a Jovana, pok Todora iz Koljana, Opština Vrlika, sreza Sinj, stara 34 god. NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog slede ih krivi nih djela:

a) U poslednje vreme bio je partizanski odbornik u svome selu i kao takav sakupljao hranu za partizane i sa time štetio naš Srpski narod.

b) Vršio je kontrolu nad partizanskim stražama i starao se da one vrše svoje dužnosti pravilno.

2. Na dan 10 marta 1944 god. zarobljenog partizanskog terenskog radnika Bari a uru pok. Jovana, iz sela Uzdolja, opštine i sreza Knin, stara 37 god. NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog slede ih krivi nih djela:

a) Po etkom 1943. god. pevao je partizanske pesme i širio partizansku propagandu po svome selu, radi ega je bio zatvoren kod svoje brigade i pušten na slobodu sa nadom da e se popraviti.

b) U mesecu novembru 1943. god. pobjegao je iz borbe kod Vrlike i predao se partizanima, sa kojima je bio do 20. februara 1944. god. kada je ponovo došao u svoje selo sa zadatkom da radi u svome selu kao TERESENSKI PARTIZANSKI RADNIK i da organizuje partizanske elije u selu Uzdolju i okolnim selima.

Odmah po dalasku u svoje selo po eo je govoriti narodu kako su partizani na pravome putu i rasturao partizanske novine i brošure.

d) Svakome koga je video zapretio je da ga nesme niko odati kod naših vlasti.

3. Na dan 13 marta 1944 god. zarobljenog partizanskog odbornika u selu Mokro Polje, VAGICA OBRADA pok. Nikole, opštine i sreza Knin, stara 29 godina, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog slede ih krivi nih djela:

a) Od 6 septembra 1943 godine do 28 februara 1944 godine bio je partizanski odbornik u Mokrom Polju.

¹ Original (tipkac na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. et. 1-1/28.

- b) Stalno je održavao vezu sa partizanima.
- c) Kao odbornik stalno je terorisao Srpski narod i oduzimao od njega hranu i slao partizanima.
- d) Sprovodio je partizane iz Dalmacije za Liku.
- e) Mobilisao je prisilno ljude za borce za partizane.
- f) Otimao je blago od etni kih familija i slao ga partizanima.
- g) Održavao je vezu sa Smiljom Budimir i od nje nosio raznu robu koja je bila potrebna partizanima kao i prenosio vijesti.
- h) Imao je kod sebe pušku i municiju i nije htio da preda etnicima dok mu je nisu oteli.
- i) Na dan 28 februara 1944 godine kod njega je došao partizanski odbornik MUŽDALO VUJO, sigurno radi nekog dogovora.
- j) Sudjelovao je u ubistvu svojega oca koji je bio kao etni ki komandir u Mokrom Polju.
4. Na dan 13 marta 1944 godine, etnika Bukova ke ete BERI A VUKASINA Jovanova, iz sela Varivoda, opštine Skradin, sreza Šibenik, stara 21 godinu, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM USLOVNO za 12 meseci shodno § 13. Uredbe o voj. etni kom Krivi nom sudu i prekom voj. et. sudu, zbog slede ih krivi nih djela:
- a) Na dan 7 marta 1944 godine kada je bio u operacijama sa ostalim jedinicama ove Oblasti napio se kod svoje kuće u tolikoj mjeri da nije znao šta radi.
- b) Istoga dana kada je nareo da se povedu sa trupom: Adrali Ružica i Korda Ružica, koje su bile sumnjive on je po eo da psuje i da puca iz puško-mitraljeza kojeg je imao na rukovanju.
- 5) Na dan 25 marta 1944 god. etnika Mose ke brigade Kos. Korpusa OLAKA DRAGU Jovina, iz Zitni a, stara 24 god. Na KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog slede ih krivi nih dela :
- a) Više puta vršio je razne plja ke po Žitni u i okolnim selima, i oplja kano blago dogonio kod predsednika opštine Drage Beadera.
- b) Nije došao u lete u brigadu Kos. Korpusa kada je bio pozvan.
- c) Pobegao je iz etni kog zatvora u kome je bio zatvoren radi gore navedenog.
- d) Nije se prijavio voj. isledniku do odre enog mu roka.
6. Na dan 25 marta 1944 godine etnika Mose ke brigade Kosovskog Korpusa PERISICA OR A pok. Steve, iz Kri aka, star 22 godine, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog slede ih krivi nih dela:
- a) Na dan 29 decembra 1943 godine, sa komandirom svoje ete Kunčem Vladom (koja je ranije streljan) i još nekim drugovima napao je štab svoga bataljona u nameri da oslobode iz zatvora lišenog slobode etnika iz tog bataljona Borjana Nikolu, i da ubiju komandanta bataljona.
- b) Od toga vremena nikada nije bio u svojoj jedinici, već je lutao po okolnim selima.
- c) Nije htio da dođe u štab Korpusa kada mu je to bilo nareeno.

7. Na dan 25 marta 1944 godine, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM USLOVNO ZA 12 MESECI, shodno § 13, Uredbi o voj. et. Kriv. Sudu i Prekom v. . sudu, zatvaranjem gostione i zabranom svake trgovine do svršetka rata, zbog slede ih krivi nih dela.

a) Kao presednik opštine nije vodio ra una da se na reonu njegove opštine ne vrše nikakove plja ke, ve je plja kaše prikrivao.

b) Nije izvestio svoje pretpostavljene o plja kama u reonu opštine.

c) Primio je plja kano blago u svoju ku u.

d) Kada bi plja kaši nešto od uplja kanog blaga zaklali on bi sa njima jeo.

e) Sakupio je oko sebe sve plja kaše i sa plja kom ih hranio u svojoj ku i.

f) Djelio je plja ku sa plja kašima.

g) Znao je za svu plja ku i nije o tome nikog izvjestio.

h) Postavio je za odbornika u selu Konjevrate najve eg plja kaša Kneževi a Vasu.

8. Na dan 26 marta 1944 godine, Bivšeg a utanta komandanta Mo se ke brigade BEADERA VOJINA pok. Ranka, iz Zitni a, stara 24 godine i etnika iste brigade CENI A SINISU, Pavlova iz Drniša, stara 18 godina, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM USLOVNO ZA 12 MESECI, shodno § 13. Uredbi o voj. et. K. sudu i Prekom voj. Cet. Sudu, i prekomandom iz dosadašnje jedinice u lete u brigadu Kosovskog Korpusa, zbog slede ih krivi nih djela:

a) Oko 15 decembra 1943 godine otišli su sa još nekim plja kašima u selo Cvrljevo i tamo oplja kali od udovice Seneti 88 komada ovaca, od kojih su oko 25 komada zaklali i pojeli u ku i Drage Beadera, a ostatak prodali i novac podjelili.

b) Na dan 25 februara 1944 godine otišli su sa još nekim plja kašima u Šibenik gde su provalili radnju trg. Gostijanovi a i iz iste odnjeli mnogo razne trg. robe, koju su me usobno podjelili i rasprodali.

c) Kod Vojina Beadera na en je prikriven jedan puško-mitraljez sa nekoliko sanduka municije, jedan sanduk dvopeka, i drugih raznih vojnih stvari koje se njesu smjele nalaziti u njegovom privatnom stanu.

9. Na dan 16 marta 1944 godine PREKI VOJNI ETNI KI SUD OVE OBLASTI (koji je išao sa lete om brigadom Kosovskog Korpusa) u Zitni u na licu mesta OSUDIO JE NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM:

1. SEKULI A LUKU iz Bilica,

2. BEADERA BOZIDARA, iz Drniša zbog slede ih krivi nih dela:

a) Izvršili su mnogobrojne plja ke nad Srpskim narodom. Me u ovim plja kama bilo je i provala ku a.

b) Mnogo su Srpske sirotinje ostavili bez ikakovih sredstava za život.

c) Pobegli su iz lete e brigade Kosovskog Korpusa i ponovo nastavili još ve im plja kama.

d) Izvršili su silovanja nekoliko ženskih, me u kojima je bila jedna trudna žena, majka nejake dece.

Sve smrtne kazne izvršene su odmah istog dana i streljani koji su osu eni od strane VOJNO ETNI KOG KRIVI NOG SUDA pokopani su u mesto streljanja u Kosovu «Plavšina Glavica», osu eni i streljani od PREKOG VOJNOG ETNI KOG SUDA sahranjeni su u Žitnicu gde su i streljani.

Dostavlja se prednje stim da se saopšti svima borcima pred strojem sa potrebnom poukom a starešine da prednje prime na znanje uz potpis.

Skre e se pažnja svim borcima i starešinama kao i ostalim da se ova kovih i sli nih grešaka klonu, jer e se za svaki ponovljeni slu aj krivac biti stavljen pod PREKI VOJNO ETNI KI SUD.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

P. Z. K. Islednik, potporu nik,

Dan. Trbojevi , v. r.

(M. p.)